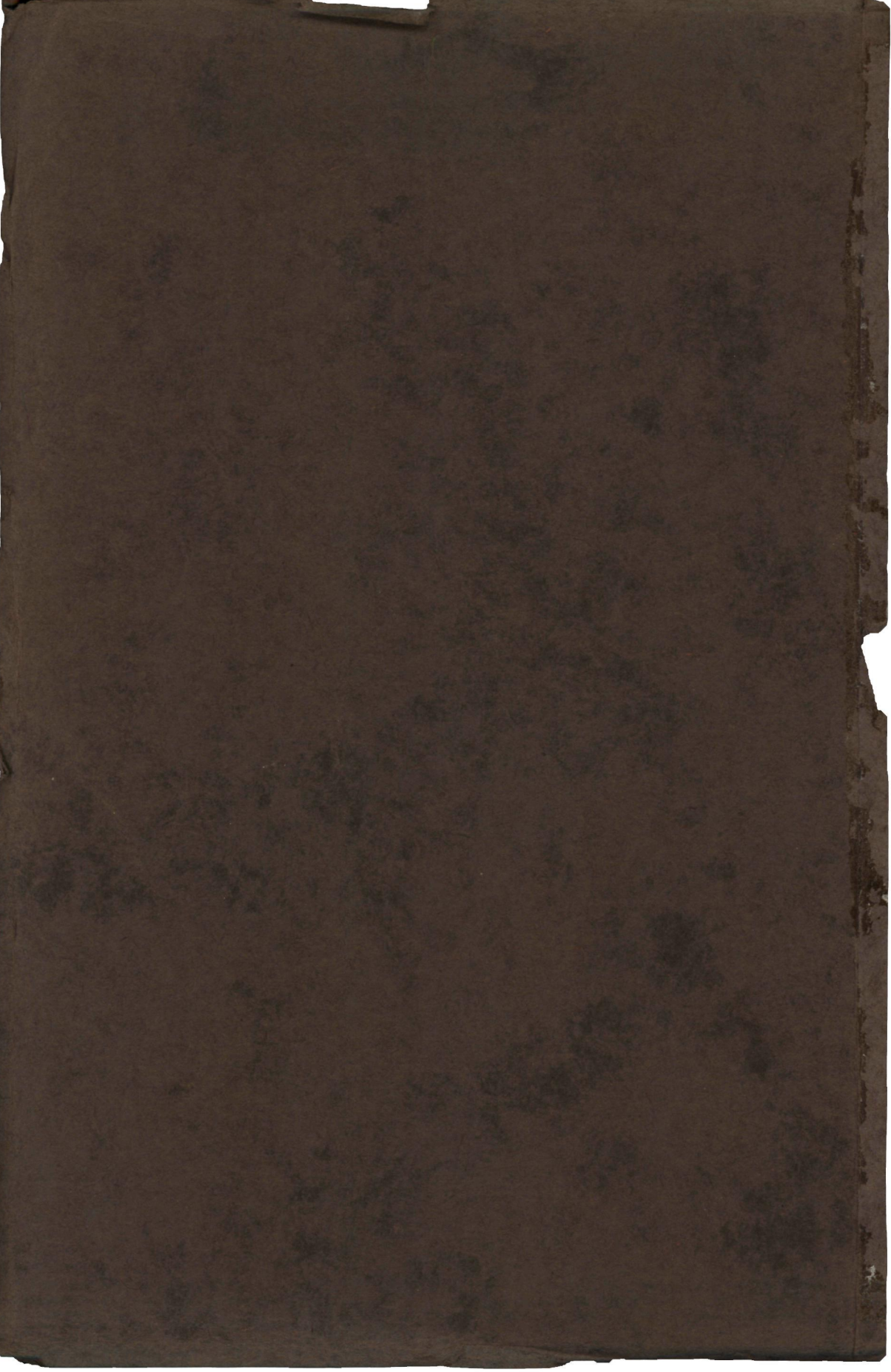

248

**DE DIAKEN PELAGIUS
EN DE VERDEDIGING
DER DRIE KAPITTELS**

P. fr. EPHREM SLOOTS O.F.M.

DE DIAKEN PELAGIUS
EN DE VERDEDIGING DER
DRIE KAPITTELS

DE DIAKEN PELAGIUS EN DE VERDEDIGING DER DRIE KAPITTELS

STUDIE OVER HET WERK
„IN DEFENSIONE TRIUM CAPITULORUM”

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN
DOCTOR IN DE HEILIGE GODGELEERDHEID
AAN DE KATHOLIEKE UNIVERSITEIT TE
NIJMEGEN, OP GEZAG VAN DEN RECTOR-
MAGNIFICUS, DR. F. VAN WELIE, HOOG-
LEERAAR IN DE FACULTEIT DER GODGE-
LEERDHEID, IN HET OPENBAAR TE VER-
DEDIGEN OP MAANDAG 27 JANUARI 1936,
DES NAMIDDAGS OM VIER UUR

DOOR

P. fr. EPHREM SLOOTS O. F. M.

GEBOREN TE LEIDEN

DEKKER & VAN DE VEGT N. V.
NIJMEGEN — UTRECHT 1936

Opus quod inscribitur : De Diaken Pelagius en de Verdediging der Drie Kapittels, auctore R. P. Ephrem Sloots O. F. M., ex auctoritate Excellentissimi ac Reverendissimi Episcopi Buscoducensis et statutorum academicorum praescripto recognitum, quum fidei aut bonis moribus contrarium nihil continere visum fuerit, imprimi potest.

Neomagi, die 31 mensis Decembris, 1935.

F. van Welie,

Facultatis S. Theologiae Decanus,
delegatus.

Aan Pater Lector
fr. Theobaldus van Buuren O. F. M.

Gekomen aan het einde van mijn universitaire studie, zeg ik U, Hoogleraren van de theologische faculteit, hartelijk dank voor het vele goede en schoone, dat ik van U ontvangen mocht.

Een bijzonder woord van dank richt ik tot U, Hooggeleerde Franes, mijn Promotor, die mij zoo zorgvuldig ingeleid hebt in de kennis van de oud-christelijke literatuur. De onverwachte uitgave van Pelagius' *In Defensione Trium Capitulorum* maakte het mij onmogelijk om naar Uw wensch de kerkhistorische wetenschap met de uitgave van een onbekend werk te dienen. Intusschen moge mijn vasthouden aan het onderwerp van den drie-kapittelstrijd U een voorteeken zijn, dat ik steeds zal voortgaan op hetgeen ik bij U geleerd heb.

Ook U, Hooggeleerde Bellon, zeg ik dank, dat Gij in de eerste drukke jaren van Uw professoraat nog uren hebt weten te vinden voor *privatissima* in de christelijke archaeologie en mij bij de bestudeering van de oud-christelijke monumenten op de juiste beginselen gewezen hebt.

Voor Uw lessen in de middeleeuwsche kerkgeschiedenis en Uw werkcolleges met zooveel nuttige wenken voor het aanleeren van methode en systeem bij de beoefening van de historische wetenschap, zeg ik U, Hooggeleerde Mulder, hartelijk dank.

Een woord van dank ook aan U, Professoren Baumstark en Jansen voor Uw degelijke colleges in Liturgie en H. Schrift en aan U, Hooggeleerde Kors en Kreling voor hetgeen Gij speciaal voor mijn theologische vorming gedaan hebt.

Ten slotte betuig ik mijn oprechten dank aan mijn oud-lectoren voor de uitstekende opleiding, die zij mij geschonken hebben en aan de Hoogeerwaarde Paters fr. Honoratus Caminada en fr. Regalatus Hazebroek, door wier goede zorgen ik de academische studie kon voltooien.

INHOUD

BIBLIOGRAPHIE	13
INLEIDING	21
HOOFDSTUK I THEODORUS VAN MOPSUESTE (In Defensione Trium Capitulorum liber II).	31
HOOFDSTUK II THEODORUS VAN MOPSUESTE VERVOLG (In Def. l. III).	56
HOOFDSTUK III THEODORETUS VAN CYRUS (In Def. l. IV).	86
HOOFDSTUK IV IBAS VAN EDESSA (In Def. l. V).	93
HOOFDSTUK V HET GEZAG VAN HET CONCILIE VAN CHALCEDON (In Def. l. VI).	129
SLOTBESCHOUWING	148
NAMENREGISTER	151

BIBLIOGRAPHIE

I. BRONNEN

Mansi, Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio, Florentiae, 1759v.

Migne, Patrologia latina, Parisiis, 1844v.

— Patrologia graeca, Parisiis 1857v.

Schwartz, Acta Conciliorum Oecumenicorum (431-879), Berolini, 1914v.

Flemming, Akten der Ephesinischen Synode vom Jahre 449. Syrisch mit Georg Hoffmanns deutscher Übersetzung und seinen Anmerkungen.

Abhandlungen der königlichen Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen. Philologisch-Historische Klasse. Neue Folge Band XV. Nro 1. Berlin, Weidmann, 1917.

Clerici Italiae, Epistola Legatis Francorum qui Constantino-polim proficiscebantur ab Italiae clericis directa. — Migne, P. L. 69, 113-119.

Evagrius Scholasticus, Historiae Ecclesiasticae libri sex. — Migne, P. G. 86, 2. 2415-2913.

Facundus Hermianensis, Libri duodecim pro defensione trium capitulorum. — Migne, P. L. 67, 527-852.

— Contra Mocianum scholasticum. — ib., 853-868.

— Epistola Fidei Catholicae in defensione trium capitulorum. — ib., 867-878.

- Ferrandus*, Epistola ad Pelagium et Anatolium Diaconos Urbis Romae. — Migne, P. L. 67, 921-928.
- Innocentius Maroniensis*, De his qui unum ex Trinitate vel unam subsistentiam seu personam Dominum nostrum Jesum Christum confiteri dubitant. — Schwartz, Acta conc. oec. t. IV, vol. 2, 68-70.
- Justinianus*, Decretum Justiniani Imperatoris. — Migne, P. L. 69, 30-37.
- Confessio Rectae Fidei Justiniani Imperatoris adversus tria capitula. — ib., 225-268.
- Justiniani Imperatoris ad sanctam synodum epistola de Theodoro Mopsuesteno et reliquis. — ib., 267-274.
- Justiniani Imperatoris epistola adversus nonnullos impium Theodorum atque iniqua ejus dogmata, et epistolam Ibae dictam, nec non Theodoreti libros contra catholicam fidem, scriptis propugnantes. — ib., 273-328.
- Liberatus*, Breviarium causae Nestorianorum et Eutychianorum. — Migne, P. L. 68, 969-1062.
- Pelagius diaconus*, In Defensione Trium Capitulorum. — ed. Devreesse, Città Del Vaticano, 1932.
- Pelagius I*, Epistolae. — ed. Ewald, Die Papstbriefe der Britischen Sammlung; Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde..... V 1879, 278; 503.
- Pontianus*, Epistola ad Justinianum imperatorem de tribus capitulis. — Migne, P. L. 67, 995-998.
- Rusticus diaconus*, Contra Acephalos disputatio. — Migne, P. L. 67, 1167-1254.
- Synodicon adversus Tragoediam Irenaei. — Migne, P. G. 84, 551-864. Nieuwe uitgave Schwartz, Acta conc. oec., tom. 1, vol. 4, 1922-1923 (Synodici pars altera), vol. 3, 1929 (Synodici pars prior).

- Socrates*, *Historia Ecclesiastica*. — Migne, P. G. 67, 29-842.
- Sozomenus*, *Historia Ecclesiastica*. — Migne, P. G. 67, 843-1030.
- Theodoretus Cyrensis*, *Historia Ecclesiastica*. — Migne, P. G. 82, 882-1280.
- Theophanes*, *Chronographia*. — Migne, P. G. 108, 63-1010.
- Victor Tunnunnensis*, *Chronicon*. — Migne, P. L. 68, 941-962.
- Vigilius Papa*, *Epistola Vigilii Papae Encyclica ad universam ecclesiam*. — Migne, P. L. 69, 53-59.
- *Fragmentum Damnationis Theodori Episcopi Caesareae Cappadociae a Beato Vigilio Papa factae*. — *ib.*, 59-62.
- *Constitutum Vigilii Papae de tribus capitulis*. — *ib.*, 67-119.
- *Epistola Decretalis Vigilii Papae pro confirmatione quintae Synodi oecumenicae*. — *ib.*, 121-128.
- *Vigilii Papae Constitutum pro damnatione trium capitulorum editum anno Christi 554*. — *ib.*, 143-178.
- Zacharias Rhetor*, *Historiae Ecclesiasticae capita*. — Migne, P. G. 85, 1145-1178.

II. LITERATUUR

- d' Alès, A.*, *La lettre d' Ibas à Marès le Persan*. — *Recherches d. science relig.* 22, 1932, 5-25.
- Amann, E.*, *Nestorius*. — *Dict. Théol. Cath.* XI, 1, 76-157.
- *Pélage II*. — *Dict. Théol. Cath.* XII, 1, 669-675.
- Bachelet, X. Le*, *Alexandrie (Eglise d')*. — *Dict. Théol. Cath.* I, 1, 786-803.
- Bardenhewer, O.*, *Geschichte der Altkirchlichen Literatur*, I-V, Freiburg i. Br., Herder, 1912-1932.

- Bardenhewer, O.*, Patrologie, Freiburg i. Br., Herder, 1910³.
- Bardy, G.*, Origène. — Dict. Théol. Cath. XI, 2, 1489-1565.
- Baur, P.* *Chrysostomus O. S. B.*, Johannes Chrysostomus und seine Zeit, I-II, München, Hueber, 1929-1930.
- Bois, J.*, Chalcédoine. — Dict. Théol. Cath. II, 2, 2192-2208.
- Constantinople (Ile Concile de). — Dict. Théol. Cath. III, 1, 1231-1259.
- Broel-Plater, Dr. L.*, De Primatu Romanorum Pontificum ab Anastasio II ad Pelagium II (496-590), Romae, ex typographia Augustiniana, 1930.
- Bury, A.*, History of the Later Roman Empire, I-II, London, Macmillan, 1923.
- Caspar, E.*, Geschichte des Papsttums, II. Das Papsttum unter byzantinischer Herrschaft, Tübingen, Mohr, 1933.
- Cavallera, F.*, Saint Jérôme, Sa vie et son oeuvre. I-II. Spicilegium sacrum Lovaniense, fasc. I, Louvain. Paris, Champion, 1922.
- Ceillier, Dom Rémy*, Histoire générale des Auteurs sacrés et ecclésiastiques, I-XIV, Paris, Vivès, 1863v.
- Chamard, Dom. F. - O. S. B.*, Les Papes du VIe siècle et le second Concile de Constantinople. — Rev. d. questions historiques, t. 37, 1885, 540-578.
- Devreesse, R.*, Pélage Ier. — Dict. Théol. Cath. XII, 1, 660-669.
- Le début de la querelle des Trois Chapitres ; la lettre d' Ibas et le tome de Proclus. — Rev. d. sciences relig. 11, 1931, 543-565.
- Diekamp, F.*, Die Origenistischen Streitigkeiten im IV Jahrhundert und das fünfte allgemeine Concil. Münster i. W., Aschendorf, 1899.

- Duchesne, L.*, Histoire ancienne de l'église. III⁵, Paris, Boccard, 1911.
- L' Eglise au VIe siècle. Paris, Boccard, 1925.
- Vigile et Pélage. Etude sur l'histoire de l'église romaine au milieu du VIe siècle. — Rev. d. questions historiques, t. 36, 1884, 369-440.
- Ermoni, V.*, Antioche (Conciles d'). — Dict. Théol. Cath. I, 2, 1433-1435.
- Antioche (Ecole théologique d'). — Dict. Théol. Cath. I, 2, 1435-1439.
- Faye, E. de*, Origène, Sa vie, son oeuvre, sa pensée, I-III, Paris, Leroux, 1923.
- Forget, J.*, Conciles. — Dict. Apologétique, I, 588-628.
- Conciles. — Dict. Théol. Cath. III, 636-676.
- Fraikin, J.*, Alexandrie. — Dict. Hist. et Géogr. Eccl. II, 289-374.
- Fritz, G.*, Origénisme. — Dict. Théol. Cath. XII, 2, 1565-1588.
- Proclus. — Dict. Théol. Cath. XIII, 1, 662-670.
- Froidevaux, H.*, Afrique. — Dict. Hist. et Géogr. Eccl. I, 705-871.
- Galtier*, Les Anathématismes de S. Cyrille et le Concile de Chalcédoine. — Rech. Science Relig. 23, 1933, 45-57.
- Groot, I. T. de* — *S. J.*, Conspectus Historiae Dogmatum ab aetate P.P. Apostolicorum usque ad saec. 13, I-II, Romae, apud aedes Universitatis Gregoriana, 1931.
- Günther, K.*, Theodoret von Cyrus und die Kämpfe in der orientalischen Kirche vom Tode Cyrills bis zur Einberufung des sogen. Räuber-Konzils, Aschaffenburg, Werbrun, 1913.

- Harnack, A.*, bespreking in 'Theologische Literaturzeitung 26, 1880, 632-635, van het russische werk van A. Dobroklonskij „Die Schrift des Facundus, Bischofs von Hermiane: pro defensione trium capitulorum", historisch-kritische Untersuchung aus der Epoche des 5 ökumenischen Konzils, Moskou, 1880.
- Lehrbuch der Dogmengeschichte, II⁴, Tübingen, Mohr, 1931.
- Hefele-Leclercq*, Histoire des Conciles, II, 1 en 2 ; III, 1, Paris, Letouzey et Ané, 1908v.v.
- Hurter, H.* — S. J., Nomenclator Literarius Theologiae Catholicae, I⁴, Oeniponte, Libraria Academica Wagneriana, 1926.
- Jugie, M.*, Ephèse (Concile d'). — Dict. Théol. Cath. V, 1, 137-163.
- Eutychès et Eutychianisme. — Dict. Théol. Cath. V, 2, 1582-1609.
- Nestorius et la controverse nestorienne, Paris, Beauchesne, 1912.
- Karalevsky, C.*, Antioche. — Dict. Hist. et Géogr. Eccl. III, 563-703.
- Kirsch, J.*, Die Kirche in der antiken Griechisch-Römischen Kulturwelt, Freiburg i. Br., Herder, 1930.
- Krebs, E.*, Gottesgebälerin, Köln, Bachem, 1931.
- Krüger, G.*, Monophysiten. — Realencycl. f. Prot. Theol. u. Kirche, 13, 372-401.
- Lebon, J.*, Le Monophysisme sévérien, étude historique, littéraire et théologique sur la résistance monophysite au concile de Chalcédoine jusqu' à la constitution de l'église Jacobite, Louvain, J. v. Linthout, 1909.
- Leclercq, H.*, Justinien. — Dict. Théol. Cath. VIII, 1, 507-604.

- Loofs*, Eutyches und der Eutychianische Streit. — Realencycl. f. Prot. Theol. u. Kirche, 5, 635-647.
- Nestorius. — Realencycl. f. Prot. Theol. u. Kirche, 3, 736-749.
- Mahé, J.*, Cyrille (Saint), patriarche d' Alexandrie. — Dict. Théol. Cath. III, 2476-2527.
- Meissas, A. de*, Nouvelle étude sur l'histoire des Trois Chapitres. — Annales de philosophie chrétienne, 75, 1904.
- Michel, A.*, Hypostase. — Dict. Théol. Cath. VII, 369-437.
- Möller, W.* — *Krüger, G.*, Dreikapitelstreit. — Realencycl. f. Prot. Theol. u. Kirche 5, 21-23.
- Pargoire, J.*, L' Eglise byzantine, 527-847. Paris, Lecoffre, 1905.
- Pesch, Chr.*, — *S. J.*, Nestorius als Irrlehrer, Paderborn, Schöningh, 1921.
- Zur neuern Literatur über Nestorius (115. Ergänzungsheft zu den „Stimmen aus Maria-Laach“), Freiburg i. Br., Herder, 1914.
- Petermann* — *Keszler, K.*, Nestorianer. — Realencycl. f. Prot. Theol. u. Kirche 13, 723-736.
- Puech, A.*, Histoire de la Littérature grecque chrétienne, II-III, Paris, Société d'édition „Les belles lettres“ , 1928-1930.
- Schwartz, E.*, Konzilstudien, Straszburg, Trübner, 1914.
- Schneider, E.*, Konzil. — Lexikon f. Theol. u. Kirche, VI, 182-188.
- Seeberg, R.*, Lehrbuch der Dogmengeschichte, II³, Leipzig, A. Deichertsche Verlagsbuchhandlung Dr. Werner Scholl, 1923.

Specht, Fr. A., Der exegetische Standpunkt des Theodor von Mopsuestia und Theodoret von Kyros in der Auslegung Messianischer Weissagungen aus ihren Commentaren zu den kleinen Propheten dargestellt, München, Lentner, 1871.

Tillemont, M. Lenain de, Mémoires pour servir à l'histoire ecclésiastique des six premiers siècles, Paris, Robustel, XIV 1709, XV 1711.

Tixeront, J., Histoire des dogmes dans l'antiquité Chrétienne, III⁶, Paris, Gabalda, 1922.

Tournebize, Fr., Arménie. — Dict. Hist. et Géogr. Eccl. IV, 290-391.

Vailhé, S., Antioche, Patriarcat grec. — Dict. Théol. Cath. I, 2, 1399-1416.

— Constantinople (Eglise de). — Dict. Théol. Cath. III, 2, 1307-1519.

Vassiliev, A., Histoire de l'empire byzantin, traduit du Russe par P. Brodin et A. Bourguina, I-II, Paris, Picard, 1932.

Voisin, G., L' Apollinarisme. Etude historique, littéraire et dogmatique sur le début des controverses christologiques au IVe siècle. Louvain, J. v. Linthout, 1901.

INLEIDING

Pelagius, aan wiens boek „In Defensione Trium Capitulorum” deze studie gewijd is, was de zoon van een hoog staatsambtenaar in Rome; hij werd als diaken van de kerk van Rome door Paus Agapitus in 536 tot apocrisiarius aan het hof van keizer Justinianus benoemd. In die hoedanigheid nam hij in datzelfde jaar nog deel aan de synode van Constantinopel, waarop Severus van Antiochië en andere monophysieten geëxcommuniceerd werden.

Pelagius toont zich van meet af aan een kampioen voor het gezag van het concilie van Chalcedon. In het jaar 537 werd, door zijn bemiddeling, de orthodoxe monnik Paulus, een aanhanger van het concilie van Chalcedon, tot patriarch van Alexandrië aangesteld ¹⁾. Ook had hij deel in diens afzetting wegens zijn medeplichtigheid aan een moord, en in de keuze van zijn opvolger Zoilus, hetgeen geschiedde op de synode van Gaza in 542. Van Gaza terugreizend heeft hij een ontmoeting met de monniken van het Sabasklooster in de omgeving van Jerusalem: deze dienen bij hem het verzoek in, om den keizer tot optreden tegen de valsche leer van Origenes te brengen. Pelagius willigt dit verzoek in en heeft succes. In Januari 543 ²⁾ verschijnt het bekende keizerlijke edict tegen Origenes.

---

¹⁾ LIBERATUS, *Breviarium...* c. XXIII: Paulus quidam ... ad Alexandrinam sedem ordinatur episcopus, Pelagio interveniente apocrisario Romano, plane orthodoxus, suscipiens Chalcedonensem synodum. MIGNE, *P. L.*, 68, 1044.

²⁾ DIEKAMP, *Die Origenistischen Streitigkeiten...* 42.

Nog in hetzelfde jaar verschijnt evenwel een tweede edict van Justinianus en wel tegen de drie Kapittels ¹⁾, namelijk : persoon en werken van Theodorus van Mopsueste, de geschriften van Theodoretus van Cyrus tegen Cyrillus van Alexandrië en den brief van Ibas van Edessa aan Maris den Pers. Dit edict was uitgelokt door Theodorus Ascidas, bisschop van Caesarea, den hoofdleider der origenisten en althans in het geheim aanhanger van de secte der acephalen.

In 544 keerde Pelagius naar Rome terug. Afgezien van een verblijf van korten duur om een zending te vervullen op last van den Oostgot Totila in het begin van 547, schijnt hij tot 551 in het Westen en voornamelijk in Rome verbleven te hebben. In dezen tijd van belegering en verwoesting van Rome gaf hij blijken van weldadigheid en durf.

Intusschen was van den kant van den keizer pressie uitgeoefend op Paus Vigilius om het edict tegen de drie Kapittels te onderteekenen. Vigilius, bezworen door heel het Westen, bleef standvastig weigeren. Het wordt niet uitdrukkelijk in de bronnen gemeld, maar het ligt wel voor de hand, dat Vigilius met Pelagius over de zaak der drie Kapittels geconfe-reerd heeft. Zeker is, dat Pelagius in dezen tijd met een anderen romeinschen diaken, Anatolius, overleg pleegde. Zij schreven een brief aan den bekenden diaken van Carthago, Ferrandus. Deze antwoordde in een met redenen omkleed betoog, dat een veroordeeling gelijk stond met het neerhalen van het gezag van Chalcedon.

Van dezen tijd dateert ook het antwoord-schrijven van Pontianus, bisschop in Africa, aan keizer Justinianus, waarin eveneens een veroordeeling verworpen wordt, en wel uitslui-

---

¹⁾ Van dit edict zijn slechts enkele fragmenten over. Deze zijn te vinden in het werk van Facundus van Hermiane : *Libri duodecim pro defensione trium capitulorum*, cfr. HEFELE-LECLERCQ, *Hist. d. Conciles* III, 1, 15v. ; CASPAR, *Geschichte des Papsttums* II, 243.

tend op grond hiervan, dat men over dooden geen vonnis kan uitspreken.

Om den Paus den steun van zijn omgeving te onttrekken, gelastte Justinianus zijn overbrenging naar Constantinopel; 25 Januari 547 kwam Vigilius daar aan. Na lang en moedig tegenstribbelen nam hij 11 April 548 in zijn Iudicatum ¹⁾ het edict tegen de drie Kapittels aan.

Nog vóór dit decreet werd uitgevaardigd, publiceerde de africaansche bisschop Facundus van Hermiane zijn omvangrijk en volkomen deskundig werk: „*Libri duodecim pro defensione trium capitulorum*” ²⁾, waarin alle grieven tegen de Kapittels worden besproken en weerlegd. De uitvaardiging van het Iudicatum werd door de latijnsche kerk als een ontoelaatbare toegeeflijkheid van den Paus beschouwd, en algemeen met heftige verontwaardiging afgekeurd. De Africanen gingen zelfs zoover, dat zij, in een synode bijeen, de gemeenschap met den Paus opzegden ³⁾. Vigilius zag zich gedwongen bij Justinianus op de bijeenroeping van een algemeen concilie aan te dringen. De keizer stemde daarin toe en sprak met Vigilius af, dat de zaak van de drie Kapittels tot het concilie zou blijven liggen. Het voorbereiden van de vergadering had geen vlot verloop. Weer sloeg Theodorus Ascidas zijn slag bij den keizer en bracht hem tot de uitvaardiging van een tweede edict, waarin de drie Kapittels veroordeeld werden, Juli 551 ⁴⁾. De Paus, thans gesteund door den inmiddels naar Constantinopel gekomen Pelagius, wees het edict af. Nu werden gewelddaden gepleegd, zoodat Vigilius

---

¹⁾ MIGNE, *P. L.* 69, 111 (fragmenten).

²⁾ MIGNE, *P. L.* 67, 527-852.

³⁾ VICTOR VAN TUNNUNA, *Chronicon ad annum 550*, MIGNE, *P. L.* 68, 958.

⁴⁾ *Confessio Rectae Fidei Justiniani imperatoris adversus tria capitula*, MIGNE, *P. L.* 69, 225-268.

en zijn aanhangers moesten vluchten naar de kerk van de H. Euphemia in Chalcedon (23 Dec. 551).

Nog vóór Februari van het jaar 552 publiceerde de Paus de afzettingsbul van Theodorus Ascidas en de excommunicatie van Menas¹⁾. In het begin van deze maand richtte hij zich in een Encyclica tot de geheele Kerk²⁾. Op verzoek van de keizerlijke gezanten kwamen de Paus en zijn raadgevers den 5en Februari 552 weer terug. Het plan van een oecumenisch concilie werd weer opgenomen en de uitnodigingen in het midden van 552 verzonden. Van dezen tijd dateert ook het schrijven van den clerus van Milaan aan de frankische legaten³⁾.

Na lange onderhandelingen, waarbij Vigilius er niet in kon slagen zijn rechtmatige wenschen aangaande plaats en samenstelling van de synode vervuld te krijgen, liet de keizer den 5en Mei 553 het concilie openen, en zond de vergadering „den Typus”⁴⁾. Door gezanten gaf hij andermaal zijn verlangens te kennen, dat Vigilius, die niet aan het concilie deelnam, schriftelijk zijn oordeel over de drie Kapittels zou geven. De Paus vroeg twintig dagen bedenktijd, en liet Pelagius de bisschoppen verzoeken dat zij met het uitspreken van hun oordeel zouden wachten, totdat deze tijd verstreken was. Den 14en Mei onderteevende hij het door Pelagius geredigeerde Constitutum⁵⁾, — door Pelagius in zijn boek het tweede Iudicatum genoemd — waarin met uitvoerige opgave van

---

¹⁾ *Fragmentum Damnationis Theodori Episcopi Caesareae Cappadociae*, MIGNE, P. L. 69, 59-62.

²⁾ *Epistola Vigili Papae Encyclica ad universam ecclesiam*, MIGNE, P. L. 69, 53-59.

³⁾ *Epistola legatis Francorum qui Constantinopolim proficiscebantur ab Italiae Clericis directa*, MIGNE, P. L. 69, 113-119.

⁴⁾ *Justiniani imperatoris ad sanctum synodum epistola de Theodoro Mopsuesteno et reliquis*, MIGNE, P. L. 69, 268-274.

⁵⁾ *Constitutum Vigili Papae de tribus capitulis*, MIGNE, P. L. 69, 67-114.

redenen de veroordeeling van de drie Kapittels verboden werd.

Toen men den keizer dit Constitutum wilde overhandigen, weigerde hij het aan te nemen en vorderde van de bisschoppen, overeenkomstig vroegere verklaringen van den Paus, tot de veroordeeling van de drie Kapittels over te gaan. Zoo geschiedde.

In de eerstvolgende maanden werd een sterke druk op Vigilius uitgeoefend, totdat hij 8 December 553 het Constitutum herriep, zich neerlegde bij de besluiten van het concilie en 23 Februari 554 in het tweede Constitutum ¹⁾ een uitvoerige uiteenzetting gaf van de redenen waarop zijn veroordeeling steunde. Dit is de officieele bekrachtiging der veroordeeling die door het concilie reeds was uitgesproken.

Den 8en December van het vorige jaar had Vigilius in een brief aan den patriarch Eutychius reeds op een meer private wijze de drie Kapittels veroordeeld ²⁾. Zijn raadgevers Pelagius en Sarpatus waren van hem verwijderd en gevangen gezet. Andere Latijnen — Pelagius ³⁾ noemt de diakens Tullianus, Petrus en zijn broeder — waren tot de tegenpartij overgegaan. Zij wendden alle moeite aan om den Paus tot toegeven te bewegen ⁴⁾. Vanuit het paleis van keizer Justinianus was een „charta” ⁵⁾ verschenen, vol argumenten voor de veroordeeling. De invloed van deze charta is, zooals blijkt uit den inhoud van de akten van het concilie, zeer groot geweest.

In dezen tijd, tegen 551, schreef Pelagius een Refutatorium

---

¹⁾ *Constitutum Vigilii Papae pro damnatione trium capitulorum*, MIGNE, P. L. 69, 143-178.

²⁾ *Epistola Decretalis Vigilii Papae*, MIGNE, P. L. 69, 122-128.

³⁾ ed. DEVREESSE, 54. (Zie noot 1, p. 27).

⁴⁾ *ib.*, 55; 64-65.

⁵⁾ Zie Index bij DEVREESSE, 74.

ad Papam Vigilium (verloren) en de zes boeken „In Defensione Trium Capitulorum”. Beide werken verschenen kort na de publicatie van het tweede Constitutum. Den 27en Juni stierf Paus Vigilius op zijn terugreis naar Rome, in Syracuse. Nog geen bevredigende oplossing is gevonden voor het probleem, hoe keizer Justinianus Pelagius kon aanwijzen ¹⁾ als opvolger. Deze was een van de felste tegenstanders van de veroordeeling der drie Kapittels. Tot het laatste oogenblik toe had hij als het ware den arm van Vigilius vastgehouden om hem te beletten de veroordeeling te onderteekenen.

In Rome, waar hij den 16en April bisschop gewijd werd, waren de wereldlijke autoriteiten op zijn hand, het volk en bijna alle bisschoppen van het Westen ontvingen hem met wantrouwen, dat, naar het schijnt, door valsche brieven nog vergroot werd.

Openlijk trok Pelagius nu zijn verdediging terug, zijn positie vergelijkend met die van Augustinus, die zijn *Retractationes* schreef ²⁾. Maar enkel door herhaalde verklaringen van zijn handelwijs en belijdenis van zijn geloof, slaagde hij er in, een gedeelte van zijn tegenstanders voor zich te winnen. Een ander gedeelte bleef in het Schisma. Hij stierf in 561.

Deze omstandigheden zijn hier vermeld om het historische

---

¹⁾ In zijn bespreking der editie van DEVRESSE (*Zeitschr. f. Kirchengeschichte* LI, 1932, 566-567) merkt FEWESIN op, dat het geschrift van Pelagius zijn pauskeuze niet in den weg stond omdat het de kwestie van de drie Kapittels zuiver theologisch behandelt. Bevredigend is deze oplossing reeds om deze reden niet, dat het tractaat in zulk een hartstochtelijke trant geschreven is. De vraag is hoe Pelagius, die zich met man en macht tegen de door Justinianus gewilde veroordeeling verzette, een voor den keizer aangewezen opvolger van Vigilius kon zijn.

²⁾ Cfr. de brieven van P. ed. EWALD in *Neues Archiv* V, 536 en 537. Zie DEVRESSE XLIX. In de *Epistola Decretalis* spreekt VIGILIUS tot Euty-chius op dezelfde wijze. MIGNE, *P. L.* 69, 124.

kader te doen kennen, waarin het werk van Pelagius : *In Defensione Trium Capitulorum* geschreven is. Dit werk is onlangs — in 1932 — zeer nauwkeurig uitgegeven door R. Devreesse, scriptor van de Vaticaansche Bibliotheek ¹⁾. Op het eind van de vorige eeuw had Delisle den Codex, waarin het werk voorkwam, beschreven ²⁾. Het was Codex 73 (70) van de stadsbibliotheek van Orléans. Oorspronkelijk had hij behoord tot de bibliotheek van de abdij van Fleury-sur-Loire. Een gedeelte van dit werk n.l. het eerste boek geheel, het begin van het tweede, het slot van het zesde en laatste boek, ontbraken reeds in de 12e eeuw, zooals blijkt uit een notitie van dien tijd. Tot op heden is het handschrift van het werk van Pelagius, dat dateert van de 9e eeuw, het eenige bekende, zoodat we dus slechts over een gedeelte van het werk kunnen beschikken.

Of het ontbrekende nog ooit zal worden aangevuld? Zooals gezegd, heeft Pelagius zijn werk teruggetrokken. Niet onwaarschijnlijk heeft hij het ook zooveel mogelijk laten vernietigen ³⁾.

De eer het werk van Pelagius herkend te hebben komt toe aan L. Duchesne. Deze had er ook een nauwkeurig afschrift

---

¹⁾ *Pelagii Diaconi Ecclesiae Romanae in Defensione Trium Capitulorum. Texte Latin du Manuscrit Aurelianensis 73 (70), édité avec introduction et notes par ROBERT DEVREESE, scriptor de la Bibliothèque Vaticane. Città Del Vaticano. Bibliotheca Apostolica Vaticana MDCCCCXXXII. Studi e Testi 57.*

²⁾ *Notices et extraits des manuscrits de la Bibliothèque Nationale* t. XXXI, 7, 1884, 363-364. Cfr. *Catalogue général des bibliothèques publiques de France, Départements* t. XII : Orléans, Paris 1889, 37.

³⁾ Een recensent (A. S.) van de uitgave van DEVREESE in *English historical review* XLIX, 1934, 152-153 zegt : It might be worth while to examine the fragment of Pelagius in Brit. Mus. add. M. S. 15350, to see whether it belongs to this work. Volgens de Catalogue of Additional bevatt dit, in unciale geschreven handschrift, (*In Defensione Trium Capitulorum* is in carolingische minuskels geschreven) een fragment der latijnsche vertaling van het werk van Pelagius : *De vitis Patrum*.

van gemaakt met de bedoeling den tekst uit te geven ¹⁾). Dit plan is evenwel nooit ten uitvoer gebracht. Slechts enkele passages heeft Duchesne gepubliceerd ²⁾). Wel heeft hij den tekst benut in het hoofdstuk „Origène et les trois Chapitres” in zijn *L'Eglise au VIe siècle* (Paris 1925).

Onafhankelijk van Duchesne had ook S. Reiter het werk van Pelagius leeren kennen en afgeschreven om het uit te geven ³⁾). Maar ook hij had zijn voornemen niet uitgevoerd.

Het werk van Pelagius wordt een nieuw en gewichtig document genoemd wat betreft de kwestie van de drie Kapittels. Aldus Devreesse, met wien alle recensenten overeenstemmen ⁴⁾).

De vraag is nu : In hoever nieuw en gewichtig ?

Pelagius is als geen ander zoo nauw betrokken geweest

¹⁾ *Bulletin critique* V, 1884, 96.

²⁾ DUCHESNE, *Le Pape Sirice et le siège de Bostra. Un appel au pape au IVe siècle. Annales de philosophie chrétienne* CXI, 1885, 280-284. Cfr. HEFELE-LECLERCQ, *Histoire des Conciles* II, 1, 97, n. 7. DUCHESNE, *Histoire ancienne de l'Eglise* II, 623-626. Een enkele zinsnede in *Histoire ancienne de l'Eglise* III, 345, N. 1; IV, 220, N. 1 en 2, 222, N. 1.

³⁾ *Serta Harteliana*, Weenen 1896, 134-136.

⁴⁾ *Revue Biblique* XLII, 1933, 151.

W. PEWESIN, *Zeitschr. f. Kirchengesch.* LI, 1932, 566-567.

M. E., *Archivio storico italiano* XC, 1932, 102.

B. CAPELLE, *Recherches de théologie ancienne et médiévale* V, 1933, 114.

F. DIEKAMP, *Theol. Revue* XXXII, 1933, 99-104.

G. BARDY, *Revue apologétique* LVI, 1933, 605-606.

J. P. KIRSCH, *Römische Quartalschr.* XII, 1933, 317.

F. CAVALLERA, *Bulletin de littérature ecclésiastique* XXXV, 1934, 45-47.

A. S., *English historical review* XLIX, 1934, 152-153.

H. SIMONIN, *Revue des sciences philosophiques et théologiques* XXII, 1933, 514-515.

W. TELFER, *The journal of theological studies* XXXV, 1934, 80.

M. JUGIE, *Echos d'Orient* XXXVII, 1934, 246-247.

V. CAPOCCI, *Rivista di archeologia cristiana* XI, 1934, 168-170.

in de gebeurtenissen van die dagen. Bovenstaand overzicht toonde het ons. Hij maakte den strijd van het begin af mee, stond als apocrisarius aan het hof van Constantinopel en als raadsman van Paus Vigilius in relatie met beide partijen. Hij nam deel aan de schermutselingen tot het laatste oogenblik, ja ageerde nog tegen de veroordeeling na de beslissing. Gerechtigd is dus de vraag : brengt zijn boek nieuws over het conflict ? Wordt althans een of ander punt van de lang niet alle bevredigend opgeloste vraagstukken, die naar aanleiding van den drie-kapittelstrijd gerezen zijn, opgehelderd ? Verklaart hij ons de handelwijze van keizer Justinianus en vooral : komt de houding van Paus Vigilius in een ander licht ?

Pelagius' werk is, zooals de titel zegt, een pleidooi, dus niet zoozeer van geschiedkundigen aard. Hij verdedigt de zoo fel bestookte drie Kapittels. Daarbij vertegenwoordigt hij een gedeelte van de Kerk, dat wij tot op heden nog niet ten gunste van de drie Kapittels hoorden pleiten : het romeinsche gedeelte. Komt hij met nieuwe argumenten aan ? Vermeerdert hij het arsenaal van verdedigingsmiddelen, zooals dat bijeengebracht was door de schrijvers Ferrandus en Facundus, die vanuit het verafgelegen africaansche gedeelte van het oost-romeinsche rijk opkwamen tegen het drijven van de acephalen en het kerkelijk-politieke streven van keizer Justinianus ? Hoe groot is de afhankelijkheid van Pelagius ten opzichte van Facundus van Hermiane, dien hij uitdrukkelijk als zijn bron citeert ¹⁾ ?

Of is de defensio van Pelagius — gelet op haar beknoptheid en op het tijdstip waarop zij tot stand kwam — in zoover nieuw en gewichtig, dat wij daarin een document bezitten, waardoor wij een kijk krijgen op de verwikkelingen van den strijd in de laatste phase, de meest omstreden punten vernemen, waarom het in de debatten vooral rond het

---

¹⁾ ed. DEVREESSE, 29 : quem et in nonnullis aliis sum secutus.

oogenblik van de beslissing ging en iets meer begrijpen van den tegenstand voor en ook nog na de uitspraak van den Paus?

Ter beantwoording van deze vragen zullen wij in onze studie :

1°. het ingewikkelde en onoverzichtelijke betoog van Pelagius ontleden, ordenen en door uiteenzettingen verduidelijken.

2°. de argumenten ter verdediging van de drie Kapittels door Pelagius opgesomd, vergelijken met die van zijn groote medestanders in den strijd : Ferrandus en Facundus.

3°. uit de documenten der tegenstanders ¹⁾ de argumenten citeeren waartegen Pelagius zich in zijn betoog keert en zien of en in hoever er door de voorstanders van de veroordeeling van de drie Kapittels is geantwoord.

---

¹⁾ De argumenten der tegenstanders worden gevonden in :

1. *Justiniani Epistola adversus nonnullos impium Theodorum atque iniqua eius dogmata, et Epistolam Ibae dictam, nec non Theodoreti libros contra catholicam fidem, scriptis propugnantes*, geschreven in de jaren 550-553.

2. *Confessio Rectae Fidei Justiniani imperatoris adversus tria capitula*. Dit is het tweede edict van keizer Justinianus tegen de drie Kapittels, uitgevaardigd in Juli 551.

3. *Acta Concilii Constantinopolitani II*, (vooral Sessio quinta).

HOOFDSTUK I

THEODORUS VAN MOPSUESTE

I HET GETUIGENIS VAN HESYCHIUS. II DE VEROORDEELING VAN DOODEN

OVER HET TWEEDE BOEK VAN „IN DEFENSIONE TRIUM CAPITULORUM“

Het tweede boek van Pelagius' „In Defensione Trium Capitulorum“ is niet geheel tot ons gekomen. Het gedeelte, dat wij bezitten, vangt aan met een citaat uit den brief van de armeensche monniken aan Cyrillus van Alexandrië. Over het optreden en den brief dezer monniken zal later, in hoofdstuk II, gesproken worden.

Pelagius begint een nieuw gedeelte van zijn boek met de woorden : *Nunc ad illa respondeo quae de Esychii presbyteri Hierosolimitani historia... aduersum Theodorum episcopum posuerunt* ¹⁾).

In dit gedeelte bespreekt en weerlegt Pelagius de beschuldigingen, die de tegenstanders uit de vierdeelige geschiedenis van den priester Hesychius over het concilie van Ephese (waarschijnlijk over de Rooversynode van 449) hebben opgediept. Ze betreffen :

- 1e. het persoonlijk zedelijk leven van Theodorus,
- 2e. den psalmcommentaar, en
- 3e. het symbolum fidei, door hem ontworpen.

Daarna gaat Pelagius over tot de uiteenzetting van de argumenten ter verdediging van een zeer voorname stelling :

---

¹⁾ ed. DEVRESSE, 2.

dat personen, die in vrede met de Kerk gestorven zijn, na hun dood niet meer mogen veroordeeld worden.

I

HET GETUIGENIS VAN HESYCHIUS

1°. Het persoonlijk zedelijk leven van Theodorus.

De eerste beschuldiging geldt het zedelijk leven van Theodorus van Mopsueste. Zijn tegenstanders beweren, dat Theodorus naar het getuigenis van Hesychius tot ontucht vervallen, maar door de brieven van den H. Johannes Chrysostomus tot een beter leven gekomen is.

Volgens de *Confessio Rectae Fidei* ¹⁾ werd ter verdediging van Theodorus aangevoerd, dat hij door Johannes Chrysostomus geprezen was. Daarop haalden de tegenstanders een brief van Johannes aan, waaruit blijkt, dat deze Theodorus' gedrag niet geprezen maar gelaakt heeft. De *Confessio* verwijst naar de berichten van Sozomenus, Hesychius, Socrates en Theodoretus. Ook op het concilie van Constantinopel ²⁾ werd in de vijfde zitting op dezelfde wijze geantwoord op deze opmerking.

Bij nader inzien der bronnen blijkt, dat alleen Sozomenus ³⁾ en Hesychius ⁴⁾ over de ontrouw van Theodorus en diens terugkeer door de zorgen van Johannes Chrysostomus spreken. Socrates ⁵⁾ en Theodoretus ⁶⁾ spreken er enkel van, dat Theo-

---

¹⁾ MIGNE, *P. L.* 69, 264.

²⁾ MANSI IX, 273.

³⁾ *Historia Ecclesiastica* VIII, 2; MIGNE, *P. G.* 67, 1513v.

⁴⁾ Er is slechts een klein fragment van de *historia Hesychii* tot ons gekomen, te vinden bij MANSI IX, 248. Door de citaten van Pelagius zijn ons geen nieuwe fragmenten van Hesychius bekend geworden. Cfr. ook ed. DEVRESSE 2, N. 2.

⁵⁾ *Historia Ecclesiastica* VI, 3. MIGNE, *P. G.* 67, 666v.

⁶⁾ *Historia Ecclesiastica* V, 27; 40. MIGNE, *P. G.* 82, 1255; 1278.

dorus en Johannes met elkaar omgingen en het monniksleven aanvaardden.

Sozomenus en Hesychius stellen de gebeurtenissen niet op dezelfde wijze voor. Het verhaal van Hesychius is ten opzichte van Theodorus ongunstiger. Sozomenus verhaalt, dat Theodorus door Johannes tot zijn vroeger voornemen om als monnik te leven terug gebracht is ; volgens Hesychius was Theodorus tot zedeloosheid vervallen.

Dit verschil is aan Pelagius niet ontgaan. Hij beroept zich dan ook op het gezag van Sozomenus tegen dat van Hesychius. Er is geen sprake van, dat Theodorus van Mopsueste tot een zondig leven zou vervallen zijn. Het ging over een huwelijk, waartegen niemand, die op kerkelijk standpunt staat, eenig bezwaar kan hebben.

En hiervan zag Theodorus nog af op aandringen van Johannes Chrysostomus, terwijl het in ieder geval — voegt Pelagius er nog aan toe — prijzenswaardig is, dat een jonge man zich betert naar aanleiding van de vermaning van een vriend, zooals ook Hesychius vermeldt.

2°. De Psalmcommentaar.

Uit Hesychius' geschiedenis haalt men een tweede beschuldiging aan : dat Theodorus van Mopsueste een geheel verkeerden commentaar op de psalmen geschreven had. Verschillende personen hadden hem deswege aangeklaagd ; hij had toen beloofd den commentaar te zullen verbranden. Dit laatste had hij evenwel niet gedaan, maar hem met boos opzet bewaard.

De beschuldiging geldt dus niet zoozeer den inhoud van den commentaar, als wel het opzettelijk schenden van de belofte den commentaar te zullen vernietigen.

Pelagius wijst er op, dat Hesychius in gebreke blijft de namen te noemen van degenen, die Theodorus tijdens zijn leven naar aanleiding van den commentaar beschuldigd hebben.

Waar naar het zeggen van Hesychius „velen” hierover geklaagd hebben, mochten toch wel enkele namen genoemd zijn.

Daartegenover is Pelagius in staat iemand met name te noemen, die Theodorus tijdens zijn leven niet gelaakt, maar integendeel geprezen heeft. Een zekere Callistratus gaf zijn groote voldoening over den psalmcommentaar te kennen.

En — vervolgt Pelagius — de wijze waarop Theodorus op dien lof reageerde, is kenschetsend voor zijn goede gezindheid: Theodorus aanvaardde den lof van Callistratus niet. Hij wees dezen af op grond hiervan, dat de commentaar jeugdwerk was en dus geschreven in den tijd, waarop men nog onervaren en veranderlijk is. Van zoo iemand kan toch niet gezegd worden, dat hij een ketterschen geest heeft. In dat geval immers zou hij ter gelegener tijd de ontvangen loftuiting voor zelfverdediging gebruikt hebben.

En, als het getuigenis van Hesychius waar was dat Theodorus door „velen” beschuldigd is geworden, zou deze ook gelegenheid genoeg gehad hebben om dit te doen.

Pelagius laat vervolgens uitkomen, hoe uit Hesychius' geschiedenis zelf blijkt, dat Theodorus niet tevreden was over den psalmcommentaar. Wel citeert Hesychius niet de woorden van Theodorus aan Callistratus, maar hij zegt: „Theodorus schreef een boek, waarin hij ontkende, dat er in de psalmen ook maar een enkele voorspelling aangaande den Christus gedaan wordt. Toen er aanmerking op gemaakt was en zijn ongelijk bewezen werd, trok hij terug, wel niet uit eigen beweging, maar omdat hij er niet meer uit kon; want allen keurden zijn werk af”. Naar aanleiding van deze woorden van Hesychius verwijst Pelagius naar een algemeen in wetten en gewoonten geldend rechtsbeginsel, dat aan een voor den beklaagde gunstig oordeel, als dit komt van den kant van den aanklager zelf, onweerlegbare bewijskracht toekent; als het ongunstig is moet het door geheel onverdachte getuigen bevestigd worden.

Nu weten we uit Hesychius zelf, dat Theodorus den commentaar op de psalmen teruggetrokken heeft: aan degenen, die de geschiedenis van Hesychius aanhalen, de taak om te bewijzen, dat anderen aanmerking gemaakt hebben op zijn commentaar, en hij niet in staat was zich te verdedigen.

De commentaar zelf wordt door Pelagius niet verdedigd. Deze is ook moeilijk orthodox te noemen. Want, de beginselen van de antiocheensche school op de spits drijvend, had Theodorus het aantal typen en messiaansche voorspellingen, die in het Oude Testament voorkomen, zooveel mogelijk beperkt. Hij liep daarom het verwijt in, dat hij „op Joodsche wijze” de Heilige Schrift interpreteerde.

Op dit punt stemt de verdediging van Theodorus bij Pelagius vrijwel overeen met die van Facundus. Deze vindt het onaannemelijk, dat een bisschop een overtuiging, die zoozeer in strijd was met die der gewone christenen, zou hebben aangehangen, en wijst er verder op, dat Theodorus in zijn commentaren op de Evangeliën en de brieven van Sint Paulus wel degelijk de voorspellingen aangaande den Christus vermeldt.

Aangaande den psalmcommentaar wil Facundus niet twisten over den zin, waarin deze moet verstaan worden, noch aantoonen, dat Theodorus hier geen ketter is. Hij verwijst enkel naar de woorden, die ook Pelagius geciteerd heeft, waarin Theodorus zelf zegt, dat hij nu niet meer houdt, wat in den commentaar staat. Voor beide verdedigers is deze rectificatie van eigen werk naar aanleiding van een loftuiting van een vriend het beste bewijs, dat Theodorus geen kettersche geest is, en zoo hij al gedwaald heeft, toonde hij voor verbetering vatbaar te zijn. Een vergelijking van enkele teksten van Pelagius en Facundus moge de wijze van verdediging illustreeren.

Pelagius, ed. Devreesse, 4 :   Facundus, Migne, *P. L.* 67,
602 :

„Quae considerata multa   „Ecce vel si haereticum fa-

laude eum dignum esse demonstrant : quoniam < cum > in opere quo ab alio quisque laudatur [cum] se in eodem ipse scripto reprehendit, — sicut idem Theodorus episcopus fecit, — numquam talis animus potest hereticus nuncupari ; quia facile posset corrigere, si eum ab alio — sicut mentitur Esychius — reprehendi contingeret ; cum potuisset magis laudibus opusculorum suorum elatus, de illis qui eum, sicut memoratus Esychius dicit, culpauerant, si tamen uerum esset, accepta oportunitate causari et dicere : „Ecce quale opus nostrum, < quod > aut non intellegentes aliqui, aut male sentientes reprehendere uoluerunt”, sicut et de illis libris, quos *de Incarnatione Domini* conscripserat, ad Cerdonem scribendo fecit quaerela uoce eos falsatos esse pronuntians”.

cerent ea quae in illo reprehenderunt interpretante Psalterium, ipse semet retractans eandem interpretationem suam displicere sibi fatetur, et leuia confidentis adolescentiae dicta maturioris aetatis gravitate castigat. Magis igitur etiam in hoc ipso probandus, nec tantum vituperari pro errore, quantum debet pro correctione laudari, divina Scriptura dicente : *Qui labitur, sed non ex animo ; et quis est qui non peccavit in lingua sua ?* Et hic itaque non ex animo se lapsum spontanea sui reprehensione monstravit, et quod est amplius, in opere in quo ab amico laudatus est. Utinam hunc imitari vel ab aliis reprehensi dignentur, qui scientes ac volentes Ecclesiam prodiderunt ! Et haec quidem Theodori purgationi sufficiunt.

3°. Het kettersche symbolum.

De derde beschuldiging, die de tegenstanders uit de Historia Hesychii halen, is, dat Theodorus een valsch symbolum zou vervaardigd hebben. Op het concilie van Ephese was het door den priester Charisius voorgelegd aan de vergadering en toen door de synode veroordeeld. Ook het concilie van Chalcedon had de veroordeeling erover uitgesproken.

Beschuldigingen tegen Theodorus over een symbolum staan zoowel in het *Decretum Justiniani Imperatoris* ¹⁾ als in de *Epistola adversus nonnullos* ²⁾. Daar wordt gewezen op de kettersche en goddelooze geschriften van Theodorus en met name het „judaicum symbolum” genoemd, dat èn in Ephese èn in Chalcedon is voorgelegd en dat door beide synoden is veroordeeld met den auteur en al degenen, die het aanhangen.

De akten van Ephese ³⁾ vermelden, dat tijdens de zesde zitting over dit symbolum gesproken is. In deze zitting werd de geloofsbelijdenis van Nicea voorgelezen en aangetoond, dat zij door Nestorius verkeerd geïnterpreteerd was. Een priester van de kerk van Philadelphia in Lydië, Charisius, had toen een symbolum ter sprake gebracht, dat in zijn stad in omloop was en aan hen, die tot de gemeenschap van de Kerk wilden terugkeeren, ter aanvaarding werd voorgelegd. De quartodecimanen van Lydië en de Novatianen hadden het moeten onderteekenen. Charisius zelf had geweigerd dit symbolum te aanvaarden: hij was daarop als ketter veroordeeld en geëxcommuniceerd. Daarover klaagde hij nu zijn nood op het concilie; hij toonde zijn orthodoxie aan, door het symbolum voor te leggen, dat hij beleed. Het concilie gelastte daarop onder bedreiging van excommunicatie en afzetting de verwerping van ieder ander symbolum dan dat van Nicea en in het bijzonder het nestoriaansche door Charisius voorgelegd.

Nadat in de vierde zitting van het tweede concilie van Constantinopel ⁴⁾ een groot aantal plaatsen uit de werken van Theodorus van Mopsueste voorgelezen waren, werd ook het „sceleratum symbolum impii Theodori”, zooals de akten zeggen, voorgelegd. De vergadering riep daarop uit: „Dit

---

¹⁾ MIGNE, *P. L.* 69, 36.

²⁾ *ib.*, 314.

³⁾ MANSI IV, 1342v.

⁴⁾ MANSI IX, 227.

symbolum heeft satan gemaakt. Het concilie van Ephese heeft dit symbolum tegelijk met den auteur veroordeeld. Wij kennen maar één symbolum, dat van Nicea, onder welks belijdenis wij gedoopt zijn en doopen. Anathema over Theodorus van Mopsueste en hen, die hem niet veroordeelen".

Men ziet : de woorden van de deelnemers van het concilie van Constantinopel zijn duidelijk ; geen twijfel bij hen of het symbolum is van Theodorus.

Eenzoo het Decretum Justiniani ¹⁾ en de Epistola adversus nonnullos ²⁾.

Een tweede maal werd over dit symbolum gesproken op de zesde zitting ³⁾. Daar werd het afkeurenswaardig genoemd, dat Ibas in zijn brief aan Maris Theodorus prijst, Theodorus, „die een symbolum had durven vervaardigen, waarin onderscheid gemaakt wordt tusschen Deus Verbum en Christus" (cfr. Hoofdstuk IV).

Pelagius ontkent eenvoudig, dat dit symbolum van Theodorus is. Hij beroept zich daarvoor op de woorden in den brief van Cyrillus aan Johannes van Antiochië ⁴⁾ en zijn medebisschoppen, waarin Cyrillus zegt : in Ephese werd een symbolum voorgelegd, *waarvan zij, die er mee aankwamen, zeiden,*

---

¹⁾ MIGNE, P. L. 69, 36.

²⁾ ib., 314.

³⁾ MANSI IX, 324.

⁴⁾ Zooals verderop — aan het eind van dit en van het volgend hoofdstuk — zal gezegd worden, maakte het tweede Concilie van Constantinopel op inwendige en uitwendige gronden in de vijfde zitting uit, dat de brief van Cyrillus aan Johannes van Antiochie gefingeerd is. (Cfr. MANSI IX, 263).

In een brief aan Proclus zegt Cyrillus intusschen eveneens, dat in Ephese een symbolum „door Theodorus vervaardigd, zooals ten minste degenen zeiden, die het voorlegden" veroordeeld is en juicht het toe, dat Theodorus' naam bij de veroordeeling niet genoemd is (MIGNE, P. G. 77, 346).

dat het van Theodorus was. Juist om die opzettelijk gekozen uitdrukking : „zij, die er mee aankwamen”, meent Pelagius een zeker bewijs te hebben, dat Cyrillus die meening niet deelde.

Zoo stelt Pelagius vast, dat er tegenspraak is tusschen de Historia Hesychii en den brief van Cyrillus, en hij merkt op, dat zij, die Hesychius volgen, daardoor in conflict komen met hetgeen Cyrillus zegt, dien zij juist tegen Theodorus en anderen verdedigen willen. Voor Pelagius is de keuze tusschen deze twee niet moeilijk : hij geeft de voorkeur aan het woord van een beproefd Vader, boven dat van een ouden dwaas. Bij Facundus wordt eveneens gezegd, dat het symbolum niet van Theodorus is en wel op denzelfden grond. Facundus zegt ook nog dat in Ephese noch door Charisius noch door iemand anders beweerd is, dat het symbolum van Theodorus is. Een vergelijking van de teksten toont de overeenkomst in de argumentatie vooral wat betreft het : de aanklagers *zeiden* enz.

Pelagius, ed. Devreesse, 5 : Facundus, Migne, *P. L.* 67, 588 :

„Isti, qui historiam Ezechii ad medium deduxerunt, sancto Cyrillo, cuius se ardentius contumelias dolere et ulcisci simulant, mendatii crimen impingere per nescio quam mentis hebetudinem temptaverunt ; et licet non ignoremus quid de simbolo, quod in sancta synodo Ephesina Charisius presbyter innotuit, gesta illic habita contineant, tamen in epistola sua sanctus Cyrillus dicit : „Symbolum, quod a Charisio presbytero, peruer-

„Adhuc tamen aliud magnum ac duplex eorum mendacium publicemus : quod Chalcedonense concilium, non Ephesini tantum, verum etiam ipsius Chalcedonensis iudicio videri notabile voluerunt : „Theodori symbolum et in Epheso sub sancto Cyrillo synodus, et in Chalcedone condemnauerunt, atque anathemati subdiderunt cum conscriptore eius” ; cum in Ephesina Synodo referatur quidam nomine Charisius presbyter et

sarum intelligentiarum plenum, in Epheso prolatum est, proferentes dixerunt a Theodoro Mopsuesteno fuisse conscriptum"; Esychius autem dicit: „Quia transiens quidam in medio Charisius, uir presbiterii in sede Philadelphorum ecclesiae functus officio, multa quidem habuisse praedictam ciuitatem hereticorum zizania referebat; quae cum exauriri et expelli coepissent, inuidisse mutationi de malis ad bona Nestorium et symbolum fidei, quae est in Christo, extra consuetudinem aliud transmisisse”.

oeconomus Philadelphiae, nescio quos Antonium et Iacobum presbyteros accusasse de societate Nestorii, et docuisse quod non Ecclesiae symbolum, sed aliud, conversis Tessares caedecatitis haereticis, qui non cum Ecclesia, sed quartadecima luna pascha celebrabant, tradiderunt; nec ibi dicatur, vel ab ipso Charisio, vel a quoquam, illud symbolum Theodori fuisse. Beatus Cyrillus scribens Orientalibus dicit: „Prolata est in sancta synodo Ephesina definitio, veluti a Theodoro deposita, sicuti offerentes dicebant”: nec affirmat eam Theodori fuisse; verum neque cum ejus conscriptore ut isti confingunt, refert esse damnatam, quia et nec juste fieret... Falsum ergo est et quod dixit, apud synodum Ephesinam Theodori symbolum cum suo scriptore damnatum.

Opmerking verdient, dat in het citaat van de geschiedenis van Hesychius, voorgelezen op de 5e zitting van Constantinopel ¹⁾, wel uitdrukkelijk gesproken wordt van het onzedelijk leven en den psalmcommentaar, maar niet van het symbolum fidei.

¹⁾ MANSI IX, 248.

1. Over het onzedelijk leven : ...ipse tamen instabilis voluntate qui huc et illuc inclinans ferebatur. Clericatu enim Antiocheno a prima aetate connumeratus et bene conversari pollicitus, ad saeculares libidines reversus, iterum delectabatur. In omnibus autem bonis imitabilis et beatus vir Joannes Constantinopolitanus episcopus scripsit epistolam, quae usque adhuc in codicibus legitur et a peiore ad meliorem poenitentiam eum transferre praevaluit et iterum bene conversari, iterum in clericatu esse coepit...

2. Aangaande den psalmcommentaar : Prima autem elementa suae doctrinae ex Judaico vaniloquio incipiens, codicem in Prophetiam Psalmorum conscripsit, omnes de domino praedicationes abnegantem. Culpatus vero et periclitatus, contraria sibi dixit, non ex voluntate, sed compulsus omnium querimoniis, et codicem ipsum delere pollicitus, latenter conservabat Judaeae impietatis viaticum. Igni enim sua commentaria simulans tradere, malitiose abscondere illecebram conabatur.

3. Over het symbolum fidei, dat Theodorus zou gemaakt hebben en door den priester Charisius op het concilie van Ephese voorgelegd werd, wordt in het citaat van Hesychius' geschiedenis, dat op het concilie van Constantinopel werd voorgelezen, niet gesproken.

Wel wordt daar melding gemaakt van een van de vele verderfelijke boeken, die Theodorus tegen de verschijning des Heeren geschreven heeft (adversus Domini Dei apparitionem, bedoeld is : de menschwording). We worden aan de woorden van het symbolum herinnerd : ...Christum enim Jesum, generis nostri salvatorem et dominum, quem splendorem paternae gloriae et imaginem substantiae Paulus vocat, ferre eum omnia dicens verbo suae virtutis, qui purificationem nostrorum peccatorum, et ad dexteram paternae maiestatis consedit, de quo ad Colossenses scripsit epistolam, quod in eo omnia sunt creata, quae sunt in coelis et in terra, visibilia et invisibilia quod per eum et in eum creata sunt omnia et ipse est ante omnia :

hunc non incarnatum verbum, sicut evangelicis vocibus edocti sumus, sed hominem per vitae profectionem et passionum perfectionem coniunctum Deo Verbo scripsit stultus in omnibus et haec in Mysticis sermonibus ¹⁾ ausus est.....

II

DE VEROORDEELING VAN DOODEN

Nadat Pelagius de drie beschuldigingen, die tegen Theodorus van Mopsueste uit de historia van Hesychius werden ingebracht, weerlegd heeft, wijst hij op het oude gebruik van de Kerk om over dooden geen veroordeeling meer uit te spreken. In het kort komt de redeneering, waaraan enkele bijzonderheden worden toegevoegd, hierop neer : Theodorus kan niet veroordeeld worden ; want dat zou tegen den regel zijn, door de Kerk tot nu toe gevolgd, dat de overledenen verder met rust worden gelaten. Er komt nog bij, dat het niet zeker is of de dwalingen, om welke Theodorus nog veroordeeld zou moeten worden, wel wezenlijk in zijn boeken gestaan hebben. Dit laatste gebruikt Pelagius als een argumentum a fortiori : als men afzag van een veroordeeling van hen, die tijdens hun leven dwaling geleerd hebben, omdat zij al gestorven zijn, met hoeveel te meer reden moet dan Theodorus met rust ge-

---

¹⁾ BARDENHEWER, *Geschichte der altkirchlichen Literatur* III, 319 : „Das Buch „De Sacramentis“ richtiger „De Mysteriis“, ist sehr wahrscheinlich identisch mit dem Werke, welches bei Fakundus (Pro def. 3, 2 Migne, P. L. 67, 585) „Codex Mysticus“, bei Hesychius „Mystici sermones“ heisst, aus den letzten Lebensjahren Theodors stammend und auch über die Incarnation handelnd. Das Buch „de fide“ erinnert zunächst an die „Expositio fidei“ oder das „symbolum“, welches griechisch und lateinisch in den Akten des Ephesinums steht“.

In het fragment van Hesychius wordt niet over het boek „de fide“ gesproken.

laten worden, wiens werken na zijn dood door kettersche personen zijn bedorven, ...quia post mortem suam Theodorus et corruptis, ut dictum est, ab haereticis contra quos scripserat libris eius, et per haereticos, quales supradictos Armenios monachos fuisse claruit, potuit infamari ¹⁾).

Et certe ibi non est inuentus qui diceret Nepotis illos libros non esse, aut ab aliquo fuisse corruptos ²⁾).

.....si ipsius Theodori sint dogmata pro quibus eum damnant, vel corrupta aut falsata non fuerint ³⁾).

Het bewijs voor de vervalsching ziet Pelagius hierin, dat Sozomenus „catholicus homo” geen melding maakt van eenige afkeuring van de geschriften van Theodorus ⁴⁾), en Theodorus zelf klaagt, dat zijn boeken „de Incarnatione Dominica” door leerlingen van Apollinaris vervalscht zijn ⁵⁾).

Theodorus, die zoo lang bisschop is geweest, werd door geen enkelen kerkelijken leeraar tijdens zijn leven aangeklaagd. Hoe zou het mogelijk zijn zoo iemand na zijn dood te veroordeelen? Het is de gewoonte der Kerk om iemand, van wien bewezen is dat hij ketterij leert, eerst af te zetten na een drievoudige vermaning, gegeven in een vergadering, waarin meerdere priesters zitting hebben. Van Theodorus getuigt heel het Oosten, dat hij alles, wat hij schreef, in katholieken zin bedoelde ⁶⁾).

Vervolgens ⁷⁾ bewijst Pelagius, dat het een kerkelijk standpunt is om in vrede met de Kerk gestorvenen niet meer te veroordeelen. Als bewijzen voor deze thesis haalt hij aan: de geschiedenis van Nepos, de verklaringen van de bisschoppen

---

¹⁾ ed. DEVREESSE, 6.

²⁾ ib., 8.

³⁾ ib., 12.

⁴⁾ ib., 6.

⁵⁾ ib., 9.

⁶⁾ ib., 9.

⁷⁾ ib., 7v.

op de synode in Constantinopel over de zaak van Bagadius en Agapius en het getuigenis van Johannes Chrysostomus in een homilie. In Liber Tertius, waarin hij op zijn stelling terugkomt, voert hij nog uitspraken aan van de Pausen Leo en Gelasius.

De geschiedenis van Nepos ontleent Pelagius aan het zevende boek van de Kerkgeschiedenis van Eusebius. Nepos was een millenarist en had in zijn boeken geschreven, dat Johannes in de Apocalyps spreekt over het duizendjarig rijk van de heiligen met Christus na de eerste verrijzenis. Deze boeken waren in heel Egypte verspreid en men hechtte geloof aan de geheimzinnige dingen. Daarom kwam Dionysius, bisschop van Alexandrië, naar Arsinoë, en liet de geschriften van Nepos vernietigen. Nepos zelf werd echter niet veroordeeld, daar hij reeds ter ziele was. Bisschop Dionysius verklaarde: We moeten de geschriften van Nepos afkeuren, daar de waarheid vóór alles gaat. Nepos zelf is evenwel vereereerswaardig, vooral omdat hij reeds bij God is.

Het tweede argument werd ontleend aan de uitspraken van de synode in Constantinopel. Deze had plaats in het jaar 394 en betrof den zetel van Bostra. Als opvolger van bisschop Titus was gekozen Bagadius. Daartegen was echter oppositie ontstaan. Twee bisschoppen, Palladius en Cyrillus, hadden een rechtbank gevormd, Bagadius afgezet en Agapius gekozen. Bagadius had evenwel geen vrede genomen met zijn afzetting. In 381 wendde hij zich tot Constantinopel, waarin Agapius hem volgde. Daar werd Gregorius van Nyssa door een synode belast de zaak in orde te brengen. Deze kon daarin evenwel niet slagen. Bagadius en Agapius beriepen zich op Rome, op Paus Siricius, die Theophilus van Alexandrië oplegde om er een eind aan te maken. Door Rufinus uitgenoodigd bij gelegenheid van een kerkconsecratie, houden verschillende voorname bisschoppen meteen een vergadering. Aanwezig zijn: Nectarius van Constantinopel, Theo-

philus van Alexandrië, Flavianus van Antiochië, Amphiloehius van Iconium, Gregorius van Nyssa, Theodorus van Mopsueste, de metropoliëten van Caesarea, Cappadocië, Ancyra, Tarsus, Caesarea in Palestina e.a. te zamen zeven en dertig. Pelagius citeert de interlocutiones van Theophilus en Nestorius. Allen komen hierop neer, dat over bisschoppen, die Bagadii hadden afgezet, geen oordeel kon worden uitgesproken, omdat zij reeds ter ziele waren.

Het geval wordt door Pelagius verder voor zijn verdediging benut. Want behalve dat hij ten bewijze van zijn stelling de formeele verklaringen van de patriarchen van Constantinopel en Alexandrië aanvoert, wijst hij erop, dat Theodorus van Mopsueste op de synode aanwezig was. Volgens Pelagius was dit op zich reeds een getuigenis voor den roem van zijn kennis. Want alleen zij, die uitschitterden door de waarheid van het patriarchaat of door geleerdheid, waren uitgenoodigd. Mopsueste is evenwel slechts een klein bisdom.

Bij deze argumenten, ontleend aan het verleden, dat de opvatting van de Kerk in vroeger tijd doet kennen, voegt Pelagius in het begin van zijn derde boek ¹⁾ nog enkele pauselijke uitspraken, die een dogmatischen grond geven, waarom de Kerk zich van het oordeel over de dooden onthoudt. In enkele brieven van de Pausen Leo en Gelasius, en in de synodaalakten „de absolutione Miseni, Episcopi Comani” wordt gezegd, dat dooden buiten de rechtsmacht van de Kerk vallen. Als bewijstekst wordt dan aangehaald: „quae ligaveritis super terram et solveritis super terram” ²⁾.

---

¹⁾ ed. DEVRESSE, 13v.

²⁾ In het *Constitutum* had PELAGIUS reeds eenige van deze bewijzen aangehaald, n.l. de passage bij Eusebius, de uitspraken van Paus Leo in zijn brief aan den bisschop van Foro-Julium en van Paus Gelasius in zijn brief aan de priesters van de provincie Dardania en in de synodaalakten (MIGNE, P. L. 69, 101).

Ook Facundus brengt in zijn werk *Pro defensione trium capitulorum* geregeld de moeilijkheid naar voren, dat dooden niet kunnen veroordeeld worden. Het vierde hoofdstuk van het tiende boek ¹⁾ is er geheel aangewijd. Men behoeft dit hoofdstuk maar door te lezen om te zien, dat Pelagius in zijn argumenten zeer sterk van Facundus afhankelijk is. Ook deze wijst op de voorwaarden die tijdens het leven van den aangeklaagde vervuld moeten worden en op de onzekerheid van het auteurschap van Theodorus. Men is er niet genoegzaam zeker van, zegt hij, of alles, wat tegen Theodorus wordt ingebracht, wel door hem geschreven is. Zelf heeft hij er over geklaagd, dat er door apollinaristische ketters in zijn boeken geknoeid is ²⁾. Ten slotte is het ook nog waar, dat, in geval van dwaling, Theodorus niet hardnekkig geweest is en, voordat men er hem attent op gemaakt had, hij in vrede met de Kerk was gestorven.

Het argument van de onmogelijkheid om een doode te veroordeelen, is evenwel het voornaamste. Op het voetspoor van Facundus wordt Pelagius niet moede, dit voortdurend te herhalen, en keer op keer stoot men er ook in zijn werk op. Zoo spreekt ook hij verachtelijk van de tegenstanders als van „persecutores mortuorum” ³⁾.

Dit argument, dat dooden niet meer veroordeeld kunnen worden, is feitelijk de groote thesis van alle tegenstanders der veroordeeling. Zij zagen er als het ware een heiligschennis in, dat over hen, die in vrede met de Kerk gestorven en bij God waren, nog geoordeeld werd. Men noemde het een inbreuk op de goddelijke rechten.

Al heel sterk komt dit uit in den brief, dien de africaansche

---

¹⁾ MIGNE, *P. L.* 67, 777v.

²⁾ l.c. 186v.

³⁾ ed. DEVREESE, 21. Cfr. Facundus, *Pro defensione* III, 6. MIGNE, *P. L.* 67, 606 : *judices mortuorum*.

bisschop Pontianus schreef aan keizer Justinianus in 544 of 545 ¹⁾). Justinianus had geschreven, dat men in Africa Theodorus, de geschriften van Theodoretus en den brief van Ibas moest veroordeelen. Pontianus antwoordt hierop, dat dit niet kan geschieden, omdat de auteurs reeds dood zijn. De geschriften van deze schrijvers zijn niet onder het bereik van Pontianus. Het is mogelijk, dat daarin uitspraken staan, die in strijd zijn met de geloofsleer. Die uitspraken kunnen veroordeeld worden, de auteurs van die uitlatingen niet.

Pontianus wijst er op, dat het een ander geval zou zijn, als de auteurs nog leefden. Dan zouden zij, als zij hun dwaling niet herriepen, met recht veroordeeld worden. De onmogelijkheid van een veroordeeling berust volgens Pontianus hierop, dat het vonnis aan niemand van de schuldigen kan voorgelezen worden. Degene die zich beteren moet, is niet meer. Na de vrees te hebben geuit, dat er in de veroordeeling een aanval van het eutychianisme gelegen is en heel dit vreemdsoortige proces niet meer is dan een samenspanning ten bate van deze ketterij, vraagt Pontianus waarom men den strijd zou aanbinden met dooden en geeft ook hij als motief om af te laten van een veroordeeling, dat de betrokken personen reeds geoordeeld zijn bij den waren Rechter, van wien niemand appèl aantekent. Ten slotte vermaant hij den keizer, niet terwille van de veroordeeling van dooden den vrede onder de levenden te verstoren, want daarvoor zou hij zelf eens rekenschap moeten geven bij Hem, die levenden en dooden oordeelt.

Deze brief is daarom zoo merkwaardig, omdat hierin het feit dat degenen, die veroordeeld moesten worden, reeds ter ziele zijn, de eenige, maar ook absoluut voldoende grond is waarom een veroordeeling wordt afgewezen. Uitdrukkelijk bekent Pontianus, dat hij de geschriften niet gelezen heeft, en

---

¹⁾ MIGNE, *P. L.* 67, 995.

geeft toe, dat daarin dwalingen kunnen staan, hetgeen nòch Pelagius nòch Facundus wil doen. Zelfs in geval van dwaling evenwel, is veroordeeling niet meer mogelijk.

Bij den anderen tegenstander van de veroordeeling der drie Kapittels — den carthaagschen diaken Ferrandus — is dit argument wel niet het eenige, maar neemt het toch een zeer voorname plaats in.

In zijn antwoordschrijven aan de romeinsche diakens Pelagius en Anatolius maakt hij een drievoudige veronderstelling, bij welke telkens uitkomt, hoe ook hij er van overtuigd is, dat door den dood van den aangeklaagde alle verder oordeel door menschen onmogelijk wordt :

1. Wie nog tijdens zijn leven beschuldigd en veroordeeld werd en stierf, voordat hij absolutie kreeg, kan door een menschelijk oordeel niet meer worden geabsolveerd.

2. Als iemand, beschuldigd en geabsolveerd, in vrede met de Kerk sterft, kan hij door een menschelijk oordeel niet meer veroordeeld worden.

3. Als iemand beschuldigd is, maar in kerkelijke gemeenschap sterft voordat zijn zaak door de priesters onderzocht is, dan is zijn zaak gereserveerd aan het oordeel van God : als hij door God gestraft is, dan vermag ons mededoogen niets ; als hij door God is vrijgesproken, dan doet ons strenge oordeel niets ter zake ¹⁾.

Het spreekt vanzelf, dat de voorstanders van de veroordeeling getracht hebben aan te toonen, dat een veroordeeling van dooden geenszins in strijd is met het recht en de geschiedenis der Kerk. Waar ook naar hún getuigenis de tegenstanders herhaaldelijk met dit argument voor den dag kwamen — quoniam autem contentiose in iisdem permanent, zegt de

---

¹⁾ MIGNE, *P. L.* 67, 926.

Confessio Rectae Fidei ¹⁾, — hebben zij zich op hun beurt uitgeput in argumenten voor de mogelijkheid van de veroordeeling der dooden.

Allereerst stellen zij de vraag : Wie sterft in gemeenschap met de Kerk ? Het antwoord luidt : Hij, die tot zijn dood het katholieke geloof ongeschonden bewaart. Een bevestiging, dat Theodorus van Mopsueste niet tot zijn dood het geloof ongeschonden bewaarde, wordt gezien in de houding van de Kerk van Mopsueste, die zijn naam liet schrappen uit de dip-tieken ²⁾.

Verder wijzen zij er op, dat de Kerk ten allen tijde ook na den dood nog oordeel over personen geveld heeft. Men haalt dan aan het geval van Judas ; de Apostelen hebben hem na zijn dood veroordeeld en een ander in zijn plaats gekozen (Ep. adv. nonnullos) ³⁾. Een bewijs wordt ook gevonden in de Constitutiones Apostolorum : de Apostelen verklaren, dat aalmoezen geven heilzaam is voor de zielerust van de dooden. Eenigszins vreemd luidt de vraag : als de Apostelen op deze manier beslisten aangaande het lot van geloovige zielen, wie durft dan beweren dat ketters en vooral dat Theodorus na den dood niet meer mag veroordeeld worden ⁴⁾?

De Kerk maakte van dit recht gebruik. In een lange lijst worden de personen, die door de Kerk na hun dood veroordeeld werden, genoemd : Eunomius, Apollinaris, Bonosus, Valentinus, Basilides, Marcion, Cerinthus, Mani vroeger, Laurentius en Dioscorus in later tijd ⁵⁾. In de akten van Constantinopel wordt ook nog gesproken van Origenes ⁶⁾.

---

¹⁾ MIGNE, P. L. 67, 262.

²⁾ MANSI IX, 275.

³⁾ MIGNE, P. L. 69, 322.

⁴⁾ ib., 324.

⁵⁾ ib., 322 — (258 is sprake van Manichaeus).

⁶⁾ MANSI IX, 272.

En ook het tegenovergestelde kwam voor. Onrechtvaardig tijdens het leven veroordeelden, herstelde de Kerk na hun dood in eere. Als voorbeeld diende het geval van Flavianus en van Johannes Chrysostomus ¹⁾).

Blijkbaar terwille van de vele tegenstanders in en uit Africa wordt een brief van Augustinus „bisschop van een stad in Africa” en een canon van een synode in Africa geciteerd. Augustinus zegt uitdrukkelijk in een brief aan Bonifatius: „Quamvis, ...et si vera essent quae ab eis objecta sunt Caeciliano et nobis possent aliquando monstrari, ipsum iam mortuum anathematizarem” etc. ²⁾).

In den 81sten canon van een synode in Africa wordt bepaald, dat de bisschop, die goederen nalaat aan ketters of heidenen, ook na den dood nog veroordeeld moet worden (Ep. adv. nonnullos³⁾). Geciteerd wordt nog de brief van Ibas, waarin staat dat de Vaders Theodorus veroordeeld hebben ⁴⁾).

De brief van Augustinus aan Bonifatius en de uitspraak van de synode van Africa worden in alle drie de documenten geciteerd. Op het Concilie van Constantinopel merkt Benignus, bisschop van Heraclea, naar aanleiding van de woorden van Augustinus aangaande Caecilianus op, dat deze Caecilianus nog wel de eenige persoon was, die uit Africa naar het concilie van Nicea was gekomen ⁵⁾).

Op het concilie van Constantinopel werden verder nog van Augustinus geciteerd: Ex gestis quae apud Marcellinum acta sunt capitulum 187, Augustini Epistola ad Catholicos, een fragment uit Liber III adversus Cresconium ⁶⁾ en van Cyrillus van

---

¹⁾ MIGNE, *P. L.* 69, 324.

²⁾ *ib.*, 266; 324.

³⁾ *ib.*, 324.

⁴⁾ MANSI IX, 262.

⁵⁾ *ib.*

⁶⁾ *ib.*, 261.

Alexandrië een citaat uit het eerste boek „de eo quod unus est Christus” en een fragment uit de Epistola ad Marcianum et alios monachos ¹⁾).

Gewezen wordt verder ook op de handelwijze van de heilige synoden. Zoo in de Confessio Rectae Fidei. De synode van Nicea veroordeelde de aanhangers van de sekte van Arius, zonder hun naam te noemen. Insgelijks veroordeelde de vergadering van Constantinopel de goddelooze ketterijen van Macedonius. En de Heilige Kerk veroordeelde Arius en Macedonius na hun dood met name ²⁾).

Iets verder citeert de Confessio het getuigenis van Athanasius: door Paus Damasus en de algemeene synode van Sardica werden sommige personen tijdens hun leven, anderen na hun dood veroordeeld. Dezen hadden op de synode van Nicea het symbolum onderteekend, maar toonden later leerstellingen te huldigen, die daarmee in strijd waren. Ook de synode van Chalcedon veroordeelde Domnus van Antiochië na zijn dood enkel en alleen daar hij had durven schrijven, dat over de twaalf kapittels van Cyrillus gezwezen moest worden ³⁾).

Door Benignus worden op het concilie van Constantinopel ook nog de eusebianen als voorbeeld aangehaald ⁴⁾).

En ten slotte weten ook de tegenstanders voor hun stelling schriftuurteksten te vinden. Ter verdediging van de veroordeeling citeren zij: Si homo in hominem peccaverit, erit qui pro ipso oret; si autem in Deum deliquerit, quis orabit pro eo [I Sam. II, 25], Ep. adv. nonnullos ⁵⁾).

Exsecrandus qui opera Domini facit negligenter (Jer.

---

¹⁾ MANSI IX, 259.

²⁾ MIGNE, P. L. 69, 260.

³⁾ *ib.*, 262.

⁴⁾ MANSI IX, 262.

⁵⁾ MIGNE, P. L. 69, 324.

XLVIII), Exsecrandi qui declinant a mandatis tuis (Psalm. CXVIII), Confessio ¹⁾). Sic enim dilexit Deus mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam. Non enim misit Deus Filium suum in mundum ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non judicatur: qui autem non credit, jam judicatus est, quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei (Jo. III), Confessio ²⁾; Decretum Justiniani imperatoris ³⁾).

Et Spiritus autem sanctus per prophetam David dicit (Ps. I): Impios non resurrecturos in iudicio. Dit oordeel, zoo merkt de Confessio Rectae Fidei ⁴⁾ op, geldt iederen goddelooze: er wordt geen onderscheid gemaakt tusschen levenden en dooden. Hoe is het mogelijk dat men tegen deze uitspraak ingaat en niet veroordeelt degenen, die eenmaal goddeloos leefden en daarom reeds door den Heer geoordeeld zijn! De Apostel getuigt, dat hij zelfs ten opzichte van de engelen zoo zou handelen. In zijn brief aan de Galaten verzekert hij (Cap. I): Sed licet nos aut angelus de caelo evangelizaverit praeterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit. Sicut praediximus, et nunc iterum dico: Si quis vobis evangelizaverit praeter id quod accepistis, anathema sit. Maar wie durft beweren dat de goddelooze geschriften van Theodorus geheel of gedeeltelijk aan de Kerk zijn overgeleverd en niet dadelijk door de heilige Vaders gezegd is, dat al degenen die spreken als Theodorus veroordeeld moeten worden?

Zooals verderop nog nader zal blijken, was een der voornaamste redenen waarom de monophysieten aandrongen op

---

¹⁾ MIGNE, *P. L.* 69, 262.

²⁾ *ib.*, 266.

³⁾ *ib.*, 36.

⁴⁾ *ib.*, 266v.

de veroordeeling van de drie Kapittels deze, dat Theodorus van Mopsueste, Theodoretus van Cyrus en Ibas van Edessa in woord en daad waren opgetreden tegen de leer en den persoon van Cyrillus van Alexandrië. Men meende het aan diens eer verplicht te zijn tegen de drie Kapittels op te komen. Daar tegenover staat dan het streven van de verdedigers om aan te toonen, dat er geen tegenstrijdigheid is tusschen de drie Kapittels en Cyrillus of althans — in zoover er van eenige bestrijding moet gesproken worden — deze verklaarbaar en te verontschuldigen is. Bij de verdediging van ieder Kapittel wordt met zorg uiteengezet, dat er van den kant van Cyrillus in geen geval van een veroordeeling, maar wel dikwijls van een liefdevol begrijpen, ontzien en toenaderen gesproken kon worden. Wat nu de veroordeeling van dooden betreft, wijzen de verdedigers er op, dat het antwoord van Cyrillus aan Johannes van Antiochië en zijn synode getuigenis aflegt van den eerbied van den patriarch van Alexandrië voor Theodorus van Mopsueste; Cyrillus veroordeelt hem niet, maar noemt zijn naam met eere. Een veroordeeling na den dood van Theodorus zou dus in het geheel niet in den geest van Cyrillus zijn ¹⁾).

Het antwoord van de tegenstanders daarop luidde, dat genoemde brief van Cyrillus aan Johannes van Antiochië niet echt is. Uittalingen, die ontwijfelbaar zeker van Cyrillus zijn en geweldige aanvallen bevatten tegen Theodorus, bewijzen zulks. Cyrillus doet Theodorus de heftigste en scherpste verwijten. Die uitspraken zijn te vinden in brieven van Cyrillus resp. aan Johannes van Antiochië, Acacius, keizer Theodosius en Proclus. Daar is ook nog een uitspraak van Cyrillus tegen de synousiasten. Uit deze documenten blijkt afdoende, dat Cyrillus de veroordeeling van dooden in het algemeen en van Theodorus van Mopsueste in het bijzonder niet afkeurt,

---

¹⁾ ed. DEVRESSE, 28.

maar integendeel toejuicht. Aldus in de *Confessio* ¹⁾ en de Akten ²⁾. In deze documenten neemt het antwoord op de opmerking, dat Cyrillus en ook Proclus ten gunste van Theodorus gesproken hebben, een groote plaats in. Niettemin ontveinzen de tegenstanders zich niet, dat er ook gunstige uitlatingen ten opzichte van Theodorus te vinden zijn. Zij noemen dit een geval van „dispensatio”. Evenals Paulus (cfr. de Akten) nu eens tijdelijk de besnijdenis toestond, bij een andere gelegenheid evenwel verklaarde, dat de spijswetten niet meer van kracht waren, zoo hebben Cyrillus en Proclus om de omstandigheden Theodorus van Mopsueste aanvankelijk ontzien. De grond hiervoor was, dat Cyrillus oproer wilde voorkomen en dwalenden tot inkeer brengen. De maatregel was evenwel van tijdelijken aard. Toen bleek, dat de aanhangers van Theodorus niet tot inkeer kwamen, volgde de veroordeeling van den kant van Cyrillus in de boeken, die hij tegen Theodorus schreef, van den kant van Proclus in den *Tomus ad Armenios*. De tijd van ontzien was toen voorbij, gekomen was de *tempus perfectionis*, de *perfectio dogmatis*.

Zulk een houding was niet nieuw. Het was meer voorgekomen, dat personen, die eerst ontzien, ja geprezen waren, later definitief veroordeeld werden. Als voorbeeld halen de akten van Constantinopel aan, dat Basilius (in zijn brief aan Patrophilus) en Athanasius (volgens de *Confessio* ook Paus Damasus) aanvankelijk gunstig over het geloof van Apollinaris oordeelden, dat Paus Leo Eutyches erkende en aan hem een brief schreef, en deze personen toch later veroordeeld werden ; dat het ook zoo gegaan was met Origenes ³⁾.

Duidelijk komt in dit overzicht uit, dat de kwestie van de

---

¹⁾ MIGNE, *P. L.* 69, 262.

²⁾ MANSI IX, 271v.

³⁾ *ib.*, 271. Cfr. *Confessio*, MIGNE, *P. L.* 69, 264.

veroordeeling der dooden een voorname plaats in het debat innam. Wat Pelagius betreft, deze heeft aan de bewijsvoering dat het niet mogelijk is dooden te veroordeelen, bizondere zorg besteed. Evenals Facundus bracht hij het vooral naar voren waar het Theodorus van Mopsueste betrof, blijkbaar omdat het in dit geval ook ging om de veroordeeling van den persoon. Zijn verdienste is, dat hij nog geheel nieuw materiaal ter verdediging van de stelling aanvoert. Had hij in het Constitutum reeds gewezen op het geval Nepos en de uitspraak in de Homilie van Johannes Chrysostomus, hier in de Defensio citeert hij voor het eerst de uitspraken van de synode van Bagadius en Agapius. Wat de weerleggingen van de eerste beschuldigingen betreft, heeft Pelagius dit voor op Facundus, dat hij de bron citeert, waaruit deze geput worden en dezen getuige vraakt.

Intusschen wekt het verwondering dat de man, die zelf eenmaal de veroordeeling van den reeds lang gestorven Origenes had voorbereid, zich nu zoozeer kantte tegen het veroordeelen van dooden.

Maar hierover in het vierde hoofdstuk.

HOOFDSTUK II

THEODORUS VAN MOPSUESTE

VERVOLG

DE CORRESPONDENTIE VAN DE SYNODE VAN ANTIOCHIE

OVER HET DERDE BOEK VAN „IN DEFENSIONE TRIUM CAPITULORUM“

Het tweede boek van Pelagius sluit met de opmerking : „Et quia multa iam diximus, pro legentium relevatione hunc secundum libellum exitu concludamus“.

De indeeling van het derde boek is, wat de stof betreft, geheel willekeurig gemaakt. Slechts enkele bladzijden wijdt Pelagius aan de uiteenzetting, dat de wetten van Theodosius Minor en Valentinianus geen veroordeeling van Theodorus bevatten en aan de verdediging van zijn stelling, dat dooden niet veroordeeld kunnen worden. Dan begint hij een geheel nieuw thema : de verdediging van Theodorus op grond van de algemeene hoogachting, die hij genoot en die gebleken is uit de over hem gevoerde correspondentie.

In de „charta“¹⁾, waarop Pelagius in zijn verdediging antwoordt, worden nog twee wetten van de keizers Theodosius den Jongeren en Valentinianus geciteerd. In deze wetten worden Nestorius en zijn geschriften en de geschriften van Theodorus veroordeeld.

Het is niet bekend wat Pelagius met die „charta“ bedoelt.

---

¹⁾ Elders (o.a. ed. DEVREESE, 11) spreekt P. van een „charta de palatio“.

Waarschijnlijk is het een stuk op bevel van de bestrijders in het keizerlijk paleis tegen de drie Kapittels opgesteld. Daar we de meeste beschuldigingen, waarop Pelagius antwoordt, terugvinden in de akten van het concilie van Constantinopel (4e, 5e, 6e, 7e zitting), kan deze charta, wat den inhoud betreft, veilig met deze akten geïdentificeerd worden ¹⁾.

Pelagius merkt op, dat er alleen sprake is van de „geschriften” van Theodorus. Tegen den persoon van Theodorus wordt geen beschuldiging ingebracht.

Bij nader inzien van de wetten zelf in den Codex van Justinianus is het evenwel gebleken, dat daarin alleen sprake is van den persoon en de dwaling van Nestorius, over Theodorus van Mopsueste wordt heelemaal niet gesproken. Pelagius acht het overbodig den tekst van de wetten aan te halen; een ieder kan ze naslaan.

De wetten, waarvan hier sprake is, worden in de uitgaven van de concilies op meerdere plaatsen geciteerd; zoo in Mansi in V, 413; VII, 495; IX, 249-250.

Op de laatste plaats, waar de akten van het tweede algemeene concilie van Constantinopel zijn weergegeven, wordt de naam van Theodorus wél uitdrukkelijk genoemd, op de twee eerste plaatsen wordt slechts over volgelingen en aanhangers van Nestorius in het algemeen gesproken. Niet onwaarschijnlijk hebben de tegenstanders 'Theodorus' naam er bij gevoegd om diens geestverwantschap met Nestorius.

Vervolgens haalt Pelagius nog enkele pauselijke uitspraken aan, waaruit blijkt, dat het een kerkelijk standpunt is om over dooden niet meer te oordeelen. Deze uitspraken hebben wij vermeld in het vorige hoofdstuk.

Pelagius begint dan over Theodorus in het bijzonder te

---

¹⁾ De volgorde der beschuldigingen is wel zoo goed als zeker een andere geweest.

spreeken. Uitdrukkelijk geeft hij zelf den overgang tot een nieuw onderwerp aan : *Nunc quae specialiter de ipso Theodoro Mopsuesteno episcopo post transitum eius acta sunt, licet omnibus iam innotuisse credantur, curabo subiungere* ¹⁾.

Pelagius zal dus verhalen wat er aangaande Theodorus verhandeld is, nadat hij tot het andere leven is overgegaan. Zijn betoog aan het einde van *liber tertius* resumeerend, zegt hij : ...*quid specialiter de ipso Theodoro Mopsuesteno precedenti tempore gestum sit, in unum colligere festinavi et recensere volentibus demonstrare...*²⁾. Met „acta” enz. bedoelt Pelagius de correspondentie, die aangaande Theodorus gevoerd is tusschen Johannes van Antiochië en zijn synode eenerzijds, en Proclus, patriarch van Constantinopel, Cyrillus, patriarch van Alexandrië, keizer Theodosius anderzijds ; Pelagius heeft aan die correspondentie nog het oordeel toegevoegd, dat in de concilies van Ephese en Chalcedon over Theodorus werd geveld : ...*illud adiciens, quia ex quattuor sanctis conciliis, quae totius orbis Ecclesia veneratur, in duobus posterioribus, id est Epheseno primo et Calcedonensi, Theodorus Mopsuestenus episcopus, sicut supra commemoravi, nominatus ostenditur : in Epheseno quidem, sicut sanctae memoriae Cyrillus dicit, sub insimulatione quadam, qua diceretur symbolum nihil sanum continens ab eo fuisse compositum ; in Calcedonensi vero, cum magna laude, per epistolas sancti Johannis Antiocheni episcopi ad sanctae memoriae Proclum et Theodosium imperatorem missas, quas super adnexui ; et nulla ex his duabus venerabilibus synodis aliquid in eius fecit aut fieri decrevit iniuriam* ³⁾.

Voordat Pelagius evenwel de genoemde correspondentie weergeeft, vat hij eerst in enkele regels de gebeurtenissen

---

¹⁾ ed. DEVRESSE, 15.

²⁾ ib., 28.

³⁾ ib., 28.

samen, die aanleiding waren geweest tot de synode van Antiochië en de briefwisseling over Theodorus van Mopsueste. Pelagius verhaalt, dat de armeensche monniken in Constantinopel met behulp van enkele personen, den bisschop van de koninklijke stad, Proclus, en keizer Theodosius er toe brachten om naar de oostersche kerken capitula, volgens hun zeggen uit de boeken van Theodorus gehaald, te sturen, en te vragen, dat men deze leerstellingen met den auteur zou veroordeelen. Daarop kwamen de oostersche bisschoppen, vijf en zeventig in getal, met hun patriarch in een synode bijeen en schreven de brieven aan Proclus, Theodosius en Cyrillus.

Het behoeft geen betoog, dat met dezen enkelen zin niet voldoende verhaald wordt van de omstandigheden en gebeurtenissen, die aanleiding gaven tot de correspondentie en de synode, om daarop eenigen kijk, laat staan om daarin een goed inzicht te krijgen.

De synode van de bisschoppen van Antiochië (genoemd „de Oosterschen”)¹⁾ onder Patriarch Johannes van Antiochië, kwam bijeen in het jaar 438. Het onderwerp van de besprekingen en van de brieven, die er opgesteld werden, was de eer van Theodorus van Mopsueste, rond wien een strijd was ontstaan, waarin vele personen en heele landstreken betrokken waren.

Welke plaats in dezen strijd de armeensche monniken innamen, en welke personen en landstreken met dezen strijd gemeoid waren, moge blijken uit het volgende overzicht ²⁾.

¹⁾ HEFELE-LECLERCQ, *Histoire des Conciles* II, 1, 293.

²⁾ INNOCENTIUS VAN MARONEA, *De his...*, SCHWARTZ, *Acta conc. oec.* t. IV, vol. 2, 68v.

LIBERATUS, *Breviarium* ... c.X, MIGNE, P. L. 68, 989.

HEFELE-LECLERCQ, *Histoire des Conciles* II, 1, 419v.

DUCHESNE, *Histoire ancienne de l'église* III, 385v.

BARDENHEWER, *Geschichte der Altkirchl. Literatur*, V, 196v.

TILLEMONT (LENAIN DE), *Mémoires* ... XIV, 627v.

Na de veroordeeling van Nestorius op het concilie van Ephese in 431 en het strenge verbod om boeken van dezen ketter te bewaren, uitgevaardigd door keizer Theodosius in 435, gaan de aanhangers van het Nestorianisme er toe over om overal in het Oosten de geschriften van Theodorus van Mopsueste en Diodorus van Tarsus te verspreiden. Het is bekend, dat deze schrijvers vooral in hun bestrijding van Eunomius en Apollinaris te sterk en eenzijdig den nadruk leggend op het onderscheid en de volledigheid van de naturen in Christus, gesproken hadden op een wijze, die de leer over den éénen persoon in Christus in het gedrang deed komen, zoodat zij gemakkelijk als geestverwanten en voorloopers van Nestorius konden gelden. Zij genoten evenwel in het Oosten bij velen (niet-nestorianen) een enorme vereering, zoodat de opmerking dat bij hen te vinden was, wat Nestorius geleerd had, voldoende was om de veroordeeling van dezen te betreuren. De vele trouwe vrienden van Nestorius waren zich hiervan wel bewust en maakten er een handig gebruik van. Met grooten ijver zetten zij zich daarom aan het werk om de geschriften van Theodorus en Diodorus in het Armeensch, Perzisch en Syrisch te vertalen : in verschillende talen overgezet, zouden de geschriften een groote verspreiding krijgen en een groot en voornaam gedeelte van de Kerk met de nestoriaansche denkwijze bekend en vertrouwd maken. Welke werken van Theodorus vertaald werden, is niet bekend. Als bewerkers van de vertaling worden o.a. met name genoemd Ibas van Edessa en Meletius van Mopsueste.

In dezen tijd leefde nog Rabboulas, bisschop van Edessa, een verwoed tegenstander van Nestorius. Hij had een bizon-

---

VOISIN, *l' Apollinarisme*, 130v.

LEBON, *Le Monophysisme sévérien*, 2v.

DEVRESSE, *Le début de la querelle des Trois Chapitres : la lettre d' Ibas et le tome de Proclus*. — *Revue des sciences religieuses* 1931, 550-562.

deren afkeer van Theodorus van Mopsueste, dien hij publiek in zijn kerk veroordeelde en aan Cyrillus afschilderde als een vijand van de waarheid van de Incarnatie, des te gevaarlijker, omdat hij in het Oosten door de meest vooraanstaande personen als een man van groot gezag geëerbiedigd werd. Met leede oogen zag hij, dat de nestorianen alles er op zetten om de geschriften van dezen man te verspreiden. Met hem vereenigde zich ook Acacius van Melitene, die noode gezien had, dat Cyrillus zich met de oostersche bisschoppen in 433 verzoende. Beide bisschoppen bonden nu den strijd aan tegen de verspreiding van de geschriften van Theodorus en Diodorus.

Zij schreven aan den bekenden bisschop van Armenië, Sahak, en waarschuwdten tegen de geschriften, die in zijn gebied verspreid werden. Zij wezen er op, dat Theodorus een ketter en de eigenlijke auteur was van de leerstellingen, die Nestorius verkondigd had, en die veroordeeld waren.

Waar Theodorus zoozeer in eere was in het Oosten, is het begrijpelijk, dat op deze actie door de vrienden gereageerd werd. De bisschoppen van Cilicië, het land van Theodorus, schrijven op hun beurt naar Groot Armenië. Zij beklagen zich over den smaad, die hun grooten bisschop wordt aangedaan en schrijven het optreden van Rabboulas en Acacius toe aan jalouzie en critiekzucht.

Om aan de verwarring een eind te maken, werden nu de bisschoppen van Armenië, Perzië en naburige streken in een synode te zamen geroepen. Het voornaamste wat op deze synode geschiedde, was de zending van een klein gezantschap naar den patriarch van Constantinopel, Proclus, aan wien eenvoudig de vraag werd voorgelegd, wien men te gelooven had : Rabboulas en Acacius of de bisschoppen van Cilicië ¹⁾.

---

¹⁾ De brief van de bisschoppen van Armenië aan Proclus, SCHWARTZ, *Act. conc. oec. t. IV, vol. 2, XXVII*. De brief, gepubliceerd in MIGNE, *P. G.* 65, 851 en in MANSI IX, 240, is niet authentiek ; hij is van Basilius, over wien verderop wordt gesproken.

Opdat Proclus kon oordeelen waren enkele passages meegegeven uit de werken van Theodorus.

Het antwoord van Proclus is de beroemde „*tomus ad Armenios*“ : een klare uiteenzetting van het mysterie der Incarnatie. Zeer tactisch zweeg Proclus over den persoon van Theodorus. Hij vermaant de Armeniërs trouw te blijven aan de leer van de Vaders, vooral van Basilius en Gregorius van Nyssa, heiligen, die in hun omgeving door hun rechtzinnigheid hadden uitgeblonken.

Proclus beperkte zich evenwel niet tot Armenië. Hij kende de gezindheid der Antiocheners en wist, dat Nestorius en Theodorus daar vele vereerders en aanhangers hadden. Daarom zond hij ook aan Johannes van Antiochië en zijn bisschoppen den *tomus* en vroeg hen dezen te willen onderteekenen als bewijs voor hun eensgezindheid in het geloof.

Bij dezen *tomus* deed hij een anderen, dien n.l. welken hij ontvangen had van de Armeniërs : de verzameling van uittreksels uit de werken van Theodorus, die overeenkwam met de leer van Nestorius. Om allen twijfel aan hun orthodoxie weg te nemen, vroeg hij hen, dezen te willen veroordeelen.

Proclus voegde er echter geen naam bij : hij verklaarde zelfs, dat hij niet wist van wien die uitspraken waren. In een brief, dien hij tot Johannes van Antiochië in het bijzonder richtte, vermaande hij hem te waken over hen, die God aan zijn hoede had toevertrouwd. Aangaande Ibas, bisschop van Edessa, die beschuldigd werd het Nestorianisme aan te hangen en onder de gewone geloovigen te verspreiden, zegt Proclus, niet te gelooven, dat hij die leerstellingen aanhangt, die in zijn *tomus* aangehaald worden. Proclus vraagt, dat ook aan Ibas zijn *tomus ad Armenios* zal gebracht worden, opdat ook hij dezen onderteekenen, de toegevoegde passages veroordeelen en daardoor alle ergernis wegnemen kan. Met het overbrengen van al deze stukken belastte Proclus een diaken van zijn kerk, Theodotus.

Doch terwijl Theodotus zich op weg begaf naar Antiochië, trok een andere diaken van de kerk van Constantinopel, Basilus, naar Alexandrië. Ook hij droeg bij zich (een afschrift van) den tomos van Proclus en de stukken van dezelfde Armeniërs. Hij presenteerde al deze stukken aan Cyrillus en voegde er nog een persoonlijk schrijven aan toe, waarin hij sprak van de diensten, die hij aan de Kerk bewezen had door met levensgevaar tegen Nestorius te schrijven. Hij vroeg daarin, dat de bisschoppen te zamen zouden komen om Theodorus en zijn volgelingen in Syrië en Cilicië met name te veroordeelen.

Men weet niet, wat Cyrillus antwoordde: hij was ongetwijfeld van gevoelen, dat Theodorus van Mopsueste verdiende veroordeeld te worden, maar achtte het wellicht niet opportuun om zelfs ook maar den schijn van actie tegen Theodorus op zich te laden.

In een brief aan Proclus gericht spreekt hij dan ook in het geheel niet over het request van Basilus. Men meent evenwel, dat het optreden van Basilus tot gevolg had, dat Cyrillus vier boeken tegen Theodorus schreef.

Basilus keerde daarop naar Constantinopel terug en begaf zich naar Proclus, wien hij uit naam van meerderen verzocht Theodorus van Mopsueste met name te veroordeelen.

Basilus zei o.a. van Theodorus: *Fuit aliquis pestifer homo, magis autem fera, hominis habens formam diabolicam mentito nomine Theodorus, qui schema et nomen episcopi habuit, in angulo et ignobili loco orbis terrarum latitans, in Mopsuesteno secundae Ciliciae vili oppido, vere quidem et principaliter a Paulo Samosateno descendens, licet Photino et ceteris haeresiarchis in libro de incarnatione domini nostri Jesu Christi, in toto suo proposito ipsis verbis inveniatur usus et si quid peius* ¹⁾.

---

¹⁾ MANSI IX, 240.

Volgens Innocentius van Maronea¹⁾ zou Proclus nu een tweeden brief geschreven hebben, waarin hij er op wees, dat de boeken van Theodorus, evenals de blasphemische geschriften van Arius en Eunomius, niet gelezen mochten worden. Volgens Liberatus²⁾ schreef Basilius zelf een werkje, waarin Theodorus met deze ketters op één lijn gesteld werd.

In dezen tijd — ongeveer 436 — had het optreden plaats van de armeensche monniken, waarover Pelagius spreekt³⁾. Deze gebeurtenis wordt ook verhaald bij Liberatus⁴⁾.

Het bericht van Pelagius wordt aangevuld door dat van Liberatus. Zoo vermeldt deze, steunend op Johannes van Antiochië het aantal: twee of drie. Op zich genomen is dit niet waarschijnlijk: hoe zullen twee of drie monniken zulk een omvangrijke actie kunnen ontplooien, Constantinopel en heel het Oosten op stelten te zetten? Van den anderen kant weten wij van beide schrijvers, dat de onruststokers beschermd werden door sommige personen. En ook is het bekend, dat Constantinopel een groot aantal aanhangers van het apollinarisme telde. Zoo beriep Nestorius er zich in 429 bij Paus Coelestinus op, dat hij getracht had om Constantinopel van de ketterij van Apollinaris te bevrijden⁵⁾.

Opvallend is, dat er noch bij Pelagius noch bij Liberatus een duidelijk antwoord te vinden is op de vraag of de capitula werkelijk van Theodorus zijn. Ze zeggen beiden uitdrukkelijk: de armeensche monniken verzekeren het. Liberatus zegt: de capitula zijn van Theodorus of van andere heilige Vaders, die destijds tegen Apollinaris geschreven hadden. Liberatus verhaalt verder, dat zij hun actie niet tot Constantinopel be-

---

¹⁾ SCHWARTZ, *Acta conc. oec.* t. IV, vol. 2, 62.

²⁾ *Breviarium* ... c. X, MIGNE, P. G. 68, 991.

³⁾ ed. DEVREESSE, 15. Zie Index Armenii Monachi.

⁴⁾ o.c. MIGNE, P. G. 68, 991.

⁵⁾ MANSI IV, 1021-1024.

perkten, maar de steden van het geheele Oosten en alle kloosters afliepen. Pelagius vermeldt, dat zij zich in Constantinopel richtten tot Proclus en Theodosius; Liberatus noemt geen namen. Wel vermeldt Liberatus het argument, dat zij gebruikten: als Nestorius met recht veroordeeld wordt, dan moeten ook deze auteurs met hun werken veroordeeld worden. Hij zegt ook nog, waarom zij dit deden: het waren aanhangers van Apollinaris en door de veroordeeling van deze capitula beoogden zij de bevestiging te verkrijgen van hetgeen Apollinaris geleerd had.

Deze beschuldiging van ketterij aan het adres van de armeensche monniken spreekt Pelagius uit, zoo dikwijls hij hen vermeldt. Iets meer verhaalt hij van hen in boek II ¹⁾). Hij citeert daar een brief, dien zij aan Cyrillus geschreven hebben en waarin hem verweten werd, dat hij vrede had gesloten met Johannes van Antiochië. Hiermede wordt bedoeld de Unie van 433, die sommigen minder rechtgeloofigen medestanders van Cyrillus was voorgekomen als een al te groote inschikkelijkheid van den kant van Cyrillus. In dezen brief van de armeensche monniken, die tot doel heeft te bewijzen, dat Theodorus veroordeeld is, wordt Cyrillus de inconsequentie verweten, dat hij Theodorus van Mopsueste, dien hij in de charta als goddeloos brandmerkt, in Ephese niet veroordeelt, en met Johannes, die denzelfden Theodorus een apostel en een martelaar noemt, in gemeenschap treedt.

Pelagius trekt dan de volgende conclusies:

1. De armeensche monniken zeggen zelf, dat Theodorus door Cyrillus niet veroordeeld is. Dit gegeven heeft hij noodig tegen de vijanden van de drie Kapittels, die zich tegen Theodorus juist op Cyrillus beroepen.

2. De armeensche monniken zijn ketteren, die den vrede tusschen Cyrillus en Johannes van Antiochië ongaarne zagen

---

¹⁾ ed. DEVRESSE, 1v.

en het betreunden, dat hij bij die gelegenheid den brief „Laetentur coeli” geschreven had.

3. Zij noemen Cyrillus een bedrieger.

4. Zij houden Diodorus en Johannes van Antiochië en heel het Oosten voor ketters.

Hiermede zijn zij voldoende gediskwalificeerd. Ook al zouden ze eenig bewijs hebben dat Theodorus van Mopsueste veroordeeld is, zou dit om genoemde redenen onbetrouwbaar zijn.

De derde conclusie wordt door Pelagius zoo uitdrukkelijk voorgesteld om de bestrijders van de drie Kapittels, die voor Cyrillus opkwamen, te doen zien in welk gezelschap zij verkeerden.

Het spreekt vanzelf, dat men in Antiochië van de actie van deze armeensche monniken op de hoogte was. De toestand werd nog meer verscherpt, doordat een diaken, Maximus, in naam van Proculus, capitula, voorzien van den naam van Theodorus, naar Johannes van Antiochië bracht en dezen ter veroordeeling voorlegde. Dit laatste echter geheel tegen den zin van Proclus, die den naam van Theodorus altijd ontzien had.

Het concilie, daarop in Antiochië samenkomend, besloot aan Proclus, bisschop van Constantinopel, aan Cyrillus, patriarch van Alexandrië, en aan keizer Theodosius aangaande Theodorus te schrijven.

De brieven van het concilie en de antwoorden, die het ontving, vormen een belangrijk dossier, waaruit de verdedigers van Theodorus menig argument gehaald hebben.

Wij geven nu de brieven, zooals ze bij Pelagius te vinden zijn. Pelagius' conclusies zullen we vergelijken met die van Facundus. Ten slotte zullen we nagaan of en in hoever de tegenstanders op de argumenten uit deze correspondentie geantwoord hebben.

DE BRIEF VAN JOHANNES VAN ANTIOCHIË EN HET OOSTERSCH CONCILIE
AAN PROCLUS

Johannes en de bisschoppen van het Oosten geven hun leed te kennen over den smaad, niet enkel hun, maar ook hun beminden doode, Theodorus, aangedaan. Theodorus heeft meer dan veertig jaar den glans van zijn leer laten schijnen, ketterij van allerlei vorm bestreden, nooit van den kant der orthodoxen eenig verwijt te hooren gekregen. Zijn verleden was er een van veel strijd, van groote werkzaamheid als schrijver van talrijke geschriften tegen de dwaling, en dat alles onder goedkeurend toezien van priesters, vorsten en volkeren. Nu loopt hij gevaar behandeld te worden als een ketter. Het christenvolk komt tegen Johannes en zijn bisschoppen in verzet en wil niet, dat zij dit dulden. Proclus moge weten, dat Johannes en de zijnen in de geschriften van de oude leeraren der Kerk tal van plaatsen gevonden hebben, die eender klinken als die sommigen, op geheel verkeerde wijze, buiten het verband gerukt, hem uit de werken van Theodorus voorhouden. Bij Ignatius, Eustathius, Basilius, de beide Gregorii, Flavianus, Diodorus, Johannes, Ambrosius, Amphilocheus en tal van anderen worden gelijkkluidende plaatsen gevonden. Een veroordeeling van de capitula van Theodorus sluit noodzakelijk ook een veroordeeling van genoemde Vaders in. En hoe staat het dan met hetgeen wij leeren, als zulke beroemde mannen na hun dood veroordeeld zijn. Neen, het is niet onze taak, af te geven op de meeningen van beroemde mannen en hen te oordeelen, die in eere gestorven zijn. Dat is het werk van den Rechter van levenden en dooden.

(Tot hiertoe wordt de brief ook door Facundus geciteerd ; hetgeen volgt heeft Pelagius alleen):

Om de twijfelaars te voldoen belijdt Johannes nog, dat zij geen ander geloof aanvaarden dan hetgeen door Nicea is voorgehouden. Zij verwerpen de leer van hen, die twee zonen of twee Christussen aannemen, of leeren dat Christus zuiver

mensch was en die niet een eeniggeboren Zoon van God erkennen. Eén is de Heer Jesus Christus volgens de Heilige Schrift, al kennen zij het onderscheid der naturen. Johannes zweert dat de tegenstanders niet houden wat Proclus, zij zelf, Paus Sixtus en Cyrillus houden.

Slechts één punt wordt dan onmiddellijk door Pelagius naar voren gehaald : Johannes zweert, dat de tegenstanders niet katholiek zijn. Pelagius noemt dit een bevestiging van hetgeen hij reeds gezegd heeft over de armeensche monniken.

Facundus heeft dezen laatsten tekst niet ter verdediging van Theodorus aangewend.

DE BRIEF AAN KEIZER THEODOSIUS

Men heeft getracht enkele uittreksels uit de geschriften van oude Vaders te doen veroordeelen ; deze stukken bevatten nochtans hetzelfde als hetgeen verschillende Vaders schreven, die van Nicea kwamen. Ze zeggen, dat het stukken van Theodorus zijn ; in waarheid echter is het bijna allemaal van roemrijke kerkleeraars. En als we nu Theodorus noemen, dan spreken we den naam uit van een, die beroemd als bisschop is gestorven, vijftig jaar lang aan alle ketterij sterken weerstand bood, een meester was in de leer voor alle kerken van het Oosten, een, die noch door zijn oversten, noch door zijn collega's ooit voor ketter werd gehouden, niet enkel door alle priesters werd geëerd, maar ook door uw grootvader werd hooggeacht. Deze verlangde hem te zien en bevond zich onder zijn gehoor en wilde hem als scheidsrechter hebben in allerlei aangelegenheden. Theodorus is een geliefkoosd leerling van Flavianus, een mede-leerling van Johannes Chrysostomus. Als er dan al het een of ander wat minder helder in zijn geschriften of in die van anderen zou staan, is het niet noodig dat nu terug te trekken, daar zij eervol in het priesterschap gestorven zijn.

.

Pelagius wil ook hier voorloopig maar één punt aanstippen : niemand kan Theodorus, dien Theodosius de Oudere openlijk in de kerk wilde aanhooren en bewonderde, ketter noemen, zonder ook Theodosius zelf aan te klagen.

DE BRIEF AAN CYRILLUS VAN ALEXANDRIË

Bij Pelagius ontbreekt een klein gedeelte van het begin van den brief, dat we hier voor den samenhang citeeren uit *Facundus* :

Er is wederom een kwestie in Antiochië. Daar zijn er, die als uit den slaap gewekt, zijn opgestaan, om in de hoofdstad den vrede der kerken te verstoren. De *tomus* van Proclus, naar aanleiding van de troebelen naar Antiochië ter goedkeuring gezonden, is zonder dralen onderteeekend. Maar de tegenstanders hebben nog iets meer in hun handen. Zij hebben nog een deel in hun bezit, waarin uittreksels uit verschillende boeken van Theodorus staan, en willen die veroordeeld hebben. We vragen dus voor ons beroep een bijzonder aandachtig gehoor. Daar zijn in dat boek enkele onzekere teksten, die dienen anders verstaan te worden dan ze gezegd zijn. Wij geven dat toe. Maar vele andere uitspraken zijn duidelijk en ontwijfelbaar orthodox. Van die duistere plaatsen vinden wij gelijkkluidende teksten bij oudere en beroemde Vaders ; als we deze dus veroordeelen, loopen we kans uitspraken te veroordeelen van bisschoppen, die hun leven sleten in den strijd tegen arianen en eunomianen. Een ieder, die zijn verstand gebruikt, weet dat door de omstandigheden Theodorus zich minder juist heeft uitgelaten. In de hitte van den strijd heeft hij, niet uit een kettterschen geest, maar juist om tegen de kettters in te gaan, van een scheiding in Christus gesproken. Hij kende evenwel heel goed de hooge eenheid in Christus, maar onderscheidde de eigenschappen der natuur.

Deze brief is voor Pelagius aanleiding om een lange rij van

veronderstellingen te maken omtrent den grond, waarom de bisschoppen ervan afzagen om over Theodorus een veroordeeling uit te spreken. Hij wijst er met nadruk op, dat degenen, die Theodorus van naderbij — in levenden lijve — gekend hebben, van zijn goede en rechtgeloovige gezindheid overtuigd waren. Zij getuigen, dat alle boeken van Theodorus vol staan met uitspraken over de hooge eenheid van de naturen in Christus en dat hij geenszins — zooals die „doodenvervolgers” beweren — sprak van twee Zonen of van een Christus, die enkel mensch was. Verschillende veronderstellingen worden dan door Pelagius geopperd omtrent de reden waarom de bisschoppen van Antiochië van geen veroordeeling wilden weten : hetgeen nu door de tegenstanders werd voorgelegd, was niet veroordeelenswaardig ; Theodorus was zoo beroemd geweest, dat men na zijn dood niet aan zijn uitspraken mocht tornen ; men gunde aan de apollinaristische monniken de voldoening niet Theodorus veroordeeld te zien ; de uitspraken tegen het geloof in de werken van Theodorus waren valsche invoegsels van ketters, of omgekeerd : de monniken hadden uitspraken over de twee naturen in Christus in de werken van Theodorus geschraapt.

Zien we nu enkele conclusies uit de brieven bij Facundus, om des te beter inzicht te hebben, hoe dit materiaal in den strijd gebruikt werd.

Facundus wijst vooral op het getuigenis van Johannes van Antiochië, die zegt, dat zeer vele Vaders geschreven hebben als Theodorus van Mopsueste. Het is een bevestiging van het standpunt, dat hij en Pelagius innemen : beiden zijn zij van de rechtgeloovigheid van Theodorus overtuigd en worden niet door een of andere minder juiste uitdrukking geschokt. De houding van Chalcedon was bepaald : het concilie kon niet Theodorus veroordeelen en anderen, die als deze bisschop geschreven hadden, ongemoeid laten. Voor het geval, dat het

concilie zich niet vereenigen kon met Theodorus, volgde bovendien nog, dat het dan het getuigenis van Johannes van Antiochië en het aanvaarden van dit getuigenis door Proclus had moeten afkeuren. Dit getuigenis bestond immers hierin, dat zeer vele en voornamelijk kerkelijke schrijvers uitdrukkingen hadden gebruikt, die gelijkkluidend waren met die van Theodorus ¹⁾.

Wat den brief van Theodosius Senior betreft, de inhoud van dit schrijven is voor Facundus aanleiding om keizer Justinianus te wijzen op het voorbeeld van zijn voorganger. Twee motieven moeten den keizer weerhouden Theodorus te veroordeelen. Allereerst het voorbeeld van Theodosius, die zich liet leiden door het oordeel van de synode. Maar bovendien moet keizer Justinianus voor oogen houden, dat de zaken thans anders staan : het gaat nu bovendien om het gezag van Chalcedon, waar men Theodorus niet heeft willen veroordeelen ²⁾.

Wat den brief van Cyrillus betreft : Facundus ³⁾ betreurt

---

¹⁾ *Pro defensione* VIII, 1. MIGNE, P. L. 67, 709.

²⁾ *ib.*, 715.

³⁾ Het citaat van den brief van Cyrillus is bij FACUNDUS, *Pro defensione* VIII, 4. MIGNE, P. L. 67, 718, vollediger.

PELAGIUS heeft niettemin het voornaamste uit den brief ontleend (cfr. ed. DEVREESSE, 20).

Bij FACUNDUS worden nog geciteerd het adres en de afzender aan het hoofd van den brief : „Johannes van Antiochië en de bisschoppen van alle provinciën van het Oosten, vergaderd in Antiochië naar aanleiding van het schrijven van bisschop Proclus aan bisschop Cyrillus”.

Facundus slaat een klein gedeelte, waarin getuigd wordt van de weldadige rust, die nu over de kerken gekomen is, over (cfr. SCHWARTZ, die het eerst den geheelen brief uitgegeven heeft : *Konzilstudien*, 1914, 62-68. *Acta conc. oec. t. I*, vol. V, 310-314) en geeft dan een citaat, waarin Johannes er zijn spijt over uitdrukt, dat aan dien vrede nu wederom een einde gekomen is door het optreden van menschen, die als uit een slaap ontwakend, getrokken zijn naar de hoofdstad en deze in verwarring brachten door op hoogst ongewenschte manier de veroordeeling te vragen van sommige capitula van Theodorus van Mopsueste.

het, dat men dit schrijven, waarin de wijze Vaders aangaven, wat aangaande Theodorus moest geantwoord worden, Justinianus niet eerder onder de oogen gebracht heeft. Deze brief toch was in staat om ieder weldenkend mensch, en dus zeker een wijs man tot andere gedachten te brengen. Als de brief jaren geleden een brand vermocht te blusschen, mag men er nu nog meer goeds van verwachten. Daarna over Chalcedon sprekend, vraagt Facundus of het concilie er wel een verwijt van gemaakt kan worden, dat het geloof geschonken heeft aan de Vaders van het Oosten. Deze ontkenden niet, dat er in de geschriften van Theodorus enkele dingen verkeerd verstaan konden worden, doch beweerden, dat alles in goeden zin bedoeld was, en wezen op andere plaatsen, die duidelijk en juist waren. Wetend wat die oostersche bisschoppen gezegd hadden over gelijkkluidende plaatsen bij andere beroemde Vaders, wilde Chalcedon de woorden van Theodorus, die zijn sporen verdiend had in den strijd tegen arianen, eunomianen en andere ketters, niet afkeuren.

Proclus had aan de Antiocheners zijn „tomus ad Armenios” gezonden. In Antiochië heeft men die goedgekeurd en ondertekend. Zij hebben evenwel gezien, dat er nog een andere tomos was, enz. (cfr. de tekst van Pelagius). Dan slaat hij een gedeelte uit den brief over. Dit gedeelte bij FACUNDUS: een rij van die Vaders, die gelijkkluidende teksten hebben als Theodorus: Athanasius, Basilius, de beide Gregorii, Amphilocheus, Theophilus, Proclus, Eustathius, Meletius, Flavianus, om van de Westerschen niet te spreken. Waar zal het heengaan als de uitspraken van deze Vaders afgekeurd, ja zelfs veroordeeld mogen worden? Tegenspreken en veroordeelen zijn twee verschillende dingen: het eerste kan reden van bestaan hebben, het tweede is vermetel, zelfs als men afziet van de veroordeeling van een persoon. Wie zal alle gevoeligheden vermijden en waar is het einde van de schandalen, zelfs als men zich beperkt tot de levenden? En wat een goede zaak voor de verdedigers van Nestorius! Is het geen eer voor hem met de bisschoppen veroordeeld te worden? Stijgt daardoor niet het vertrouwen in hem? Krijgt hij daardoor niet het gezag van een belijder? Men moet letten op de omstandigheden, waaronder Theodorus sprak; cfr. de tekst bij PELAGIUS.

Ook bevat een veroordeeling van Theodorus een afkeuring van het gedrag van Cyrillus en alle priesters van Egypte. Deze wisten toch hoe de Oosterschen over Theodorus dachten, en aanvaardden niettemin de gemeenschap met hen.

Facundus wijst dan op het groote verschil tusschen Nestorius en Theodorus en zegt, dat Chalcedon dit met recht in acht heeft genomen. Nestorius loochende het goddelijk moederschap van Maria en verachtte de geheele Kerk, toen hij vermaand en berispt werd. Theodorus echter weersprak niet de Kerk, maar de ketters en gebruikte daarbij uitdrukkingen, die den lezer alleen aanstoot kunnen geven als hij op de woorden en niet op de bedoeling let. Dat met name de eenheid van Christus minder duidelijk bij hem uitkomt, is het gevolg van de omstandigheden : strijdend tegen de ketters, was hij gedwongen sterk den nadruk te leggen op het onderscheid in de naturen. Iets verder zegt Facundus : Hij streed in boek en preek voor het volk tegen de synousiasten of, naar hun stichter, apollinaristen, de voorloopers van het eutychanisme.

Dat hij de hooge eenheid in Christus hield, wordt bewezen, uit zijn werken, die er vol van staan.

Als het echter is toegestaan aan het nageslacht eenvoudige uitlatingen van vroegere Vaders als kettersche valschheden te becritiseeren en er geen rekening mee te houden, dat zij schreven tegen ketterijen van hun tijd en niet van een lateren, kunnen we met die van Theodorus er heel wat meer veroordeelen. Facundus zal een reeks van gelijkluidende uitspraken bij de Vaders laten volgen.

Terwijl Facundus het betreurt, dat dit afdoende schrijven van de antiocheensche synode door Justinianus niet eerder gekend is, en met den brief aantoon, hoe wijs het concilie van Chalcedon gehandeld heeft, wijst Pelagius er op, dat volgens de antiocheensche bisschoppen Theodorus de eenheid van Christus leerde, en er van een veroordeeling van Theodorus geen sprake was.

Duidelijk komt hier het verschil in houding tusschen Pelagius en Facundus uit. De houding van Facundus is bijna zuiver defensief: hij verdedigt met den brief Theodorus en Chalcedon. Pelagius daarentegen valt de tegenstanders aan; wel wordt de weigering van de antiocheensche bisschoppen om Theodorus te veroordeelen door hem een bewijs genoemd voor hun hoogachting voor dezen Kerkleeraar, maar meer nog acht hij die weigering geschied, omdat zij in de tegenstanders ketters zagen, die van twee naturen in Christus niet wilden hooren, vervalschers van de werken van Theodorus en onruststokers, die den vrede tusschen Cyrillus en de Antiocheners bedreuden.

Na de drie brieven van de antiocheensche synode weergegeven te hebben, vermeldt Pelagius de „Relatio” van het concilie van Chalcedon aan keizer Marcianus, waaruit blijkt, dat twee van de drie brieven, n.l. die aan Proclus en Theodosius, door het concilie op een heel bijzondere wijze bevestigd zijn.

Deze Relatio is tijdens het Concilie van Chalcedon opgesteld en gericht aan keizer Marcianus ¹⁾. Het concilie verdedigt daarin den dogmatischen brief van Paus Leo. De tegenstanders hadden de opmerking gemaakt, dat de brief van

---

¹⁾ Dit stuk, door FACUNDUS allocutio, door PELAGIUS relatio genoemd, maakt niet den indruk de vertaling van een grieksch origineel te zijn, en is waarschijnlijk door de legaten van Paus Leo opgesteld. — HEFELE-LECLERCQ, *Hist. d. Conc.* II, 2, 729v. en 835. — DICT. THEOL. CATH. „Chalcédoine” II, 2, 2202. — MANSI VII, 465, plaatst het achter het procesverbaal van de vergaderingen van Chalcedon; het is evenwel eerder opgesteld en den keizer aangeboden. Al schijnt de titel allocutio er op te wijzen, dat het mondeling geschied is tijdens de zitting, waarop Marcianus tegenwoordig was, steunend op FACUNDUS meende nochtans TILLEMONT, *Mémoires* ... XV, 714, dat het schriftelijk na de vijfde zitting is aangeboden. Dit wordt bevestigd door PELAGIUS: *Haec sancta Chalcedonensis synodus ad Marcianum scripsit.....* (ed. DEVREESSE, 22).

Paus Leo in strijd was met de bepaling van het concilie van Ephese, volgens welke aan het symbolum van Nicea niets mocht worden toegevoegd. De Relatio antwoordt op deze moeilijkheid : het concilie van Ephese verklaart de geloofsbelijdenis van Nicea te aanvaarden, maar voegt er aan toe, dat het voor de bestrijding der ketters noodzakelijk is de korte uitspraken van het symbolum nader uit te leggen. De bepaling van Ephese is niet gemaakt voor hen, die het geloof verdedigen en het onderhouden. Als er een kwestie ontstaan is, moeten wij den uitleg, die de Vaders gaven, nader verklaren, er voor zorgend, dat wij in geen enkel punt met hen in tegenspraak komen, maar met hen overeenstemmen en hun uitspraken gebruiken als getuigenissen voor de verdediging van onze overtuiging. Zoo aanvaarden wij den brief van Athanasius aan Epictetus en van Gregorius aan Cledonius. Meer behoeft niet gezegd te worden. Als de tegenstanders het afkeurenswaardig vinden, dat wij bij iedere kwestie de leer der Kerk met brieven nader verklaren, kan men ook aanmerking maken op Cyrillus, die zijn gevoelen in zijn brieven aan de Oosterschen uitsprak, en op Proclus, die om tot eenheid in het geloof te komen, zijn tomos ad Armenios aan dezelfde Oosterschen stuurde. Dan is ook Johannes van Antiochië schuldig, die, de ketterijen verwerpend en de kerkelijke leerstellingen verklarend, in naam van heel het Oosten voor Proclus en voor den toenmaligen keizer een geloofsbelijdenis aflegde.

Zooals we zagen, moest Chalcedon bewijzen, dat het een kerkelijke gewoonte was, om zich tegenover ketters niet tevreden te stellen met de termen van de geloofsbelijdenis van Nicea, maar er toe over te gaan deze nader uit te leggen. Onder de voorbeelden, aangehaald om dit te bewijzen, noemde Chalcedon ook de brieven van Johannes van Antiochië.

Pelagius ziet daarin een kerkelijke goedkeuring van den

geheelen inhoud der brieven, uitdrukkelijk noemt hij den lof op Theodorus.

„Daarom heb ik de woorden van het concilie aangehaald, opdat alle katholieken mogen weten, dat niet enkel de vijf en zeventig oostersche bisschoppen met hun patriarch Johannes Theodorus prezen, maar ook het concilie van Chalcedon, dat deze brieven vermeldde als voorbeeld van den regel die altijd gevolgd werd, met dien lof instemde”. Pelagius beweert dus twee dingen : Chalcedon haalde niet enkel de brieven van Johannes van Antiochië aan om te bewijzen dat het gewoonte is in de Kerk om tegenover ketters verder te gaan dan de termen van de geloofsbelijdenis van Nicea, maar aanvaardde ook den geheelen inhoud, en in het bijzonder stemde het concilie in met den lof op Theodorus. Om dit laatste : de aanvaarding van den geheelen inhoud door Chalcedon te bewijzen, citeert Pelagius een wet van Justinianus, waarin de keizer zegt, dat hetgeen Proclus in den tomos ad Armenios schreef, beschouwd moest worden alsof Chalcedon dit geleerd had. De *Relatio ad Marcianum* nu noemt de brieven van Johannes van Antiochië, die vol loftuitingen op Theodorus staan, tegelijk met den tomos van Proclus.

Bij Facundus treffen wij dezelfde argumentatie aan om aan te toonen, dat Chalcedon als door zichzelf gezegd beschouwde, wat in den brief van Johannes van Antiochië staat. Facundus citeert in het eerste hoofdstuk van het eerste boek de *allocutio ad Marcianum* ¹⁾. Het hoofdstuk handelt over de geloofsbelijdenis van keizer Justinianus, waarin voorkomt : „Unus ex Trinitate pro nobis crucifixus est” enz., en Facundus toont aan dat deze overeenstemt met hetgeen Chalcedon leert. In de *allocutio ad Marcianum* worden genoemd de tomos ad Proclum, waarin staat : „unum ex Trinitate incarnatum”, en de brieven van Johannes van Antiochië aan Proclus en Cyril-

---

¹⁾ MIGNE, *P. L.* 67, 569.

lus, waarin hij zegt dat hij geheel en al overeenstemt met en vol bewondering is voor den tomos van Proclus. Deze brieven hadden zoo'n hoog gezag, dat het concilie hen als voorbeeld aanhaalde bij de verdediging van den brief van Paus Leo. In die brieven nu stond hetzelfde als hetgeen keizer Justinianus beleed in de Confessio.

Elders, in het tweede hoofdstuk van het tweede boek ¹⁾ citeert Facundus bijna hetzelfde fragment van de Relatio ad Marcianum, en merkt op: „Van Paus Leo mag dus om zijn bewonderenswaardigen brief niet gezegd worden, dat hij aanstoot geeft door nieuwigheden”. De passus staat hier in een ander verband. Facundus verdedigt hier Ibas. Ibas behoeft niet veroordeeld te worden omdat hij in zijn brief Theodorus geprezen heeft. De lof op Theodorus is door Chalcedon zelf aanvaard, toen het concilie in de Relatio ad Marcianum de brieven van Johannes van Antiochië aanhaalde.

HET ANTWOORD VAN PROCLUS

Pelagius acht Theodorus nu eigenlijk genoegzaam verdedigd, waar een zoo gezagvol concilie als Chalcedon zich met den lof, op hem uitgesproken, vereenigde. Nochtans wil hij aanhalen wat Proclus antwoordde: „Wanneer heb ik ooit geschreven, dat Theodorus of een andere reeds overledene veroordeeld moest worden? Nooit heb ik iemand met name genoemd. Alleen om alle kwade vermoedens weg te nemen en de lasteraars den mond te snoeren, heb ik enkele kapitels bij den tomos gevoegd; ik heb evenwel van een veroordeeling of afzetting noch van Theodorus noch van iemand anders gesproken. En ook onze gezant, de diaken Theodotus, heeft daartoe geen opdracht gekregen. Stuur ons dus den tomos onderteekend, zooals ik u gevraagd heb, en laat Nestorius,

---

¹⁾ MIGNE, P. L. 67, 560.

die zelf de goddeloosheid heeft uitgevonden en niet van iemand ontvangen heeft, de vruchten van zijn funeste onderneming plukken".

Aan den diaken Maximus schreef Proclus, dat hij de bepaalde opdrachten, gekregen bij zijn vertrek, te buiten was gegaan. Hij had een brief gekregen waarin stond, dat de namen van Theodorus van Mopsueste en eenige anderen ter veroordeeling boven de capitula gezet waren. Hoe was het mogelijk dit te eischen? Theodorus en die anderen waren reeds ter ziele; men kon hen, die tijdens hun leven niet beschuldigd waren, toch na den dood niet onteeren. Laat Johannes den tomus onderteekenen en de capitula, waarvan wij niet weten wie ze geschreven heeft, verwerpen en stuur dadelijk Theodotus terug.

Zooals uit deze brieven blijkt, zegt Pelagius, ontkent Proclus niet enkel, dat hij ooit iets onteerends gezegd heeft van Theodorus of van welken overledene ook, maar ook, dat hij wist van wien de capitula waren. Naar aanleiding van deze verklaring redeneert Pelagius aldus: ofwel hij wist het echt niet, en dan is het dwaas, dat de rechters nu wel zouden weten, wat een zoo ijverig priester in dien tijd niet wist; ofwel hij deed alsof hij het niet wist, uit eerbied voor de dooden, en in dat geval toonde hij daardoor, dat in vrede met de Kerk gestorvenen geen kwaad mag worden aangedaan. En dan willen de tegenstanders nog wel beweren dat de capitula, zooals ze nu getoond worden, zouden geschreven zijn door Theodorus, terwijl iemand als Proclus, vlak na den dood van Theodorus, zeide, dat hij niet wist, van wien zij waren of althans deed, alsof hij het niet wist.

Een tweede punt wil Pelagius er nog aan toevoegen: daar staat in den brief, dat Nestorius de uitvinder is van de goddelooze dwaalleer. Dit ter weerlegging van de opmerking dat Nestorius bij Theodorus in de leer zou geweest zijn.

Facundus, die in het tweede hoofdstuk van het achtste

boek ¹⁾ deze brieven van Proclus weergeeft en bespreekt, houdt geen rekening met de mogelijkheid, dat Proclus den schijn aangenomen kan hebben niet te weten van wien de capitula waren. Het is hem onbegrijpelijk hoe de ketters na de allerduidelijkste verklaring van Proclus, dat hij de namen van Theodorus en anderen niet boven de capitula gezet had en niet wist van wien ze waren, nog durven zeggen, dat hij den naam van Theodorus onteerend genoemd en hem van ketterij beschuldigd heeft. Facundus zegt ook zelf niet te weten, wie de namen van Theodorus en de anderen boven de capitula gezet heeft.

Wat het tweede punt betreft : Facundus heeft uit den brief aan Maximus na de woorden „laat den diaken Theodotus dadelijk naar Constantinopel terugkomen” nog geciteerd : „opdat de kerken van de heilige stad niet in opschudding geraken en geen voet gegeven wordt aan den goddeloozen Nestorius, die meent, dat velen denken als hij”.

Facundus besluit : Proclus begreep dus, dat, als Theodorus en de anderen veroordeeld werden, Nestorius dit kon uitspelen en vragen, hoe het mogelijk was, dat hij uit de Kerk werd gestooten, terwijl Theodorus, die door de Vaders geprezen werd en anderen, die met hem in vrede met de Kerk gestorven zijn, dezelfde meeningen hadden.

HET ANTWOORD VAN CYRILLUS

Pelagius gaat dan over tot het laatste document, dat hij ter verdediging van Theodorus citeeren wil : het antwoord van Cyrillus aan de synode van Antiochië.

Cyrillus zegt daarin, dat hij in de inleiding van den brief van Johannes den angst gelezen heeft over de campagne tegen den gevierden bisschop Theodorus. Hij weet tegen wie zij zich

---

¹⁾ MIGNE, P. L. 67, 712.

keeren : tegen vijanden van Theodorus, die door eigen valsche leer gedreven, aangekomen zijn met capitula, en die veroordeeld willen hebben door een keizerlijke uitspraak. Hij is van meening, dat men de orthodoxen niet lastig mag vallen en men geen gehoor mag geven aan hun verzoek ; een veroordeeling van de capitula toch eischt, dat de auteur bekend is. Die tegen capitula, waarvan de auteur niet bekend is, ageeren, slaan in de lucht. Cyrillus heeft ook, zooals de Antiocheners gevraagd hadden, aan Proclus geschreven, dat er in Ephese een uiteenzetting van het geloof was voorgelegd, die door Theodorus zou gemaakt zijn, zooals degenen, die er mee voor den dag kwamen, zeiden. Ephese had die uiteenzetting veroordeeld, zonder evenwel een naam te noemen.

Uit dezen brief, zegt Pelagius, mogen de lezers leeren : 1°. dat de tegenstanders van Theodorus of Cyrillus niet begrijpen of zijn gezag misbruiken, 2°. dat ook volgens Cyrillus de armeensche monniken ketters zijn.

Pelagius laat de woorden : circa Theodorum se infense habentes, occasionem faciant contrario dogmate quo tenentur... en ...quia nefas est reputare vel graviter ferre eos qui recte ambulare nesciunt etc. op de armeensche monniken slaan.

Zonder de tegenstanders met name te noemen, wijst ook Facundus ¹⁾ er na een citaat uit den brief van Cyrillus op, hoe het geheel tegen de meening van Cyrillus is, ook maar iets van wat als kettersch aangewezen wordt in de werken van Theodorus te veroordeelen, juist omdat, wanneer de persoon niet bekend is, de verwerping van de Kapittels een onzekere zaak wordt. Cyrillus zegt niet, dat de verdedigers van Theodorus nestoriaansche ketters zijn, maar veeleer dat de tegenstanders, gedreven door een tegenovergestelde leer, tegen Theodorus optraden. Hen verwijtend, dat zij van het goede pad zijn afgedwaald, vermaant hij ons hen niet te volgen.

---

1) *Pro defensione* III, 6. MIGNÉ, P. L. 67, 600.

Interessant is ten slotte de redeneering naar aanleiding van de moeilijkheid, dat Cyrillus zich zoowel vóór als tegen Theodorus had uitgelaten. Pelagius zegt daarop: Cyrillus heeft ofwel èn vóór èn tegen Theodorus, ofwel alleen vóór, ofwel alleen tegen hem geschreven. In ieder geval heeft het concilie van Chalcedon hem dan gevolgd, in zoover hij overeenkomt met het gevoelen van de oude Kerk. Als hij noch vóór noch tegen hem geschreven heeft, was er heelemaal geen reden voor Chalcedon om af te wijken van het gevoelen van zooveel Vaders.

Tot hiertoe volgt Pelagius de redeneering van Facundus ¹⁾, dien hij in den tekst met name citeert. In hetgeen volgt, verschilt Pelagius van hem. Wanneer men liegt en zegt dat Cyrillus allerwaarschijnlijkst datgene geschreven heeft wat tegen Theodorus gericht is, dan zal niemand er Chalcedon een verwijt van maken, dat het de voorkeur gaf aan het oordeel der priesters, die in het land van Theodorus levend, geregeld met hem hebben omgegaan en over geloofszaken gesproken, voor het geval dat van Theodorus is, wat onder zijn naam wordt voorgelegd.

Daarom zeide Chalcedon ook, dat sommige punten Cyrillus toen hebben afgestooten, zooals die nu nog ergernis geven aan hen, die 'Theodorus' geest niet kennen. Als Chalcedon, lettend op hetgeen Cyrillus schreef, den lof op Theodorus zou hebben afgekeurd, had het concilie ook Diodorus van Tarses, die eveneens in het werk van Cyrillus wordt gelaakt, en alle oostersche bisschoppen met hun patriarch, die Theodorus in genoemden brief prezen, moeten verwerpen. De Vaders van Chalcedon hebben zich aan den ouden regel der Kerk gehouden.

Facundus bespreekt eveneens de vierde veronderstelling. Terwijl Pelagius deze als aperte, hardnekkig volgehouden

---

¹⁾ *Pro defensione* VIII, 6. MIGNÉ, P. L. 67, 729.

onwaarheid voorstelt, zegt Facundus, ook hier weer veel minder heftig en niet offensief : „als zeker en openlijk zou bewezen worden“, dat Cyrillus tegen Theodorus heeft geschreven en ook het concilie van Chalcedon hiervan op de hoogte was, kon nóg het concilie Theodorus niet veroordeelen, omdat volgens hetzelfde getuigenis van Cyrillus, Theodorus verschillende werken tegen de arianen en eunomianen geschreven heeft en zoo iemand onmogelijk verkeerd over het christelijke geloof kan gedacht hebben. Daarna geeft Facundus het argument, dat Pelagius heeft overgenomen : de landgenooten, die dagelijks met hem omgingen, kenden zijn denkwijze beter dan anderen, die er aanstoot aan nemen.

Naar het getuigenis, dat met innerlijke overtuiging gegeven werd, wilde het concilie liever luisteren dan zich aan het geschreven of gesproken woord van Theodorus houden. Iemand met grooter gezag dan Cyrillus, Johannes van Constantinopel, die bovendien een vriend van Theodorus was, bleef met Theodorus in gemeenschap leven.

Dan volgt nog het argument, dat ook Pelagius geeft : als Theodorus veroordeeld wordt, moeten ook vele anderen veroordeeld worden.

Samenvattend kunnen wij dus zeggen, dat uit de correspondentie de volgende conclusies ten gunste van Theodorus getrokken zijn :

1°. De voornaamste tegenstanders van Theodorus, de armeensche monniken, zijn zelf ketters ; de diaken Maximus, die den naam van Theodorus boven de proposities, door Proclus aan de antiocheensche synode ter veroordeeling voorgelegd, plaatste, ontving van Proclus een berisping. Proclus zelf wist niet van wien de proposities waren, of veinsde het niet te weten uit eerbied voor Theodorus.

2°. Theodosius de Oudere had eerbied voor Theodorus,

en de rechtgeloovigheid van den keizer wordt in twijfel getrokken, als men Theodorus een ketter noemt.

3°. Bisschoppen, tijdgenooten van Theodorus, staan in voor de zuiverheid van de geloofsopvattingen van Theodorus. Daarbij sluit aan het antiocheensch concilie : dit wilde in geen enkel opzicht toegeven aan de armeensche monniken, omdat het deze van ketterij beschuldigde en van vervalsching van de geschriften van Theodorus verdacht.

4°. De brieven van Johannes enz. aan Proclus en Theodosius zijn gesanctioneerd door Chalcedon. Chalcedon onderstreepte den lof op Theodorus uitgebracht in deze brieven en op zijn beurt sloot zich keizer Justinianus daarbij aan.

5°. Proclus wijst Nestorius aan als uitvinder van de ketterij over de twee personen in Christus : hij leidt deze niet af uit de werken van Theodorus.

6°. Wie den brief van Cyrillus leest, weet hoe Cyrillus over Theodorus denkt : de tegenstanders schuiven Cyrillus in de schoenen, dat hij Theodorus wil veroordeeld hebben. Ook Cyrillus zegt, dat de armeensche monniken kettters zijn.

Uit dit alles blijkt dat Pelagius, Facundus volgend, de correspondentie naar aanleiding van de actie tegen Theodorus gevoerd, beschouwt en weergeeft als een zeer krachtige apologie van den beschuldigde. Beiden wijzen er op, dat het nageslacht evenals de tijdgenooten gunstig oordeelde over Theodorus. Een voornaam verschil tusschen Pelagius en Facundus bestaat hierin, dat gene al dit materiaal in felle bewoordingen richt tegen de armeensche monniken, die — zeer opmerkelijk — door Facundus niet genoemd worden, terwijl Pelagius hen ons doet kennen als de meest verwoede tegenstanders van de drie Kapittels.

Zien we nu, hoe door de tegenstanders op deze argumenten voor Theodorus geantwoord is.

Rechtstreeks antwoordt de *Confessio Rectae Fidei* ¹⁾: Als zij ten gunste van Theodorus van Mopsueste de getuigenissen aanhalen van Johannes van Antiochië en de onder zijn leiding staande oostersche synode, dan moeten zij ook aanvaarden, wat door Johannes en de zijnen gezegd werd ter veroordeeling van den H. Cyrillus en ter verwerping van het ware geloof, alsook wat zij schreven ter verdediging van Nestorius en zijn goddeloosheid. Dat kan men vinden in diverse geschriften aan Theodosius en anderen.

De *Confessio* ontzenuwt dus de getuigenissen ten gunste van Theodorus in de correspondentie niet. Gewezen wordt enkel op de consequentie, dat dan ook alles wat tegen Cyrillus en voor Nestorius geschreven is, moet aanvaard worden.

Het tweede concilie van Constantinopel geeft op de apologie uit de brieven geen rechtstreeksch antwoord. In de vijfde zitting ²⁾ houdt het zich bezig met het vraagstuk van de veroordeeling van de dooden. Daar wordt gezegd, dat men uit Cyrillus' en Proclus' brieven geen bewijzen kan halen tegen de veroordeeling van Theodorus, op grond hiervan, dat hij al dood is. (Cfr. Hoofdstuk I).

Over de gunstige uitlatingen voor Theodorus gedaan door Johannes van Antiochië en zijn synode in de brieven aan Proclus, Theodosius en Cyrillus wordt niet gesproken. Evenzoo wordt gezwegen over het feit, dat het concilie van Chalcedon twee van deze brieven vermeld heeft.

Uitdrukkelijk wordt, zooals wij reeds zagen, de brief van Cyrillus aan Johannes van Antiochië besproken. Daarvan wordt evenwel de echtheid ontkend, en wel op inwendige en uitwendige gronden. Een andere en volgens het concilie echte

---

¹⁾ MIGNE, *P. L.* 69, 264.

²⁾ MANSI IX, 259.

brief van Cyrillus aan Johannes, en brieven van Acacius van Melitene, Theodosius en Proclus enz. geven duidelijk weer hoe Cyrillus over Theodorus dacht. Het blijkt, dat Cyrillus op zeer ongunstige wijze over Theodorus gesproken heeft. En het groot aantal van deze uitlatingen „demonstrantia intentionem” maken het onmogelijk, dat de brief, die door de tegenstanders der veroordeeling geciteerd wordt, echt kan zijn.

Het concilie heeft nog een tweede argument, dat de brief onecht is, namelijk het feit, dat hij niet in de Codices staat ¹⁾).

Aangaande Proclus' gezindheid citeert het concilie gedeelten uit zijn tomos en den brief aan Johannes van Antiochië.

Zonder Theodorus te noemen heeft Proclus hem overduidelijk veroordeeld. Intusschen houdt het concilie rekening met de mogelijkheid, dat en Cyrillus en Proclus wel eens gunstig over Theodorus gesproken hebben: dit geschiedde evenwel, zooals reeds gezegd is, „dispensative”, om beweegredenen van voorbijgaanden aard, omdat het namelijk wenschelijk was de goede trouw van vrienden te ontzien, om een of andere goede zijde in het gedrag van Theodorus, of om onlusten te voorkomen. Aangaande de andere stukken door Pelagius aangehaald, wordt op het concilie niet gesproken.

Van een antwoord op de verdediging, vooral zooals zij door Pelagius naar aanleiding van de antiocheensche correspondentie was opgesteld en van een afweer van den aanval op de armeensche monniken, is in de akten van het concilie geen spoor te vinden.

---

¹⁾ MANSI IX, 263. Volgens Ed. SCHWARTZ, *Konzilstudien*, 34f. 67-70, is deze brief echt.

HOOFDSTUK III

THEODORETUS VAN CYRUS

OVER HET VIERDE BOEK VAN „IN DEFENSIONE TRIUM CAPITULORUM“

Het vierde boek van Pelagius is gewijd aan de verdediging van het tweede Kapittel. Het derde boek sluitend zegt Pelagius: „Ad secundum vero capitulum, id est de Theodoretiscopi nomine, uenientes, a quarto libro faciemus initium“.

In het begin van het vierde boek kondigt Pelagius aan, dat hij zal antwoorden op hetgeen tegen de kapitels van Theodoretus, den bisschop van Cyrus, wordt ingebracht, en vermeldt hij dat de tegenstanders veroordeelen hetgeen Theodoretus, volgens hun zeggen, tegen de capitula van Cyrillus geschreven heeft.

Evenals in de andere geschriften en documenten, waarin de drie Kapitels verdedigd of bestreden worden, is de aandacht, aan het tweede Kapittel besteed, ook bij Pelagius, vergeleken bij die aan de anderen gewijd, gering. Het vierde boek bestaat uit slechts enkele bladzijden. De korte samenvatting van den inhoud van dit boek is deze: Laten wij naar het voorbeeld van Cyrillus Theodoretus' werken niet veroordeelen. Dit is het voornaamste wat Pelagius te zeggen heeft. In den loop van zijn betoog raakt hij echter ook nog den eigenlijken grond aan van de actie der monophysieten tegen Chalcidon. Daar deze grond opnieuw ter sprake komt in het volgende boek van Pelagius, zullen wij ons in dit hoofdstuk beperken tot hetgeen in dit boek in het bijzonder ter verdediging van Theodoretus gezegd wordt.

In de „charta de palatio” worden ook de capitula veroordeeld, die volgens het zeggen der tegenstanders door Theodoretus, bisschop van Cyrus, tegen de capitula van Cyrillus zouden geschreven zijn.

Het voornaamste van hetgeen Pelagius tegen die veroordeeling weet in te brengen is, dat Cyrillus, tegen wien de capitula gericht waren, ze zelf niet veroordeeld heeft. In zijn repliek aan Theodoretus heeft Cyrillus zijn capitula, voor zoover die wegens de korthed duister waren, nader uitgelegd of de capitula van Theodoretus ontzenuwd. Dit is de handelwijze van Cyrillus, die niet enkel om deze geloofskwesties, maar ook om persoonlijk onrecht meer reden tot klagen had. Waar Theodoretus bij zijn leven hierom niet veroordeeld werd, daar is geen reden om er na honderd twintig jaar mee aan te komen.

Eenigszins een anderen kant uitgaande zegt Pelagius dan, dat een eventueele veroordeeling van de capitula van Theodoretus een misprijzen van Cyrillus zou insluiten. Want als die nu met recht veroordeeld worden, is Cyrillus niet mee-gaande, maar nalatig geweest. De plicht om te oordeelen viel allereerst op hem, daar hij door Theodoretus werd aangevallen.

Wat verder ¹⁾ wordt nog eens op de handelwijze van Cyrillus gewezen. Voor het geval dat er werkelijk strijd geweest is tusschen Cyrillus en Theodoretus — Pelagius houdt hier dus rekening met de mogelijkheid van vervalsching — moet men blijven bedenken, dat Cyrillus zelf het niet kwalijk genomen heeft. Deze overweging zou volstaan, als de tegenstanders niet den strijd zochten. Zij zouden dan handelen volgens de overtuiging, dat zij in kennis van de goddelijke wet en geloofsijver bij Cyrillus ten achter staan, en dat Christenen, die eigen geleden onrecht verdragen moeten, ook het onrecht anderen aangedaan niet mogen wreken.

Pelagius wijst er dan op, dat Cyrillus zich niet enkel van

---

¹⁾ ed. DEVRESSE, 34v.

iedere actie tegen Theodoretus onthield, maar zelfs inwendig niets tegen hem gevoelde. Als men Cyrillus zou gevraagd hebben, aan wie hij de voorkeur gaf, aan Eutyches en andere leerlingen van Apollinaris, die hem prezen, of aan de Oosterschen, die hem laakten, zou hij ongetwijfeld antwoorden, dat hij Eutyches en al diens geestverwanten verfoeide, omdat zij van verkeerd begrip gekomen waren tot goddeloosheid, doch dat hij jegens de Oosterschen sympathiek gestemd was, al hadden zij dan ook zijn capitula verkeerd verstaan.

Dat blijkt wel uit den afloop van de gebeurtenissen. Toen hij tot de bevinding kwam, dat hun geloof zuiver was, schreef hij aan hun vurig geloof de berispende woorden toe, die zij hem hadden toegevoegd, en vorderde van hen geen enkele genoegdoening.

Cyrillus handelde daarmee in den geest van Augustinus. Deze getuigde, dat hij voor het geval hij zich ergens dubbelzinnig had uitgedrukt en verkeerd verstaan werd, liever daarover gelaakt werd door degenen, die dwaling afkeuren, dan geprezen door verdedigers van de dwaling.

Tusschen deze argumenten, steunende op het gezag en de denkwijze van Cyrillus, plaatst Pelagius een ander argument; hij wijst er op, dat van de twaalf capitula er acht goed zijn en de overige vier slechts gedeeltelijk verkeerd, en stelt de vraag of de gedeeltelijk foutieve vier niet volgens de overige goede capitula moeten worden uitgelegd.

De verdediging van Theodoretus komt voor een gedeelte neer op dezelfde argumenten, die Pelagius reeds had gegeven in het door hem opgestelde Constitutum van 14 Mei 553 ¹⁾. Nadat hij daarin zijn verwondering heeft uitgedrukt, dat de eerbiedwaardige Theodoretus, die meer dan honderd jaar gele-

---

¹⁾ MIGNE, *P. L.* 69, 102.

den zich onderwierp aan het oordeel van Chalcedon en vol eerbied instemde met de brieven van Paus Leo, veroordeeld moet worden, gaat hij nader in op hetgeen op het concilie van Chalcedon aangaande Theodoretus is verhandeld. Daar hadden Dioscorus en de egyptische bisschoppen Theodoretus ervan beschuldigd, dat hij den H. Cyrillus veroordeeld had en zelf een ketter was. De Vaders van Chalcedon hadden de zaak in zijn tegenwoordigheid nauwkeurig onderzocht en enkel dit geëischt, dat Theodoretus op staanden voet, ten aanhoore van alle Vaders, Nestorius en zijn goddelooze leerstellingen zou veroordeelen. In het Constitutum wordt dan het besluit getrokken, dat het ongetwijfeld geheel en al in strijd is met Chalcedon (valde contrarium et indubitabiliter inimicum) enkele nestoriaansche leerstellingen onder den naam van Theodoretus te veroordeelen. Dit laatste berust hierop, dat de Vaders van Chalcedon een *professio fidei* afgelegd hebben en deze valsch moet geweest zijn, als er enkelen waren, die nestoriaansche stellingen leerden.

Vervolgens werd er in het Constitutum op gewezen, dat de Vaders van Chalcedon, juist omdat de geheele geschiedenis zich pas voor hun oogen had afgespeeld, een zuiver oordeel konden vormen. Het is mogelijk, dat zij wisten, dat Theodoretus Cyrillus niet smadelijk had bejegend. Voor het geval, dat dit wel geschied is, hebben de Vaders de handelwijze van Cyrillus gevolgd, die nooit had gevraagd om de veroordeeling van hetgeen Theodoretus geschreven had. De Vaders hielden rekening met het feit, dat Theodoretus de leer van Cyrillus had aanvaard.

Pelagius' verdediging van Theodoretus in het Constitutum steunend op de handelwijze van Cyrillus verschilt dus in zoover van die van „*In Defensione*”, dat hij daarin er vooral op wijst, hoe een eventueele veroordeeling in strijd is met Chalcedon, terwijl er in „*In Defensione*” meer de nadruk op gelegd wordt,

Theodoretus eigenlijk een afkeuring van Cyrillus insluit, omdat deze daarom had inwendige gezindheid van Cyrillus, en geweest van Eutyches en de zijnen, aldus zou hebben voor een Theodoretus, Facundus ¹⁾ van Cyrillus ten opzichte van het Constitutum niet gesproken.

naar het voorbeeld van Cyrillus is ten opzichte van Theodoretus iets nieuws. Theodoretus enkel tegen de aanklacht, dat hij van het concilie van Chalcedon zou afwijken na de veroordeeling van Nestorius aannemen aan de vergadering ²⁾. Deze is in de Confessio Rectae Fidei ³⁾ en in nonnullos ⁴⁾ aangetroffen: Theodoretus alleen op het concilie niet als Leeraar of Bisschop, die zijn verfoeilijke dwaling kwam

af te wijken op het voorbeeld van Cyrillus bij de verdoening ⁵⁾. We behoeven evenwel niet te vergeten Pelagius eenvoudigweg, zonder specialen aanbeveling van Facundus ten opzichte van Ibas ten opzichte van Theodoretus heeft aangewend.

het voorbeeld van Cyrillus ten bate van de kerk. Het blijktbaar zijn bizonderen grond in het feit, dat de lezers van de drie Kapittels al heel sterk den kerk den smaad, dien Theodoretus den heiligen

bisschop van Alexandrië had aangedaan.

---

¹⁾ MIGNE, *P. L.* 67, 682.

²⁾ *ib.*, 638.

³⁾ MIGNE, *P. L.* 69, 251.

⁴⁾ *ib.*, 316-320.

⁵⁾ MIGNE, *P. L.* 67, 675v.

Wel uitte het concilie, in de vijfde zitting overgaande van de kwesties aangaande Theodorus van Mopsueste op de beschuldigingen tegen Theodoretus van Cyrus, nog andere grieven tegen hem dan zijn smaad op den H. Cyrillus.

Men beschikt daar over een dossier van beschuldigingen ¹⁾,

---

¹⁾ MANSI IX, 289-297: „Nunc vero et quae collecta sunt ex Theodoriti conscriptis, contra rectam Fidem expositis, et contra sanctae memoriae Cyrillum et duodecim eius capitula, necnon pro Theodoro et Nestorio et eorum blasphemiis, recitentur”.

Voorgelezen worden dan enkele fragmenten van de polemieken van Theodoretus tegen de 12 anathematismen van Cyrillus. In het eerste fragment formuleerde Theodoretus in termen, die meer nestoriaansch dan orthodox klinken, zijn theorie over de wijze waarop de twee naturen in Christus vereenigd zijn. In het tweede fragment verwerpt hij de formule „unitas secundum subsistentiam”, als niet overeenkomend met de H. Schrift. In het derde komt hij op tegen de leer van Cyrillus over de communicatio idiomatum. In het vierde schijnt hij de identiteit van Christus, priester van het nieuwe Verbond, met het Verbum, zooals Cyrillus die aangaf, in twijfel te trekken. Verder werd de brief van Theodoretus aan de syrische monniken voorgelezen. Dit was een zeer heftige brief, waarin hij den H. Cyrillus beschuldigt, dat hij de ketterij van Marcion, Manes, Valentinus hernieuwt in zijn eerste anathematisme, van Macedonius, Apollinaris in het 2e en 3e anathematisme, van Arius en Eunomius om de communicatio idiomatum. Men bepaalde zich tot enkele fragmenten uit dezen brief.

Men vervolgde met enkele passages uit allocutiones van Theodoretus ten gunste van Nestorius en tegen Cyrillus, waarin hij spreekt van „o nove Christi impugnator, magis vero Dei impugnator”, en hem ervan beschuldigt, dat hij de twee naturen in Christus vermengt. Er volgde nog een brief van Theodoretus aan bisschop Andreas van Samosate, geschreven in Ephese, waarin met welnig respect over de Vaders van Ephese en het Concilie gesproken wordt. Verder een brief aan Nestorius, geschreven na de verzoening tusschen Cyrillus en de Oosterschen, waarin hij de orthodoxie van Cyrillus erkende, maar getuigde, dat men nooit een veroordeeling van Nestorius van hem zal verkrijgen.

Dan volgen nog twee brieven; een aan Johannes van Antiochië, geschreven nadat de vrede met Cyrillus gesloten was. In dezen brief zegt Theodoretus, dat de laatste verklaringen van Cyrillus orthodox zijn, maar in strijd met de 12 anathematismen. De andere brief, waarin de oude afkeer

die hierop neerkomen, dat behalve tegen Cyrillus en diens 12 capitula, Theodoretus zich ook nog bezondigd heeft door uitlatingen tegen het geloof, en vóór Theodorus en Nestorius. Maar zijn uitlatingen tegen het geloof zijn uitsluitend gedaan in stukken, die aan Cyrillus gericht waren of over Cyrillus gingen, en waarin de overtuiging van Cyrillus als formeel kettersch werd aangevallen, en ook de persoon van Cyrillus smadelijk werd bejegend. Voor het concilie was blijkbaar in deze de zaak van het geloof die van Cyrillus en omgekeerd. Zoo wordt het begrijpelijk, dat Pelagius, Theodoretus verdedigend, zulk een nadruk legt op het voorbeeld van Cyrillus en zich bijna daartoe beperkt.

Zooals wij zagen, doet Pelagius slechts een kleine poging om ook de orthodoxie zelve van Theodoretus te verdedigen. Hij wijst erop, dat van de twaalf capitula van Theodoretus er slechts vier in de charta de palatio (cfr. de akten van de 5e zitting) als berispelijk worden voorgesteld en deze nog niet geheel verkeerd zijn. Hij stelt voor, deze vier gedeeltelijk verkeerde capitula in den zin van de acht overige te verklaren, daarbij steunend op elders genoemd beginsel, dat men schrijvers onrecht aandoet, als men hun verkeerde plaatsen niet naar de goede interpreteert. Pelagius laat evenwel na, eenig bewijs te leveren, dat de vier beschuldigde capitula niet geheel verkeerd, en de acht andere geheel onberispelijk zijn. Hij veronderstelt, dat, als de acht andere iets berispelijks zouden bevatten, dit zeker door de beschuldigers naar voren zou gebracht zijn.

---

tegen Cyrillus opnieuw aan het woord komt, is waarschijnlijk geadresseerd aan Domnus, den opvolger van Johannes van Antiochië, en geschreven na den dood van Cyrillus. Ten slotte een allocutie, waarin het aandenken van Cyrillus in het geheel niet wordt ontzien.

HOOFDSTUK IV

IBAS VAN EDESSA

OVER HET VIJFDE BOEK VAN „IN DEFENSIONE TRIUM CAPITULORUM“

In het omvangrijke vijfde boek van *In Defensione Trium Capitulorum* bespreekt Pelagius het derde Kapittel : den brief van Ibas van Edessa aan Maris den Pers.

De verdediging bestaat uit twee groote deelen :

1°. Een bespreking en verdediging van de afzonderlijk aangevallen plaatsen van den brief ;

2°. De weerlegging van eenige meer algemeene opmerkingen, die den brief in zijn geheel betreffen ¹⁾).

Pelagius geeft eerst den volledigen tekst van den brief. Hij doet dit „om den lezers de moeite te besparen dezen elders te moeten zoeken“. Niet onwaarschijnlijk hield hij ook rekening met de opmerking, die de tegenstanders gemaakt hadden, dat de verdedigers van den brief dezen niet in zijn geheel durfden citeeren (Ep. adv. nonnullos, ²⁾), omdat sommige plaatsen kennelijk kettersch waren. Deze tegenstanders van den brief worden ditmaal door Pelagius onmiddellijk betiteld als personen, die het met het concilie van Chalcedon niet eens zijn. Iets verder in dit hoofdstuk zijn enkele regels apart gewijd aan

---

¹⁾ In liber sextus komt PELAGIUS op dit thema terug (ed. DEVREESSE, 64v.). Hetgeen hij daar zegt, is in dit hoofdstuk verwerkt.

²⁾ MIGNE, *P. L.* 69, 306 ; 308.

FACUNDUS geeft als reden op waarom hij den geheelen brief citeert : „omdat de tegenstanders deze plaatsen buiten het verband citeeren“, *Pro defensione* VI, 3. — MIGNE, *P. L.* 67, 666.

een bewijs voor de rechtmatigheid van deze kwalificatie. Pelagius toont daar aan, dat de geheime drijfveer tegen Ibas (en Theodoretus) de afkeer is, dien de monophysieten hebben van het concilie, dat deze nestoriaanschgezinde personen niet had willen veroordeelen.

Pelagius doet een fellen aanval op hen. Hij noemt hen ketters, die met list en sluwheid misbruik maken van enkele gunstige factoren. Deze factoren zijn de onstandvastigheid van Paus Vigilius, die zich laat ompraten, en de ijver van keizer Justinianus voor het concilie van Chalcedon. Over de Unieijver ¹⁾ van keizer Justinianus spreekt Pelagius hier niet. De „ketteren” bewerkten den keizer met het idee, dat hij een nuttig, ja noodzakelijk werk deed, als hij door de veroordeeling het tekort van het concilie aanzuiverde. Eindeloze ergernis en opschudding is door deze actie reeds overal veroorzaakt.

I

Den inhoud van het eerste gedeelte geeft Pelagius dan aan met de volgende woorden : *primitus loca illa explananda video, quae contra fidem catholicam esse causantur, ut, cum de intellectibus aliorum patrum, quos sancta Ecclesia utpote doctores fidei catholice ueneratur, constiterit non esse hereticum sen-*

---

¹⁾ De acephalen hadden keizer Justinianus, die zeer verlangend was om de monophysieten met de algemeene Kerk te vereenigen, mede omdat hij van de groote religieuze verdeeldheid ook politieke nadeelen vreesde, voorgespiegeld, alsof de monophysieten, tevreden gesteld door de veroordeeling van de vijanden van Cyrillus en geestverwanten van Nestorius, tot de Moederkerk zouden terugkeeren.

Cfr. FACUNDUS, *Pro defensione* I, 2. — MIGNE, *P. L.* 67, 533, waar gezegd wordt dat deze unio veeleer een confusio zou zijn. Een vereeniging voor dezen prijs gekocht stelt ook PELAGIUS als betreurenswaardig voor (ed. DEVREESSE, 66); door zulke concessies wordt de Kerk veeleer een „duivels-synagoge”.

sum nec heretica uerba, quae ad fidem pertinentia Ibas episcopus in ipsa epistola posuit, tunc etiam de his in quibus sanctum Cyrillum vel eius capitula reprehendit... plenior demus... rationem ¹⁾).

Pelagius zal dus eerst de plaatsen bespreken, waarin Ibas volgens de tegenstanders ketterij leert, en aantoonen dat personen, die door de Kerk als Leeraar vereerd worden, in denzelfden geest gesproken hebben. Vervolgens zal hij zeggen, wat men te denken heeft van de uitlatingen van Ibas over Cyrillus en diens kapittels.

We kunnen niet zeggen, dat Pelagius zich precies aan deze volgorde gehouden heeft.

De eerste beschuldiging tegen den brief van Ibas, die Pelagius bespreekt, komt hierop neer : Ibas oordeelt in zijn brief gunstiger over Nestorius dan over Cyrillus. Deze beschuldiging vindt haar grond in de woorden van Ibas : Van Nestorius *meenden velen*, dat hij opnieuw de ketterij van Paulus van Samosate leerde ; Cyrillus echter viel in de tegenovergestelde dwaling van het apollinarisme. Terwijl Ibas van Cyrillus zonder de minste restrictie positief beweert, dat hij in ketterij vervallen is, zegt hij, zonder het te bevestigen, van Nestorius slechts dit, dat velen het meenden.

Het is bekend, dat men vanaf het begin van den strijd tot het einde toe steeds beweerd heeft, dat Ibas in zijn brief Cyrillus ketter noemde. Men vergelijkte daarvoor de aanklachten bij de rechters van Tyrus en Beirouth. Op het tweede concilie van Constantinopel wordt deze beschuldiging herhaaldelijk geuit en in de slotakte klinkt het : Wie den brief aanvaardt, verwerpt Cyrillus ²⁾. Dit is blijkbaar volgens de vaste meening, dat de brief geheel tegen Cyrillus was.

---

¹⁾ ed. DEVREESSE, 41.

²⁾ MANSI IX, 346.

Precies in denzelfden vorm als bij Pelagius vinden wij de beschuldiging o.a. in de Ep. adv. nonnullos ¹⁾: „Het is duidelijk dat de schrijver van den brief, ingenomen met de dwaze leer van Nestorius, die ontkent dat Maria de Moeder van God is, hier enkel uiting geeft aan eenig vermoeden ten opzichte van de rechtzinnigheid van Nestorius, en er allerminst aan denkt om hem ketter te noemen. Geheel anders luidt zijn oordeel ten opzichte van den heiligen Kerkleeraar Cyrillus: van hem zegt hij uitdrukkelijk, dat hij in de ketterij van Apollinaris gevallen is, omdat hij leerde dat het Goddelijk Woord vleesch geworden is en de menschelijke natuur heeft aangenomen”.

Eveneens werd deze beschuldiging voorgelegd op het tweede concilie van Constantinopel, Collatio VI ²⁾. De notarius Thomas leest daar een tevoren opgesteld stuk voor, waarin de uitspraken van den brief van Ibas gesteld werden tegenover die van het concilie van Chalcedon: Chalcedon aanvaardt den heiligen Cyrillus, noemt hem zijn Leeraar en aanvaardt ook zijn synodale brieven; bij een van deze waren de twaalf kapittels gevoegd, waardoor Nestorius veroordeeld is.

De brief van Ibas zegt van Nestorius, dat hij zoo groote godslasteringen heeft uitgebraakt, dat hij volgens de meening van sommige aanklagers van de sekte van Paulus van Samosate was; van Cyrillus evenwel wordt gezegd, dat hij ketter en in de leer van Apollinaris gevallen is.

Het is duidelijk, dat de tegenstanders van den brief hun beschuldigingen gronden op het onderscheid in de wijze van uitdrukking ten opzichte van Nestorius en Cyrillus. Zij dreven daarbij het verschil op de spits. Het eenige onderscheid bestond hierin, dat Ibas van Nestorius zegt: sommigen zeiden

---

¹⁾ MIGNE, *P. L.* 69, 280.

²⁾ MANSI IX, 341.

dat hij een ketter was ; van Cyrillus : hij is een ketter. Onwaar is, wat de tegenstanders ervan maakten, dat Ibas Nestorius' leer aanhangt en hem verontschuldigt.

Bij deze verdediging van Pelagius ziet men, dat ze er voornamelijk op gericht is aan te toonen, dat er voldoende grond aanwezig was om zich bij de beschuldiging van ketterij anders uit te drukken ten opzichte van Nestorius dan van Cyrillus.

Nestorius was de uitvinder van een nieuwe ketterij, en niet een aanhanger van de oude ketterij van Paulus van Samosate.

Overigens is het een zeer zware beschuldiging voor een nestoriaan, wiens doopsel, wijding en waardigheid door de Kerk erkend en gehandhaafd wordt, vergeleken te worden met een paulinist, die volgens Nicea niet eens geldig gedoopt is.

Dit voor het geval, dat „putare” hier werkelijk den zin heeft van „twijfelend meenen” ; Pelagius wijst op de mogelijkheid, dat hier geen twijfel, maar stellige zekerheid wordt uitgesproken. Hij verwijst naar de beteekenis, die het woord heeft bij Sint Paulus : „Puto quod et ego spiritum Dei habeo”.

Doch welke beteekenis „ut multi putarent” ook mocht hebben, Ibas zelf was van oordeel dat Nestorius gedwaald had en schandelijke en ergernisgevende boeken geschreven had. Hij verweet Nestorius geleerd te hebben, dat Maria niet de Moeder van God is en toonde deze waarheid zelf te gelooven. De leer, dat Christus enkel mensch was, hield hij zeker niet : om deze leer noemt hij Paulus van Samosate een verfoeilijken ketter.

De tweede beschuldiging betreft de woorden : *quomodo enim accipi potest hoc quod est „In principio Verbum” pro templo quod factum est ex Maria, aut illud quod legitur „Minuisti eum paulo minus ab angelis” de divinitate Unigeniti dictum ?*

De tegenstanders zagen in de woorden van Ibas het bewijs, dat hij het goddelijk Moederschap van Maria ontkende en niet

wilde spreken van een vernedering van het goddelijk Woord¹).

Voor Pelagius is de tweede tekst : „Minuisti...” juist om de uitdrukking „de deitate Unigeniti” zeer correct. Ibas spreekt niet „de Deo Unigenito” over den Eeniggeborenen God, maar over de godheid van den Eeniggeborene. Ten opzichte van den Eeniggeborene kan, wat de godheid betreft, niet gezegd worden, dat Hij minder is dan de engelen ; wat de menschheid, die Hij had aangenomen betreft, wel.

Het eerste gedeelte van den tekst wordt duidelijk als men let op den griekschen tekst ; daaruit vertalend krijgt men : *Quomodo enim potest illud quod legitur „In principio erat Verbum” de humanitate accipi, quae sumpta est ex Maria. In plaats van „pro templo” staat dan „de humanitate”, uitdrukkelijk en uitsluitend de menschheid, waarvan niet gezegd kan worden : „quod erat in principio”.*

Dan volgt de beschuldiging, die als een van de voornaamste gold tegen Ibas. Hij zou gezegd hebben, dat Cyrillus in de apollinaristische ketterij gevallen was ²). Pelagius ontkent dit niet, maar verontschuldigt het. Ibas, die een overtuigd voorstander was van de leer over één persoon en twee naturen in Christus, meende, dat Cyrillus slechts één natuur aannam.

Hij kwam daartoe door de uitlating van Cyrillus „dat men geen onderscheid moet maken tusschen den tempel en den-gene, die er in woont”. Pelagius wijst er op, dat dit een mis-

---

¹) MANSI IX, 341. *Sancta Chalcedonensis synodus Dei genitricem sanctam Virginem Mariam praedicat : Epistola autem sanctam Virginem Mariam abnegat Dei Genitricem esse. Dicit enim : quomodo possibile est accipi Deum Verbum, qui ab initio est, pro templo ex Maria nato ? Aut illud, Minorasti eum paulo minus ab angelis, de Deitate Unigeniti ? Divina scriptura et sancti Patres et Doctores Ecclesiae exinanitionem et minorationem Dei Verbi incarnati esse dicunt. Cfr. Ep. adv. nonn. MIGNE, P. L. 69, 296.*

²) ib.

verstand was : want Cyrillus leerde twee naturen in Christus. Men neme Ibas dit optreden tegen Cyrillus niet kwalijk : er blijkt ten slotte alleen dit uit, dat hij een ijverig verdediger was van de leer van de twee naturen in Christus ¹⁾. Pelagius citeert vervolgens enkele plaatsen uit de werken van den H. Amphilochius van Iconium, waaruit blijkt, dat deze in precies denzelfden geest sprak als Ibas, en uit de werken van Cyrillus, die niet enkel woordelijk, maar zelfs in den geest, waarin ze geschreven zijn, overeenstemmen met die van Ibas. Een beter bewijs voor de rechtgeloovigheid van Ibas was niet te vinden.

Uit een vergelijking met Facundus ²⁾ blijkt, dat Pelagius, wat de weerlegging van de beschuldiging betreft, wel sterk van hem afhankelijk is, maar hem toch geenszins heeft overgeschreven. De voornaamste overeenkomst tusschen Pelagius en Facundus is, dat beiden het oordeel van Ibas toeschrijven aan misverstand. Facundus spreekt evenwel meer van onkunde. Had Ibas maar alles gelezen, wat Cyrillus geschreven had, dan zou hij geweten hebben, dat ook Cyrillus sprak van het Verbum, dat „inconvertibiliter” mensch geworden was, en dus de twee ongeschonden naturen leerde. Facundus formuleert zeer scherp : de overeenkomst tusschen de leer van Ibas en die van Cyrillus is zoo groot, dat beiden staan of vallen, en de een niet kan worden veroordeeld zonder den ander.

Met de vierde beschuldiging is het al zeer eigenaardig gesteld : op grond van een en dezelfde uitdrukking verwijten de tegenstanders Ibas zoowel nestoriaansche als eutychiaansche

---

¹⁾ Aan het slot van boek IV had PELAGIUS de opmerking gemaakt, dat Ibas evenals Theodoretus Cyrillus verkeerd begrepen had, maar met recht aanmerking gemaakt had op hetgeen hij in Cyrillus' werken *meende* te lezen. En dat daarom Chalcedon zijn brief katholiek genoemd had. (ed. DEVRESSE, 36).

²⁾ *Pro defensione* VI, 3. MIGNE, P. L. 67, 665v.

ketterij. Het betrof de uitdrukking : „in Christus is één virtus”.

Volgens de „Confessio Rectae Fidei” ¹⁾ is deze uitdrukking een goddeloosheid, waarop de verdedigers van den brief geen acht slaan.

Uit deze uitdrukking blijkt ten sterkste, dat Ibas een nestoriaan was. „Van wiens naturen en persoon spreekt hij, die loochent, dat het goddelijk Woord vleesch geworden is uit de heilige Moeder Gods en Maagd Maria?”

Evenals Theodorus van Mopsueste, dien Ibas in zijn brief verdedigt, kent hij zelf ook aan iedere natuur den persoon toe. Theodorus en Nestorius spreken in hun boeken openlijk van twee personen : nl. die van het Goddelijk Woord en die van Christus, volgens hen enkel mensch. De twee personen zijn verbonden door den band der liefde, en door eer en waardigheid één. Ibas volgt hen daarin, sprekend van twee naturen en één virtus.

Ook op de vergadering van Constantinopel (Collatio VI)²⁾ werd deze beschuldiging geuit.

Volgens Pelagius toonde Ibas door deze uitdrukking juist, dat hij in Christus een eenheid aannam secundum subsistentiam. Als hij van twee virtutes in Christus gesproken had, zou de beschuldiging van nestorianisme niet zonder grond geweest zijn ; van una virtus sprekend was hij in overeenstemming met de H. Schrift en de H. Vaders.

Uit Facundus ³⁾ blijkt, dat men Ibas om deze uitdrukking eutychianisme verweet. Een verwijt, dat overigens meer voor de hand lag. De tegenstanders, zegt Facundus, zijn met ons van meening, dat Ibas niet nestoriaansch is ; zij meenen, dat hij slechts één natuur in Christus aanneemt.

Deze beschuldiging weerlegt Facundus door er op te wijzen,

---

¹⁾ MIGNE, P. L. 69, 254.

²⁾ MANSI IX, 343.

³⁾ *Pro defensione* VIII, 1. MIGNE, P. L. 67, 683.

dat Ibas niet opkwam voor de eenheid van de natuur maar van den persoon. De uitdrukking moet allegorisch verstaan worden, evenals de spreekwijze van de Heilige Schrift: de menigte had één hart en één ziel.

De vijfde beschuldiging luidt, dat Ibas smaad werpt op het concilie van Ephese door te zeggen, dat het concilie Nestorius zonder voorafgaand onderzoek veroordeeld heeft. Aldus op het concilie in Collatio VI ¹⁾).

Bij Pelagius wordt de plaats uit den brief geciteerd en luidt: „Voordat alle bisschoppen, ter vergadering ontboden, in Ephese waren aangekomen, opende Cyrillus de vergadering. Hij liet zich daarbij drijven door haat tegen Nestorius. Voordat patriarch Johannes van Antiochië aanwezig was, zonder voorafgaand onderzoek of beraadslaging, zette hij Nestorius als bisschop af”.

Met deze woorden geeft Ibas zijn afkeuring te kennen over de handelwijze van het concilie van Ephese en het optreden van Cyrillus. Jegens Nestorius is hij sympathiek gestemd. Deze woorden zijn zoo bezwarend voor de zaak van Ibas, dat volgens de Ep. adv. nonnullos ²⁾ de verdedigers ze niet durfden citeeren.

Volgens Pelagius is er geen sprake van, dat Ibas sympathie gevoelt voor Nestorius en het voor hem opneemt. Ibas maakt alleen aanmerking op de wijze, waarop het proces tegen Nestorius in Ephese gevoerd is. Hij betreurt het, dat men in Ephese niet op de komst van de oostersche bisschoppen gewacht heeft; hij zelf bevond zich in dit gezelschap. Het is evenwel niet waar, dat Ibas iets voor Nestorius voelt. Dit is eenvoudig uitgesloten; want even te voren heeft hij hem op één lijn gesteld met den ketter Paulus van Samosate.

---

¹⁾ MANSI IX, 341. Cfr. ook *Constitutum* I, MIGNE, P. L. 69, 174.

²⁾ MIGNE, P. L. 69, 306.

Wat Ibas' houding ten opzichte van Cyrillus betreft, is het waar, dat hij ongunstig over zijn optreden oordeelt. Ibas heeft sterk den indruk gekregen, dat Cyrillus spoed achter de zaak zette om zijn eigen capitula goedgekeurd te krijgen. Zulks kon Ibas niet bevallen; hij was van meening, dat men eerst de leerstellingen der partijen met elkaar had moeten vergelijken, voordat men Nestorius veroordeelde. De woorden „zonder voorafgaand onderzoek of beraadslaging” beteekenen dus in zoover een afkeuring van de handelwijze van Cyrillus, dat daarin het verwijt ligt, dat hij met zooveel haast is opgetreden.

Ook keurde Ibas, zegt Pelagius, de goedkeuring van de capitula van Cyrillus af. Dit blijkt uit de woorden: „Twee dagen na de veroordeeling van Nestorius kwamen wij in Ephese aan, en vernemend, dat de twaalf capitula, door Cyrillus opgesteld, goedgekeurd waren, hebben alle oostersche bisschoppen Cyrillus afgezet verklaard, en de bisschoppen, die met de capitula hun instemming betuigd hadden, in den ban gedaan”. Over Nestorius wordt hier niet dan in het voorbijgaan gesproken.

Ook volgens Facundus ¹⁾ lucht Ibas hier zijn verontwaardiging over het feit, dat men in Ephese niet op de komst van de oostersche bisschoppen gewacht heeft. Ibas keurt het af, dat de capitula van Cyrillus goedgekeurd zijn zonder voorafgaand onderzoek of beraadslaging, d.w.z. zonder dat er bij aanwezig waren, die aanwezig hadden moeten zijn. Facundus beweert dan, dat er wel redenen geweest zullen zijn, waarom de Oosterschen niet eerder konden komen en Cyrillus niet langer kon wachten, een opmerking, die beide partijen ontziet.

De tegenstanders zien een tweede bewijs voor de sympathie van Ibas voor Nestorius in de woorden: Nestorius zag geen kans om naar Constantinopel terug te keeren, daar hij zich den haat van vooraanstaande personen op den hals had gehaald.

---

¹⁾ *Pro defensione* VII, 2. MIGNE, P. L. 67, 684v.

Aldus o.a. in de Epist. adv. Nonnullos ¹⁾). De brief zegt : niet om hetgeen hij geleerd had, maar omdat hij den haat van de burgers had ingeloopt, kon Nestorius niet naar zijn kerk terugkeeren.

Pelagius antwoordt, dat er maar één reden voor dit geval uit den brief te halen is. En deze is juist, dat Nestorius ketterij geleerd heeft. Nestorius, een vreemdeling in Constantinopel, door bijna heel de stad als bisschop verlangd, toen hij nog priester was van Antiochië, kon alleen door ketterij in ongenade vallen. Deze reden moet Ibas op het oog hebben, al zegt hij het ter plaatse in zijn brief niet uitdrukkelijk. Dit wordt duidelijk, als men bij hem leest, dat Nestorius boeken geschreven heeft, die voor de lezers een ergernis zijn.

Op dezelfde wijze redeneert ook Facundus ²⁾).

De zesde beschuldiging geldt den lof, die Theodorus en zijn geschriften in den brief wordt toegezwaaid. Dit verwijt werd ook op het concilie van Constantinopel in de Collatio VI ³⁾ gedaan. Daar werd er op gewezen, dat deze Theodorus een ander symbolum dan de Vaders had gemaakt en dus heelemaal geen lof verdiende.

Bij de weerlegging maakt Pelagius een onderscheid. Het is mogelijk, dat Theodorus werkelijk niet lofwaardig is. In dat geval staat Ibas evenwel met zijn lof niet alleen. Ook in de brieven van patriarch Johannes van Antiochië en zijn medepriesters aan Proclus en Theodosius, door Chalcedon in de relatio ad Marcianum als voorbeeld van de traditie in de Kerk aangehaald, en in den brief aan Cyrillus, wordt Theodorus van Mopsueste geprezen (aldus ook Facundus ⁴⁾). Het

---

¹⁾ MIGNE, *P. L.* 69, 308.

²⁾ *Pro defensione* VII, 4. MIGNE, *P. L.* 67, 690.

³⁾ MANSI IX, 342; cfr. hoofdstuk I.

⁴⁾ *Pro defensione* VII, 7. MIGNE, *P. L.* 67, 704.

is evenwel ook mogelijk dat Theodorus wél lof verdiende : Ibas en de oostersche bisschoppen kunnen namelijk in de gelegenheid geweest zijn om boeken van Theodorus te lezen, die nog onbedorven waren. Pelagius houdt hier wederom rekening met de mogelijkheid, dat de vijanden van Theodorus zijn werken vervalscht hebben. In dit geval zouden zij weten, dat Theodorus niet enkel geen kettersche geest is, maar dat ook zijn werken zonder dwaling zijn. Ibas getuigt alleen, dat er veelvuldig in de werken van Theodorus gestudeerd is. En dit is niet geschied, omdat er dwalingen tegen het geloof in stonden ; want hij zegt ook van iemand, wiens naam hij niet noemt : „hij las zijn werken en ik heb hem dikwijls Theodorus hooren prijzen”. Hiermede is bedoeld deze passus uit den brief : „de tyran van de stad (Rabboulas) vervolgt Theodorus... hij heeft hem veroordeeld voor heel de Kerk. Kort daarna is een onderzoek ingesteld aangaande de boeken van Theodorus. Dit geschiedde niet omdat zij in strijd waren met het geloof ; want zoolang Theodorus leefde, heeft Rabboulas hem geprezen en zijn boeken gelezen, maar omdat Rabboulas gevolg gaf aan een geheimen afkeer ten opzichte van Theodorus, hieruit voortkomend, dat Theodorus hem in een synode weerlegd had”.

De laatste beschuldiging geldt de woorden : „sed confitentur in templo et in eo qui in hoc inhabitat, qui est unus (filius) Jesus Christus”.

Volgens de *Confessio Rectae Fidei*¹⁾ en het concilie van Constantinopel²⁾ is dit overduidelijke nestoriaansche ketterij ; volgens de *Epist. adv. Nonnullos*³⁾ valt hiermede de geheele geloofsleer. De schrijver van den brief verkondigt hier de leer

---

¹⁾ MIGNE, *P. L.* 69, 254.

²⁾ MANSI IX, 342.

³⁾ MIGNE, *P. L.* 69, 310.

van de twee personen in Christus : juist door afzonderlijk te spreken van het geloof in den tempel en in Dengene, die in den tempel woont. Zulks is geheel in strijd met het geloof van de Kerk in den eenen Heer Jesus Christus, het menschgeworden Woord. De Epist. adv. Nonnullos wijst er op, dat dit het geloof is, dat aan de doopelingen ter belijdenis wordt voorghouden. De akten vergelijken den tekst met uitspraken van Nestorius om de gelijkkluidendheid aan te toonen.

Als om verdediging onmogelijk te maken, zegt de Confessio, dat zoo hier al van naturen gesproken wordt, dit kettersche misleiding is : de brief bedoelde twee personen.

Zoo kennelijk kettersch als deze plaats is voor de tegenstanders, zoo duidelijk orthodox is zij voor de verdedigers Pelagius en Facundus. Alleen wie met alle geweld lasteren wil, zegt Pelagius, kan in deze uitspraak ketterij vinden. De zin heeft deze beteekenis : Sed confitentur in carne et in deitate qui est unus filius Dominus Jesus Christus, neutra in eo conversionem perpressa natura. Zoo wordt in den Zoon Gods godheid en menschheid, twee onvermengde naturen, en één persoon beleden.

Ook hier wederom worden ten bewijze van de juistheid van deze plaats gelijkkluidende uitspraken aangehaald van schrijvers, wier rechtgeloovigheid boven allen mogelijken twijfel verheven is, terwijl Facundus ¹⁾ aantoot, dat zelfs Cyrillus een dergelijke uitdrukking goedkeurt, hetgeen in dit verband al een heel sterke verdediging voor Ibas beteekende.

Pelagius citeert ter vergelijking teksten uit het Evangelie van Johannes, en uit de Johannes-commentaren van Chrysostomus en Augustinus. Johannes zegt naar aanleiding van de woorden van Christus : „Breekt dezen tempel af en in drie dagen bouw Ik hem wederom op : Dit zeide Hij van den tempel van Zijn Lichaam". Spottend merkt Pelagius wel eenigs-

---

¹⁾ *Pro defensione* VII, 7. MIGNE, P. L. 67, 702.

zins gezocht op, dat de kwaadwilligen uit deze woorden kunnen besluiten, dat er volgens Johannes dus vier naturen in Christus waren : die van zijn godheid, het menschelijk lichaam, de tempel van zijn ziel en zijn ziel. Ook kunnen de tegenstanders er uit halen, dat, volgens Johannes, Christus zuiver en alleen mensch was en dat Christus sprak van een of anderen tempel, zooals ook de Joden het begrepen, die dachten dat Hij van den tempel sprak, welke door den veldheer Zorobabel en den priester Jesus in zes en veertig jaar herbouwd was. Zoo kan spreken die verkeerd wil uitleggen. De Kerk wil over deze woorden geen kwestie maken, daar de zin duidelijk is. Zij verstaat den tekst van den Evangelist aldus : *Hoc autem dicebat de templo, quod est corpus eius.*

Pelagius haalt vervolgens ter vergelijking een tekst aan uit een homilie van Johannes Chrysostomus, die door het concilie van Chalcedon in de relatio aan keizer Marcianus geciteerd is en waarvan de orthodoxie dus kerkelijk erkend is. In dezen tekst insisteert Chrysostomus juist op het verschil en de handhaving van de volledige naturen in Christus. Daar is geen vermenging maar inwoning. Er is tweeheid, want iets woont in geen geval in zichzelf, maar altijd in een ander. Er is eenheid en verbinding in den persoon van het Goddelijk Woord. Juist omdat Chrysostomus herhaaldelijk spreekt van een afzonderlijken tempel, kunnen zijn woorden verkeerd uitgelegd worden.

Hetzelfde geldt voor den tekst van de 18e homilie van Augustinus over het Johannes-evangelie : „*commoti ergo sunt et indignati Judaei ; merito quidem, quia audebat homo aequalem se facere Deo, sed ideo immerito, quia in homine non intelligebant Deum. Carnem videbant, Deum nesciebant ; habitaculum cernebant, habitatorem ignorabant. Caro illa templum erat, Deus inhabitat intus*”. Uit deze woorden zou men ook kunnen afleiden, dat volgens Augustinus de godheid in Christus woont als in de profeten, of dat er twee zonen van elkaar gescheiden bestaan.

De woorden : „Sed confitentur” etc. worden ook door Facundus verdedigd ¹⁾). Facundus beperkt er zich toe den tekst van Johannes ter vergelijking aan te halen. Op deze plaats, waar gesproken wordt over den tempel van het Lichaam van Christus, leert Johannes geen tweeheid van personen. Facundus wijst op de woorden van Christus zelf : „Breekt dezen tempel af en in drie dagen bouw Ik hem weer op”. Uit deze woorden zou men ook kunnen halen, dat er in Christus twee personen zijn : „alia persona excitandi corporis sui templi, alia excitaturi illud”.

Een tweede bewijs, dat Ibas niet de veelheid van personen maar het onderscheid van de naturen leerde, ziet Facundus hierin, dat aan de woorden : „Sed confitentur” etc. voorafgaat : „Non enim quisquam audet dicere unam esse naturam divinitatis et humanitatis”, en daarna volgt „quis est unus Filius Jesus Christus”. Door deze woorden van Ibas wordt alle twijfel uitgesloten. Hij had niet uitdrukkelijker de eenheid van persoon kunnen leeren.

De tegenstanders maken de opmerking, dat Ibas niet eerst van den tempel en dan van Dengene, die er in woont, had moeten spreken ; Facundus weerlegt deze door te zeggen, dat de volgorde dit niet toelaat. Men spreekt niet eerst van Dengene, die in den tempel woont en dan van den tempel. Maar behalve dat de wijze van uitdrukking bij Ibas overeenkomt met de gewone wijze van spreken, is aldus ook de leer zelf zoo het best uitgedrukt. Wij komen immers door de menscheit van Christus tot de kennis van Zijn Godheid. Zoo sprak dan ook Paulus van Emesa, en zijn preek werd door Cyrillus geprezen : „Zie, Johannes spreekt van twee naturen en één zoon, onderscheidt den tempel en die er in woont, den tabernakel en wat in den tabernakel is”. Dit stemt volkomen overeen met hetgeen Ibas zegt. Als dus Ibas moet worden ver-

---

¹⁾ *Pro defensione* VII, 7. MIGNE, P. L. 67, 702.

oordeeld, dan ook Paulus van Emesa en Cyrillus, die Paulus prees.

II

Nadat Pelagius de bezwaren tegen de afzonderlijke plaatsen van den brief van Ibas, die door de tegenstanders werden opgeworpen, heeft besproken en verdedigd, begint hij enkele kwesties te bespreken, die den brief in het algemeen en in zijn geheel gelden. Eerst maakt hij een korte, doch belangrijke opmerking over het eigenlijke karakter van den brief. Men heeft den brief aangevallen alsof het een leerstellig schrijven was, waarin op iedere theologische uitdrukking kan en moet gelet worden. De brief heeft evenwel een geheel ander karakter. Ibas heeft niet willen leeren, maar verhalen. Aan een vriend heeft hij willen schrijven, dat er vrede was gekomen tusschen Cyrillus van Alexandrië en de bisschoppen van het Oosten. Daarbij heeft hij zijn woorden niet gewikt en gewogen. Op deze bijzonderheid moesten, zegt Pelagius, de tegenstanders beter acht geven ¹⁾. Zij geven voor, op te komen voor Chalcedon, maar in Chalcedon heeft niemand van de Vaders gezegd, dat de brief veroordeeld moest worden, of ook maar van een geringe afkeuring gesproken. Ja, wat meer is, uit de besprekingen van het concilie van Chalcedon, die door Pelagius iets verder geciteerd zullen worden (cfr. ed. Devresse, 57) zal blijken dat de brief goedgekeurd is. Pelagius maakt hier een vergelijking tusschen de tegenstanders van den brief, waarmee hij te strijden heeft, en die van vroeger tijden. De tegenwoordige tegenstanders noemen den brief kettersch, goddeloos en nestoriaansch, en zeggen, dat de ketter Theodorus van Mopsueste er in geprezen en Nesto-

---

¹⁾ FERRANDUS zegt in zijn brief aan Pelagius en Anatolius, dat Ibas in zijn brief de gebeurtenissen „historisch” weergeeft: „historiae modo quid contigerat exponentem”. — MIGNÉ, *P. L.* 67, 924.

rius er in verontschuldigd wordt. Zoover zijn de vroegere ketters nooit gegaan. Zij spraken er alleen van, dat Ibas in zijn brief Cyrillus van Alexandrië een ketter noemt.

In enkele regels geeft Pelagius vervolgens het veelvuldig en aanhoudend optreden van de vroegere beschuldigers van Ibas weer: ...inpuidentissimi accusatores eius, per diuersa eum trahentes iudicia et imperialem aduersus eum iracundiam commouentes, patriarchis etiam duobus Antiochenis, Johanni scilicet et Domno, sed et Constantinopolitano beate memoriae Flauiano molestissimi sepius existentes, numquam dicere prae-sumserunt, id est quia eadem epistola heretica vel impia esset, aut Theodorum inique laudaret, quomodo nunc ut impia et laudatrix heretici condemnatur, et Nestorius per ipsam adseritur excusari? Et cum isti nunc illos accusatores Ibae malitia atque insolentia superent, nos inpuidentissimos vocant, qui patrum nostrorum metuimus inprobare iudicia, ad quorum contumeliam, quia ipsi eam orthodoxam esse dixerunt uel certe, ut concedendo ad uoluntatem ipsorum loquar, reprobendam minime decreuerunt, isti impiam et hereticam atque Nestorianam esse confirmant ¹⁾).

Het is hier de plaats om, naar aanleiding van de summiere samenvatting van den eersten strijd tegen Ibas, even langer bij de feiten stil te staan en uiteen te zetten, wat Pelagius met dezen passus bedoelt ²⁾).

---

¹⁾ ed. DEVREESE, 52v. Cfr. FERRANDUS, die de tegenstanders dreigt met het oordeel van de Vaders, die den brief orthodox genoemd hebben. — MIGNE, *P. L.* 67, 923.

²⁾ Cfr. het relaas van Theodorus Ascidas op de zesde zitting van het tweede Concilie van Constantinopel. — MANSI IX, 304v. — FACUNDUS, *Pro defensione* V, 2. MIGNE, *P. L.* 67, 633v.

De akten van de Rooversynode onder de akten van het Concilie van Chalcedon. — MANSI VI, 606-827. Cfr. HEFELE-LECLERCQ, *Hist. d. Conciles* II, 1. 555-621.

Uitgave van het handschrift van het Britsch Museum (Syr. 14530) door

In de stad Edessa waren twee partijen, aanhangers van Rabboulas, den bisschop, die tegen Nestorius gekant was, zooals de brief van Ibas verhaalt, en aanhangers van Ibas, die het opnamen voor Nestorius. Ibas volgt in 435 Rabboulas op den zetel van Edessa op, zeer tegen den zin van zijn vele tegenstanders. Deze kunnen zich niet neerleggen bij zijn benoeming en komen na korten tijd tegen hem in verzet. Degeenen, die deze eerste actie tegen den bisschop hebben opgezet, zijn niet met namen bekend. Het geschiedde door eenige clerici en aanzienlijke leeken. Zij richtten zich daarbij tot het hoogste gezag in Constantinopel, keizer Theodosius en patriarch Proclus. De brief aan Maris, waarin zoo scherp afkeurend over Rabboulas wordt gesproken, werd niet ter sprake gebracht: men bepaalde zich er toe, Ibas van nestoriaansche neigingen te beschuldigen en te zeggen, dat hij de geschriften van Theodorus van Mopsueste in het Syrisch vertaald en verspreid had.

Deze aanklacht tegen Ibas leidde niet tot een proces. De bisschop van Constantinopel vroeg Johannes van Antiochië zijn „*tomus ad Armenios*” ook aan Ibas ter onderteekening voor te leggen: daarmede zou Ibas een bewijs van rechtgeeloovigheid geven. Of en hoe keizer Theodosius reageerde, is niet bekend. Niet onwaarschijnlijk heeft de aanklacht op den keizer, die kort te voren (3 Augustus 435) een edict tegen de nestorianen had uitgevaardigd, wel zooveel indruk gemaakt, dat hij zich geneigd gevoelde om bij een volgende gelegenheid tot optreden over te gaan.

Een tweede poging werd evenwel niet onmiddellijk in het

J. FLEMMING, *Akten des Ephesinischen Synode vom Jahre 449*, Syrisch met de vertaling en de noten van G. HOFFMANN, Berlijn, 1917.

A. d' ALES, *La lettre d' Ibas à Marès le Persan*. — *Recherches de Science religieuse* XXII, 1932, 5-25. K. GÜNTHER, *Theodoret van Cyrus und die Kämpfe in der orientalischen Kirche vom Tode Cyrills zur Einberufung des sogen. Räuber-Konzils*, Aschaffenburg, 1913.

verre Constantinopel, maar in het meer nabije Antiochië gewaagd. Wellicht hielp daartoe mede, dat zich een nieuwe gelegenheid daarvoor aanbod. In Hierapolis moest een nieuwe bisschop, Stephanus, geïntroduceerd worden. Domnus van Antiochië reisde daarheen en ook Ibas was klaar voor de afreis. Op het laatste oogenblik verneemt hij echter, dat enkelen van zijn tegenstanders, de twee clerici Cyrus en Eulogius, reeds vertrokken zijn naar Hierapolis om bij Domnus een aanklacht tegen hem in te dienen.

Ibas riep daarop oogenblikkelijk zijn clerus bijeen en excommuniceerde alle onderteekenaars van de aanklacht. Van de reis zelf zag hij af. Misschien had de vergadering hem te zeer vertraagd. Hij schreef een brief aan Domnus, waarin hij zich verontschuldigde. Dit voorval had plaats in 445.

Het is niet bekend of de aanklagers Domnus gesproken hebben. In ieder geval is er geen enkele maatregel tegen Ibas genomen. Teruggekeerd in Edessa onderwierpen de beschuldigers zich. Doch, zooals weldra zal blijken, was deze onderwerping slechts voor het uiterlijke. Want bij de eerste de beste gunstige gelegenheid kwamen ze weer voor den dag.

Die gelegenheid bood zich aan, toen men enkele jaren later (in 448) over nieuwe klachten tegen Ibas beschikte. Aan Domnus, die van de rechtgeloovigheid van Ibas overtuigd was, werden nu andere beschuldigingen voorgelegd, die hierop neerkwamen, dat Ibas kerkelijk goed onrechtmatig beheerd en simonie bedreven had.

Domnus vroeg nu Ibas deze aanklachten te weerleggen op een synode, die na Paschen zou gehouden worden, en met het oog op dit aanstaande feest de excommunicatie, over de aanklagers uitgesproken, op te heffen. Bereidwillig voldeed Ibas aan dit verzoek en gaf verder de zaak aan Domnus over. Uitdrukkelijk werd bepaald, dat de aanklagers in Antiochië zouden blijven.

Als na het Paaschfeest negen of tien bisschoppen in Antiochië

bijeenkomen, blijkt, dat, tegen de afspraak in, er twee van de vier voornaamste aanklagers verdwenen zijn. Samuel en Cyrus hadden zich naar Constantinopel begeven.

Wellicht was hun gebleken, dat Antiochië geen gunstig milieu was voor een actie tegen Ibas. Domnus leek van de rechtgeloovigheid van den bisschop van Edessa overtuigd ¹⁾. Daartegenover was Constantinopel, waar een anti-nestoriaan, Eutyches, met den dag meer aanhang en invloed kreeg, een geschikt terrein.

De synode van Antiochië trad streng tegen de voortvluchtigen op. Zij werden opnieuw in den ban gedaan en uit hun priesterlijke bediening ontzet. De zaak van Ibas zelf bleef onopgelost. Het voetspoor van Samuel en Cyrus volgend, gingen toen ook Eulogius en Maras naar Constantinopel. Het aantal clerici uit Edessa groeide aan tot een tiental. Aanwezig was daar ook Uranius, suffragaan-bisschop van Himeria in Osroëne, een eutychiaan en fel tegenstander van Ibas. Zij beklagden zich over Domnus en zeiden, dat hij partijdig was. De synodos epidèmousa vroeg nu den keizer de zaak te onderzoeken.

In Constantinopel was natuurlijk ook patriarch Flavianus in de kwestie betrokken. Het eenige, wat Pelagius er van zegt is: *sed et Constantinopolitano beatae memoriae Flaviano molestissimi sepius existentes* ²⁾, de aanklagers vielen ook Flavianus herhaaldelijk lastig. Wij mogen aannemen, dat zij toen geen andere aanklachten tegen Ibas inbrachten, dan die op de latere bijeenkomsten geuit werden. In Constantinopel sprak men af in Beirouth en Tyrus te vergaderen. De bisschoppen

---

¹⁾ Verder was er een voor Ibas gunstig getuigschrift van den clerus van Edessa binnengekomen (MANSI VII, 249). De aanklagers brengen dit getuigschrift in verband met dit proces van Antiochië, Ibas zelf met dat van Hierapolis.

²⁾ ed. DEVREESSE, 52.

van deze plaatsen, Eustathius en Photius, zouden de bijeenkomst voorzitten. Nog zou deelnemen aan de zitting Uranius van Himeria, een heftige tegenstander van Ibas. Zaakgelastigde van den keizer was de tribuun en notarius Damascius. Patriarch Flavianus werd vertegenwoordigd door zijn diaken Eulogius.

In Beirouth werden de voorbereidende maatregelen getroffen, in Tyrus werden de aanklachten behandeld. Uit de akten van Tyrus citeert Pelagius ¹⁾).

De beschuldigingen, die bij de rechters Photius en Eustathius tegen Ibas ingebracht werden, betroffen zoowel de leer als de praktijk. Men verweet hem, dat hij het kerkelijk goed verspild, onwaardige personen gewijd en nepotisme bedreven had. De rechters oordeelden het nuttig de rij beschuldigingen tot enkele te herleiden en deze stuk voor stuk te behandelen. Voorgesteld werd te zien : 1°. of Ibas orthodox was in het geloof, 2°. of hij een slechten naam had, 3°. of hij simonie had bedreven. Aan dit voorstel werd onmiddellijk de opmerking toegevoegd : als een van deze punten bewezen wordt, is het onderzoek aangaande de andere punten overbodig. Men besloot het eerst de rechtgeloovigheid van Ibas te onderzoeken. Aangaande dit punt luidde de beschuldiging, dat Ibas een nestoriaan was en Cyrillus een ketter genoemd had. Het eerste gedeelte van deze beschuldiging werd bewezen door het getuigenis, dat Ibas, bij gelegenheid van een uitdeeling van geschenken aan den clerus van Edessa, met Paschen enkele jaren geleden, een uitlating zou gedaan hebben, die op de meest ondubbelzinnige wijze een bewijs was voor zijn nestoriaansche mentaliteit. Deze uitdrukking luidde : *Non in video Christo facto Deo in quantum enim ipse factus est et ego factus sum*, waarmede van de verhouding van den God Logos tot den mensch Christus gezegd werd, dat zij neerkwam op de

---

¹⁾ ed. DEVRESSE, 59.

inwoning van God, zooals die plaats heeft in iederen mensch.

Ibas verwierp op deze vergadering met grooten afschuw deze woorden.

Het tweede punt luidde : Ibas heeft Cyrillus een ketter genoemd.

Het antwoord van Ibas op deze beschuldiging was ontwijkend. Hij zeide, dat hij zich dit niet bewust was, maar als hij het gedaan had, het geschied was op het voetspoor van het concilie van de oostersche bisschoppen. Met dit concilie zou hij geeischt hebben, dat Cyrillus een nadere verklaring gaf van zijn anathematismen. Als Maras Ibas vraagt of hij zich niet herinnert, dat hij gezegd heeft : Cyrillus is een ketter en ik wil geen gemeenschap met hem, tot hij zijn capitula veroordeelt, zegt Ibas weer : Ik herinner het mij niet, maar als ik het gezegd heb, dan is het gebeurd in aansluiting met het concilie van de oostersche bisschoppen. Na den vrede tusschen de kerken van Antiochië en Alexandrië, gebracht door Paulus, heb ik Cyrillus niet meer ketter genoemd.

De rechters kwamen nu tusschenbeide en vroegen van de tegenstanders te bewijzen, dat Ibas Cyrillus na den vrede van 433, ja na zijn dood, nog ketter genoemd had. De beschuldigers citeerden daarop den brief van Ibas aan Maris den Pers.

Men ziet dat Pelagius geen onwaarheid spreekt als hij zegt, dat de aanklagers in Antiochië en Constantinopel enkel deze beschuldiging tegen den brief van Ibas inbrachten, dat daarin Cyrillus een ketter genoemd wordt.

De beschuldiging van nestorianisme berustte niet op een gedeelte van den brief, maar op de mondelinge uitlating : Non in video etc. Pelagius maakt evenwel niet uit of de beschuldiging van nestorianisme uitsluitend op deze uiting steunde en hij zwijgt van de beschuldiging, dat Ibas de werken van Theodorus van Mopsueste in het Syrisch vertaald heeft.

Pelagius spreekt vervolgens op een meer uitvoerige wijze over den diepsten grond van de campagne tegen Ibas en Theodoretus.

In den grond is het ten slotte alleen om de veroordeeling van Theodoretus en Ibas te doen, omdat daardoor afbreuk wordt gedaan aan het gezag van het concilie van Chalcedon, dat deze twee bisschoppen niet heeft willen veroordeelen. Pelagius verwijst in dit boek naar hetgeen hij over dit punt naar aanleiding van de verdediging van Theodoretus gezegd heeft in het vierde boek ¹⁾. Daar toont hij aan, dat een veroordeeling van Theodoretus op grond hiervan, dat deze tegen de capitula van Cyrillus geschreven heeft, geen zin heeft. Waarom de tegenstanders dan niet afzien van een veroordeeling van Theodoretus? De eer van Cyrillus is slechts een schijngrond; de ware grond ligt hierin dat zij het concilie van Chalcedon willen neerhalen. Op dit concilie was nog wel Dioscorus van Alexandrië verschenen, juist om tegen Theodoretus op te treden. Hij had uitgeroepen: Cyrillus wordt verworpen; want die is door Theodoretus veroordeeld. De egyptische priesters en andere volgelingen van Dioscorus riepen: Hij heeft Cyrillus veroordeeld! Dit zeiden zij omdat Theodoretus tegen Cyrillus geschreven had. Desniettegenstaande besloot het concilie van Chalcedon, van Theodoretus niets anders te vragen dan dat hij Nestorius en Eutyches, die het concilie zelf veroordeeld had, zou afzweren. Het concilie hield rekening met de verkeerde meening van Theodoretus dat er volgens Cyrillus geen twee naturen in Christus waren. Hetzelfde geldt voor Ibas, wiens brief het concilie niet verworpen had. Wanneer nú werken van Theodoretus of de brief van Ibas veroordeeld worden, blijkt dat Chalcedon ofwel te kort geschoten is ten opzichte van het katholiek geloof, ofwel de ketters heeft begunstigd, ofwel door onwetendheid

---

¹⁾ ed. DEVREESSE, 31.

erin geloopt is. Dit is de diepere grond, al mag het niet gezegd worden ! Het bewijs voor deze beschuldiging levert Pelagius door enkele namen te noemen van personen, die nog scherper dan Theodoretus (en Ibas) tegen Cyrillus schreven ; daarenboven een nog aanzienlijker plaats bekleedden in de Kerk of grooter naam hadden dan Ibas of Theodoretus en dus, als het om de eer van Cyrillus gaat, eerder in aanmerking komen om veroordeeld te worden.

Pelagius noemt dan de namen van Acacius van Beroea, Andreas van Samosate, Isidorus van Pelusium en Gennadius van Constantinopel. Waarom vraagt men niet dat deze schrijvers veroordeeld worden ? Vooral Gennadius kwam er toch ten eerste voor in aanmerking, omdat hij zoo fel tegen Cyrillus geschreven had. Zij worden met rust gelaten, zegt Pelagius, omdat zij het geluk gehad hebben niet op het concilie van Chalcedon aanwezig geweest te zijn. Dit is de ware reden. Want als reden kan niet opgegeven worden, dat de Kerk zoolang Gennadius ontzien heeft, en dus een latere veroordeeling een verwijt ten opzichte van de Kerk insluit. Dit geldt immers evenzeer van Theodoretus en Ibas. Men zegge evenmin, dat Gennadius Cyrillus niet goed heeft begrepen ; want er is voldoende reden voor, ook ten opzichte van Theodoretus en Ibas zoo voorzichtig en welwillend te zijn.

Deze redeneeringen stemmen volkomen, ja letterlijk overeen met die van Facundus ¹⁾. Behalve Gennadius citeert Facundus ook nog twee gedeelten uit twee brieven van Isidorus van Pelusium aan Cyrillus, waarin eveneens heftige verwijten en insinuaties staan. Pelagius spreekt enkel van de brieven van Isidorus, zonder iets daaruit te citeeren. Bij Pelagius staat nog een citaat, dat niet bij Facundus gevonden wordt : n.l. een fragment uit den brief van Acacius. Ook citeert Facundus niet Andreas van Samosate, wiens naam Pelagius wel

---

¹⁾ *Pro defensione* II, 4. MIGNE, P. L. 67, 571.

noemt, maar wiens werken hij vanwege de gevangenschap niet citeeren kan.

Het meest merkwaardige in deze redeneering is de bittere opmerking : Gennadius enz. hadden het geluk, niet in Chalcedon geweest te zijn. Pelagius tempert de uitdrukking door te zeggen : „als men zulks onder christenen een geluk mag noemen". De opmerking typeert zeer sterk de overtuiging van de verdedigers.

Maar vóór wij over deze algemeene overtuiging spreken, verdient iets zeer merkwaardigs te worden opgemerkt. Het is namelijk zeer opvallend, dat Pelagius, die zoo herhaaldelijk er op wijst, dat de diepste grond van de drie Kapittels voortkomt uit het geheime verlangen om afbreuk te doen aan de waardigheid van het concilie van Chalcedon, niet de gebeurtenis noemt, die voor de tegenstanders juist de aanleiding was om de actie op te zetten. Uitvoerig is die actie beschreven door Facundus ¹⁾ en door Liberatus ²⁾. Deze twee berichten stemmen in hoofdzaak geheel overeen en vullen elander in kleinigheden aan. De gebeurtenis, die aanleiding werd, was de veroordeeling van Origenes door keizer Justinianus in het jaar 534, op verzoek van Pelagius geschied. Volgens Liberatus verliep deze geschiedenis aldus : als Pelagius in het Oosten verblijft om de zaak aangaande den bisschopszetel van Alexandrië namens den Paus te regelen, is daar opnieuw kwestie over Origenes. Deze heeft felle verdedigers in Theodorus Ascidas, bisschop van Caesarea en Domitianus, bisschop van Ancyra.

Liberatus zegt, dat Pelagius een persoonlijke tegenstander was van dezen Theodorus. Hij gaf gehoor aan verzoeken, die vijanden van Origenes en van de origenisten hem deden,

---

¹⁾ *Pro defensione* I, 2. MIGNE, *P. L.* 67, 532.

²⁾ *Breviarium* ... c.XXXIII — XXXIV, MIGNE, *P. L.* 68, 1049v.

en vroeg den keizer Origenes te veroordeelen. De keizer, blijde in deze zaken te mogen beslissen, stemde gaarne toe. Deze veroordeeling van bepaalde gedeelten van Origenes werd ook door Paus Vigilius onderteekend. Om niet in ongenade te vallen onderteekende zelfs de origenist Theodorus Ascidas, maar hij beraamde een fijn wraakplan. Een precedent was gesteld : een doode was veroordeeld. Hij zette nu een actie op touw tegen de drie Kapittels. Hij ging naar keizer Justinianus en zeide, dat alle eutychianen zich zeker met de katholieken zouden vereenigen, als hij deze drie Kapittels zou veroordeelen en aldus alle bezwaren, die de monophysieten tegen Chalcedon hadden, zou wegnemen.

Justinianus stemde toe. Het fijn berekende van het opzet zat hierin, dat de aandacht van den keizer werd afgeleid van Origenes en tevens de felste tegenstanders, de nestorianen, getroffen werden.

Ook het tekort van Chalcedon, dat naar het oordeel der monophysieten niet genoegzaam de eer van Cyrillus had opgehouden, werd aangezuiverd en Origenes door de veroordeeling van Theodorus van Mopsueste, die hem bestreden had, gewroken. Ten slotte werd Pelagius zelf, die tegen Origenes was opgetreden en een overtuigd verdediger was van Chalcedon, getroffen.

Nu is het met het oog op de nogal grillige compositie van „In Defensione Trium Capitulorum” wel niet uitgesloten, dat Pelagius over deze kwesties in het verloren geraakte gedeelte spreekt ; waarschijnlijk is het echter niet. Want behalve dat het hier de plaats zou geweest zijn, is het wel aannemelijk, dat Pelagius liever over de veroordeeling van Origenes zweeg. Facundus vertelt aan keizer Justinianus de bekentenis van Domitianus van Ancyra, dat zijn medestanders origenisten deze actie tegen Chalcedon hebben opgezet om Origenes te wreken : *Invenit (impudens haereticorum spiritus) desideratam occasionem ex furore quorundam qui sub nomine Christiano*

latenter in Ecclesia gentile Origenis dogma sectantur¹⁾.

In deze woorden van Facundus klinkt geen hoogachting voor het streven van voor- en tegenstanders van Origenes. Heeft Pelagius spijt gevoeld, door deze veroordeeling van Origenes aanleiding te zijn geworden van een campagne, die hij later zoozeer verfoeit? De laatste woorden van Liberatus zijn: Theodorus bekende, dat hij en Pelagius verdienden levend verbrand te worden om de onheilen, die zij in de Kerk verwekt hadden²⁾. Iets daarvan kan ook Pelagius gevoeld hebben.

Intusschen kan Pelagius evenals Liberatus³⁾ gemeend hebben, dat Origenes reeds tijdens zijn leven veroordeeld was.

Wat nu den diepsten grond zelf van de actie betreft, moet opgemerkt worden, dat Pelagius hier, waar hij den afkeer van het concilie van Chalcedon als de geheime drijfveer van heel de campagne tegen Ibas en Theodoretus aangeeft, de algemeene opinie uitspreekt van alle tegenstanders der veroordeeling. Dezen hebben van het begin af aan in de actie tegen de drie Kapittels een aanslag gezien tegen het bij de monophysieten zoozeer gehate concilie. Als Pelagius den diaken Ferrandus van Carthago in deze zaak raadpleegt, is zijn antwoord een machtige en krachtige apologie voor Chalcedon, van welks besluiten geen enkel mag worden teruggenomen. Ferrandus spreekt evenwel niet van een grond van actie, maar stelt eenvoudig de veroordeeling van den brief van Ibas als onmogelijk voor wegens het gezag van Chalcedon. Facundus spreekt over den „dieperen grond” o.a. waar hij zegt, dat de veroordeeling van Origenes een aanleiding werd

---

¹⁾ *Pro defensione* I, 2. MIGNE, P. L. 67, 532.

²⁾ *Breviarium* ... c. XXIV, MIGNE, P. L. 68, 1050.

³⁾ O. c. c. XXIII, ib., 1046.

om nu op een bedekte wijze tegen Chalcedon te gaan ageeren, nadat de openlijke pogingen mislukt waren ¹⁾). De italiaansche clerus ²⁾ stemde hierin met de africaansche schrijvers overeen. De voorstanders van de veroordeeling hebben nooit willen toegeven dat Chalcedon hun niet aanstond. Geen enkele maal zijn zij openlijk en eerlijk ervoor uitgekomen, dat zij zich niet konden vereenigen met dit concilie. Zij wierpen zelfs met verontwaardiging iedere zinspeling op hun afkeer tegen Chalcedon van zich af. „Men mocht daar niets van zeggen”, verzekert Pelagius ³⁾. Herhaalde malen betuigden zij hun onwankelbare trouw aan het concilie ⁴⁾.

Zoo gaven zij zich dan ook op hun beurt alle moeite om aan te toonen dat hun streven geheel en al in overeenstemming was met de beslissingen van Chalcedon, dat zij handelden in den geest van het concilie. Men begrijpt dat hun dit niet gemakkelijk viel. Het is dan ook waarlijk een draaikolk van redeneeringen die over dit thema ontstaat. We zullen trachten ze uit elkander te halen.

¹⁾ *Pro defensione* I, 2. MIGNE, P. L. 67, 532. Cfr. ook PONTIANUS, *Ep. ad Justinianum*: Sed timeo, piissime imperator, ne sub obtentu damnationis istorum Eutichiana haeresis erigatur... — MIGNE, P. L. 67, 998.

²⁾ Cfr. *Epistola legatis Francorum qui Constantinopolim proficiscebantur ab Italiae clericis directa*, MIGNE, P. L. 69, 114-119.

³⁾ „quod dici nefas est”, ed. DEVREESSE, 31.

⁴⁾ Cfr. de betuigingen van trouw aan de vier algemeene Concilies, in het *Decretum Justiniani imperatoris*, MIGNE, P. L. 69, 30. *Ep. Eutychii ad Papam Vigilium*, MANSI IX, 186, de *Confessio Rectae Fidei*, MIGNE, P. L. 69, 246 en 252v., de „*Typus*”, MIGNE, P. L. 67, 272, *Ep. adv. nonn.*, MIGNE, P. L. 69, 314. Men streed erover, wie van de beide partijen met recht kon zeggen Chalcedon te verdedigen: *Conc. Const. II Collatio tertia*, MANSI IX, 201. Cfr. ook de *Collatio sexta*: Sancta Synodus dixit: Nunc necessarium nobis esse videtur conferre epistolam quam Ibas scripsisse dicitur, cum definitione pro fide a Chalcedonensi Concilio prolata: volgt een lijst van tegenstellingen tusschen Chalcedon en den brief, MANSI IX, 341v.

Volgens de verdedigers van de drie Kapittels was de veroordeeling van den brief van Ibas in strijd met het concilie van Chalcedon, omdat dit den brief van Ibas voor orthodox verklaard had en Ibas op zijn zetel hersteld had.

In de vergadering van het concilie van Constantinopel trachtte Theodorus Ascidas de eerste moeilijkheid te weerleggen. Hij verzekerde, dat de brief van Ibas op het concilie van Chalcedon minstens indirect (namelijk door de herhaling van de veroordeeling van Nestorius) verworpen was. Daartegen — vervolgde hij — kan maar één moeilijkheid gemaakt worden : Eunomius, bisschop van Nicomedië, heeft gezegd : „(Ibas) in posterioribus tamen recte confessus est”. Deze woorden betreffen evenwel niet den brief van Ibas, zegt Theodorus, ze slaan op de geloofsbelijdenis, die Ibas in Chalcedon aflegde toen de Vaders van hem eischten, dat hij over Nestorius den banvloek zou uitspreken¹⁾.

Zoo stelt Theodorus het dus voor alsof er maar een heel geringe twijfel aangaande de afwijzende houding van het concilie van Chalcedon ten opzichte van Ibas' brief bestaan kan. Hij acht het onnoodig, veel aandacht te besteden aan het feit dat er stemmen ten gunste van den brief zijn opgegaan. Een of andere stem sprak voor den brief, zegt hij, maar die telt op een algemeen concilie niet mee.

Het laat zich hooren dat de verdedigers van den brief zich niet zoo gemakkelijk lieten afschepen. De aldus op zijn zachtst gesproken hoogst onvolledige weergave van het verloop der verhandelingen van Chalcedon moet tegenspraak verwekt hebben. Want het was algemeen bekend dat de uitspraak van Eunomius lang niet de eenige en de voornaamste was. Er waren nog andere uitlatingen en nog wel van zeer voorname deelnemers van het concilie ten gunste van Ibas' brief. De pauselijke gezanten : de bisschoppen Paschasinus en Lucen-

---

¹⁾ MANSI IX, 306.

tius en de priester Bonifatius, de meest vooraanstaande patriarchen en bisschoppen, Anatolius, Maximus en Thalassius, bekleedend respectievelijk de zetels van Constantinopel, Antiochië en Caesarea hadden zoo gesproken, dat hun woorden als een orthodox-verklaring van den brief moesten opgevat worden.

In het *Constitutum pro damnatione* van 23 Februari 554 is dan ook de noodige aandacht besteed aan de uitlatingen der kopstukken van het concilie van Chalcedon, waarvan Theodorus Ascidas zich met een handomdraaien afgemaakt had. Deze uitspraken van de legaten in Chalcedon, beaamd door de bisschoppen van de voornaamste zetels, luiden :

Relectis chartis agnovimus ex sententia reverentissimorum episcoporum (Photius en Eusthatius, de rechters van Beirouth en Tyrus) Ibam... innoxium adprobari. Relecta enim eius epistola cognovimus eum esse catholicum ¹⁾.

Het *Constitutum* aanvaardt deze uitspraak niet als gunstig voor den brief aan Maris, want — en nu komt een vreemde oplossing — de „epistola”, waarvan hier sprake is, is niet de epistola ad Marim, maar de brief van den clerus van Edessa, geschreven ten gunste van Ibas ²⁾. Ibas zou van dit document als van „mijn brief” gesproken hebben, in den zin, waarin men van documenten spreekt, die tot eigen voordeel aangehaald kunnen worden. Op dit document zouden de pauselijke gezanten en de vooraanstaande bisschoppen van Chalcedon gedoeld hebben.

Voortgaande ziet het *Constitutum* er zelfs kans toe om de woorden van Maximus van Antiochië: *Ex his, quae modo relecta sunt, manifestum est, quia ab omnibus ei inlatis... Ibas innocens repertus est, et ex relecto exemplari epistole, quod oblatum est ab eo qui adversarius eius extitit, catholica est*

---

¹⁾ ed. DEVREESSE, 57.

²⁾ MIGNE, *P. L.* 69, 170.

eius declarata dictatio", in dien zin uit te leggen als zouden ze gaan over den brief van den clerus ¹⁾). Door de bijvoeging „ab eo qui adversarius eius extitit", was de brief van den clerus van Edessa eenvoudig uitgesloten. Want deze was juist niet door den beschuldiger voorgelegd, maar op verzoek van Ibas voorgelezen. Het Constitutum redeneert echter: er is sprake van den brief van den clerus van Edessa, want toen deze door den aanklager Theophilus, die het geheele dossier van Beirouth en Tyrus had voorgelegd, werd achtergehouden, vroeg Ibas de vergadering dezen brief voor te lezen. En van dezen brief zei Maximus, dat hij orthodox was!

De brief, die door de gezanten en de bisschoppen orthodox verklaard was, was dus volgens de tegenstanders van de drie Kapittels niet de brief aan Maris. Daarmede was meteen uitgemakt dat de uitlatingen van de kopstukken van Chalcedon geen bezwaar waren voor de veroordeeling van den brief van Ibas.

Er was evenwel nog een andere moeilijkheid. Toegegeven dat de genoemde uitlatingen niet den brief aan Maris golden, het was toch een feit dat Ibas, de schrijver van den brief, door het concilie van Chalcedon in eere hersteld was op zijn zetel van Edessa. Werd nu deze beslissing van het concilie niet impliciet afgekeurd, als men er toe overging om den brief van Ibas te veroordeelen?

Het spreekt vanzelf dat deze opmerking nadrukkelijk door de verdedigers van de drie Kapittels gemaakt is. De voorstanders van de veroordeeling zijn daarop een eigenaardigen kant uitgegaan. Ze hebben hun toevlucht genomen tot de bewering dat de brief niet van Ibas was en zich alle moeite gegeven dit te bewijzen. In alle documenten van de tegenstanders komt deze bewering voor en in den breede wordt zij uiteengezet op het concilie van Constantinopel en in het tweede Consti-

---

¹⁾ ed. DEVREESE, 57. *Constitutum* II. MIGNE, P. L. 69, 171.

tutum ¹⁾). Tegelijkertijd — en hierdoor wordt de kwestie zoo ingewikkeld — wordt evenwel ook beweerd dat Ibas zelf den brief aan Maris veroordeeld heeft.

Als bewijs voor de bewering dat de brief niet van Ibas is, wordt de klacht van Ibas aangehaald, gedaan op het concilie van Chalcedon, dat Eutyches valsche beschuldigingen tegen hem ingediend had. Deze klacht betrof volgens het Constitutum den brief aan Maris, die Ibas ten laste was gelegd. Een ander bewijs is gelegen in de verklaring van Ibas, dat hij geen nestoriaansche leerstellingen aanhing. Welnu, zoo redeneert het Constitutum, de brief aan Maris staat zóó vol van nestoriaansche leerstellingen, dat, als hij van Ibas was geweest, overtuigend zijn nestorianisme zou zijn bewezen. De veroordeeling van Nestorius en zijn theologische beginselen is verder onvereinigbaar met het auteurschap van den brief aan Maris. De eerste rechters in de zaak van Ibas in Beirouth en Tyrus oordeelden dan ook, dat Ibas onschuldig was aan de ketterij, die men hem ten laste had gelegd; dit zouden ze nooit hebben kunnen doen als de brief aan Maris van Ibas geweest was, want daarin stonden juist de genoemde ketterijen. Een getuigenis uit den mond van Ibas zelf is verder nog, dat hij verzeerde, Cyrillus na de Unie van 433 niet meer als ketter behandeld te hebben. Deze verklaring sluit uit, dat de brief van Ibas is, want deze noemt Cyrillus ketter en is na 433 geschreven. Ibas vroeg den brief te lezen van den clerus van Edessa, opdat zou blijken, dat de brief aan Maris niet van hem was; op het concilie van Chalcedon zei Ibas: *alienus sum ab his quae mihi illata sunt*. Ingebracht tegen Ibas was de brief aan Maris.

Verder is er nog de uitspraak van Thalassius. Deze bisschop van Caesarea had op de vierde plaats na de pauselijke gezan-

---

¹⁾ Cfr. resp. *Confessio Rectae Fidei*, MIGNÉ, P. L. 69, 252. *Ep. adv. Nonnullos*, ib. 316. MANSI IX, 304v., MIGNÉ, P. L. 69, 147v.

ten in Chalcedon gesproken. Hij verklaarde, zich aan te sluiten bij het oordeel van Photius en Eustathius, die Ibas niet veroordeeld hadden. Ook hij wilde Ibas in eere hersteld hebben, evenals de voorzitters van het concilie van Chalcedon. Zijn voornaamste motief was, zooals hij zeide: „omdat Ibas in het rechtsgeding van Photius en Eustathius beloofde, datgene, wat de aanklagers tegen hem inbrachten te zullen veroordeelen”.

Thalassius getuigt hier, zegt het Constitutum ¹⁾, dat Ibas den brief aan Maris veroordeelt.

Pelagius neemt tegenover al deze beweringen stelling. Allereerst wat betreft de opmerking, dat de brief aan Maris door Chalcedon veroordeeld is. Met aan duidelijkheid niets te wenschen overlatende termen geeft Pelagius zijn eigen volle overtuiging weer, dat de brief in Chalcedon orthodox genoemd is. Terwille van de bestrijders wil hij zich matigen en zeggen, dat de brief althans niet in het minst is afgekeurd. Niemand der aanwezigen op Chalcedon heeft den brief veroordeeld. Evenals voor Facundus ²⁾ zijn de interlocutiones van de kopstukken der vergadering ook voor Pelagius de meest duidelijke bewijzen voor zijn stelling. De opmerkingen van de pauselijke gezanten Paschasinus, Lucentius en Bonifatius, van den bisschop van Constantinopel, Anatolius, den bisschop van Antiochië, Maximus, betreffen den brief aan Maris, door Ibas geschreven. Zij zeggen van dezen brief dat hij orthodox is. Heel in het bijzonder wijst Pelagius er op, dat de uitspraak van Maximus een speciale bewijskracht heeft en de tegenstanders deze uitspraak op bedriegelijke wijze willen uitleggen ³⁾. Een enkel woord wordt ook nog besteed aan de opmerking, dat

---

¹⁾ MIGNE, *P. L.* 69, 166.

²⁾ *Pro defensione* V, 7. MIGNE, *P. L.* 67, 629.

³⁾ ed. DEVRESSE, 56.

de orthodox-verklaring niet den brief van Ibas geldt, maar den brief van den clerus van Edessa. Sed... dictatores Vigiliī fraudulentō, ut dicunt, locutionum genere, quasi illi tunc, quod dici ridiculum est, allegorice dixerint¹⁾). Kort is de weerlegging van deze opmerking, die Pelagius bespottelijk noemt: de brief van den clerus van Edessa is geen brief, maar een verzoekschrift! En een *brief* is orthodox genoemd, niet een verzoekschrift.

Dit laatste argument — dat een brief orthodox is geheeten en niet een verzoekschrift, waardoor werd vastgesteld, dat de uitspraak van de legaten den brief van Ibas gold en niet een ander document — wordt ook aangetroffen bij Facundus. Het is evenwel niet het eenige. Facundus geeft zich heel wat meer moeite om aan te toonen, dat de goedkeuring van de legaten den brief van Ibas gold en deze brief werkelijk door hem geschreven was. Facundus vraagt, waar in de akten van het proces van Photius en Eustathius staat, dat Ibas gezegd zou hebben: „De brief is niet van mij”. Hij wijst er op, dat geen der aanklagers in casu een poging deed om deze verklaring van Ibas te weerleggen en er ook geen vrijspraak volgde, op grond hiervan, dat het auteurschap van Ibas niet te bewijzen was. Ook is het niet waar dat de akten de woorden bevatten: „nadat de vrede met Cyrillus gesloten was, heb ik hem niet meer ketter genoemd”, hetgeen Ibas zou gezegd hebben. In de akten staat: „nadat Cyrillus een verklaring gegeven had van zijn Kapittels”. Wat Chalcedon betreft, op het concilie was de brief juist gelezen om te zien of Ibas rechtzinnig was. Naar aanleiding van de lezing was zijn orthodoxie erkend²⁾).

De uitspraak van Thalassius vermeldend zegt Pelagius, dat daarin niet uitdrukkelijk van den brief van Ibas gesproken wordt. Deze wordt evenwel bedoeld, want de voornaamste

---

¹⁾ ed. DEVREESSE, 55.

²⁾ *Pro defensione* V, 2. MIGNE, P. L. 67, 633v.

aanklacht in Beirouth kwam hierop neer, dat Ibas Cyrillus en zijn capitula had afgekeurd. Een dubbel argument voert Pelagius aan om te bewijzen dat de woorden „*quae accusatores adversus eum deposuerunt ex scripto*” niet op den brief van Ibas slaan. Het eerste is negatief: de woorden kunnen niet slaan op den brief van Ibas, want Thalassius sluit zich aan bij Photius en Eustathius enz. en dezen zeggen dat de brief orthodox is. Thalassius kan niet tegelijk van een orthodoxen brief en van de veroordeeling van een brief spreken. Ten tweede, het positieve argument, dat de woorden van Thalassius de uitdrukking van Ibas gelden: *Non invideo etc.*, woorden, die Ibas verweten zijn en die hij ook werkelijk veroordeeld heeft ¹⁾).

Ten laatste wijst Pelagius op een tegenspraak: de dictator (van het Constitutum II) Tullius wil beweren en dat Ibas beloofd heeft den brief aan Maris te zullen veroordeelen en dat hij ontkend heeft de auteur te zijn van den brief. Pelagius vraagt: hoe deze twee beweringen te rijmen? Tot zulk een „onzin” moet men zijn toevlucht nemen, zegt hij. Duidelijk als de dag is, dat Ibas in Chalcedon tot het laatste toe zijn brief verdedigde: na de veroordeeling van Nestorius en Eutyches zeide Ibas: ik veroordeel hen die van één natuur spreken. Wel een bewijs, dat hij beleed, dat de brief waarin van twee naturen gesproken wordt, van hem was en hij hem bleef verstaan in den zin, waarin hij hem geschreven had ²⁾).

Zooals uit de documenten van de tegenstanders blijkt, zijn het de voornaamste beschuldigingen tegen den Ibas-brief, die Pelagius tracht te weerleggen. Wij zagen dat hij daarbij somtijds afhankelijk was van Facundus. Wat de weerlegging van de eerste beschuldigingen betreft, bij deze maakt Pelagius

---

¹⁾ ed. DEVREESSE, 57v.

²⁾ ib. 65.

eenige oorspronkelijke opmerkingen. Door de uitlating : *etsi esset in textu eius quod nullo modo ad rectam intelligentiam trahi possit*¹⁾ toont Pelagius, niet de moeilijkheid uit het oog verloren te hebben, dat er ten opzichte van de orthodoxie van den brief onweerlegbare moeilijkheden gemaakt konden worden.

Opmerkelijk is, dat de toon van het tweede gedeelte van het vijfde boek en van op dit onderwerp slaande uitdrukkingen in het zesde boek, geheel verschilt van het gedeelte waarin de afzonderlijke plaatsen van den brief besproken worden. In dit gedeelte is Pelagius rustig en zakelijk, op de andere plaatsen valt hij fel uit tegen de tegenstanders en acht hun opmerkingen somtijds niet de moeite van het weerleggen waard. De rotsvaste overtuiging van Pelagius, dat het concilie van Chalcedon den brief van Ibas had goedgekeurd, kwam hier in botsing met nietswaardige spitsvondige argumenten, waarin het tegenovergestelde beweerd werd. Deze argumenten moeten Pelagius en zijn medestanders eerder bevestigd dan geschokt hebben in hun opinie, en wij begrijpen dat zij, die de afzonderlijke plaatsen van den brief zóó verdedigen konden als wij zagen in het eerste deel van boek V, zich er niet toe lieten brengen den brief te veroordeelen op den — overigens onbewezen — grond dat deze niet van Ibas was. Waar dus de meening van Pelagius, dat Chalcedon den brief niet veroordeeld had, vast bleef staan, was de hooge eerbied voor het gezag van dit concilie de voornaamste reden om zich met hand en tand tegen een veroordeeling te verzetten. Over dit gezag van Chalcedon spreekt Pelagius in zijn zesde en laatste boek.

---

¹⁾ ed. DEVREESSE, 67.

HOOFDSTUK V

HET GEZAG VAN HET CONCILIE VAN CHALCEDON

OVER HET ZESDE BOEK VAN „IN DEFENSIONE TRIUM CAPITULORUM”

Op het einde van het vijfde boek zegt Pelagius, wat hij zich voorstelt in het volgende boek te zullen doen : *Et quia ad alia quae suscepto defensionis officio, maxime de auctoritate Chalcedonensis synodi, necessaria sunt, transferendum mihi video esse sermonem...*

In dit zesde boek, dat slechts gedeeltelijk tot ons gekomen is, spreekt Pelagius behalve over het gezag van Chalcedon ook nog over het auteurschap van den brief van Ibas en over de eer aan Cyrillus verschuldigd.

Hetgeen hij opmerkt aangaande de bewering, dat de brief niet van Ibas is, werd in het vorige hoofdstuk verwerkt. Aangaande de eer van Cyrillus, die de tegenstanders met de veroordeeling van de drie Kapittels meenen te moeten wreken, maakt hij, met te wijzen op soortgelijke gevallen, uit, dat deze veroordeeling in het geheel niet geveerd wordt. Van bijzonder belang is hetgeen hij in dit laatste hoofdstuk nog aan zijn betoog over het gezag van Chalcedon toevoegt.

Want zooals uit zijn woorden „maxime de auctoritate Chalcedonensis synodi” blijkt, was het vooral zijn doel dit op het spel staande gezag te verdedigen. Hij doet dit, door den uitslag van de enquête van keizer Leo aangaande deze kwestie mee te deelen en uit te maken, dat de verdediging van Chalcedon in dit geval gelijk stond met die van Theodoretus en Ibas.

Het zesde boek begint met het verhaal van den heftigen strijd, die in Alexandrië tusschen de monophysieten en de katholieken is uitgebroken. De heilige katholieke priester Proterius, die Dioscorus na zijn veroordeeling als bisschop van Alexandrië was opgevolgd, werd wreed vermoord, en in zijn plaats Timotheus, bijgenaamd Aelurus, aangesteld. De monophysieten wendden zich tot keizer Leo, die kort te voren Marcianus was opgevolgd. Maar ook de katholieken, priesters en volk, beklagden zich bij hem. De monophysieten meenden er gunstig voor te staan, omdat de keizer zich weinig aan geloofszaken liet gelegen liggen, en Verina, de keizerin, heimelijk hun partij beschermde.

Verina spreekt ook werkelijk ten beste voor de eutychianen. Zij zeide, dat de beslissingen van Chalcedon moesten worden ingetrokken, omdat Marcianus, de vorige keizer, met geweld tegen de bisschoppen in Chalcedon was opgetreden en van hen had afgedwongen, dat zij den vroegeren bisschop van Alexandrië, Dioscorus, en den priester Eutyches zouden veroordeelen en leeren, dat in Jesus Christus twee naturen zijn. Keizer Leo evenwel koos den middenweg: hij wees de bede van zijn vrouw niet zonder meer af, maar wilde ook niet, dat zulk een voornaam concilie als Chalcedon, door Paus Leo met zoo krachtige bewoordingen verdedigd, ingetrokken werd. De middenweg bestond hierin, dat Leo een enquête instelde. Daardoor werd de zaak ook eenigszins op de lange baan geschoven. Iedere metropoliet ontving van hem een schrijven, de bepalingen van Chalcedon en wat beide partijen van Alexandrië hadden geschreven. Leo liet ook den bisschop van Constantinopel, Anatolius, brieven rondsturen. Keizer en patriarch verzochten de metropolieten met de hun onderhoorige bisschoppen een vergadering te beleggen en, zonder eenige vrees voor overmacht of ongenade, alleen voor God openlijk hun meening te zeggen.

Keizer en bisschop ontvingen daarop uit alle provincies een

antwoord. Dit was wel in verschillende bewoordingen gesteld, maar niettemin van inhoud zoo eensluidend, dat het wel leek, alsof men wederom op één plaats te zamen was geweest. „Wat in Chalcedon in geloofszaken of in andere aangelegenheden beslist is, is goed beslist. Het is niet noodig er iets aan toe te voegen of van af te doen. Alles is zoo door den H. Geest beschikt. En die veroordeeld en het priesterschap onwaardig geacht zijn, zijn door God als goddeloos veroordeeld; die tevoren tyranniek vervolgd, in het concilie opgenomen zijn, als Flavianus, zijn door den H. Geest opgenomen”.

Dit citeert Pelagius uit de „Encyclia”, een naam, zegt hij, door keizer Leo aan de verzameling der antwoorden van de priesters gegeven.

Devreesse ¹⁾ maakt de opmerking, dat Pelagius het begin van boek VI geheel uit Facundus (Pro defensione XII, 3; Migne P. L. 841-842) schijnt overgenomen te hebben. Geheel juist is dit niet. Pelagius heeft enkele bijzonderheden, die in Facundus' werk ontbreken. In de lijn van zijn betoog, dat keizer Leo zoo voorbeeldig in deze zaak gehandeld heeft, verklaart Facundus de beslissing van den keizer om de bisschoppen van zijn rijk te raadplegen aldus: keizer Leo wilde de ketters niet met zijn eigen antwoord, maar met dat van de heele Kerk weerleggen.

Pelagius vertelt meer van de aanleiding. Volgens Facundus was dit alleen het optreden van de ketters in Alexandrië; Pelagius meldt, dat de ketters en katholieken zich gewend hadden tot keizer Leo. Doch vooral wat de bijzonderheden over de motieven van het optreden van keizer Leo betreft, krijgen we door het verhaal van Pelagius toch wel een anderen indruk van het gebeurde. Volgens Pelagius wendden de monophysieten zich juist hierom tot keizer Leo, omdat hij bekend staat zich weinig aan geloofszaken gelegen te laten liggen,

---

¹⁾ 62, 2.

en zijn vrouw, Verina, heimelijk op hun hand is. Niet zoozeer uit beschroomdheid op godsdienstig gebied, zooals Facundus het voorstelt, als wel voorzichtigheidshalve kiest hij een middenweg. Hij wilde zijn vrouw niet teleurstellen, maar ook niet afbreuk doen aan het gezag van het beroemde concilie van Chalcedon, door Paus Leo zoo krachtig verdedigd.

Merkwaardig is, dat Liberatus nog een andere reden opgeeft ¹⁾. Hij zegt, dat de keizer aldus besliste om de bisschoppen te ontzien. Hij wilde ze niet bijeenroepen, omdat de reis te groot, te vermoeiend en te kostbaar was.

Wat de beslissingen van keizer Leo zelf betreft, maakt Facundus alleen melding van de keizerlijke bepaling, dat de metropolieten de bisschoppen en den clerus zouden raadplegen over Timotheus Aelurus en Chalcedon, en hun antwoord zouden onderteekenen. Pelagius zegt, dat Leo aan de metropolieten de bepalingen van Chalcedon en het relaas van de twee partijen in Alexandrië stuurde, en dat ook de patriarch van Constantinopel verzocht werd aan de metropolieten te schrijven om de hun onderhoorige bisschoppen bijeen te roepen. Pelagius spreekt niet van den clerus.

Beiden wijzen er op, dat Leo de bisschoppen verzocht vrijuit en onbevreesd voor geweld of ongenade hun meening te zeggen.

Voor ons is deze verklaring een bewijs, dat Facundus niet ten onrechte de handelwijze van keizer Leo als voorbeeldig voorstelde ²⁾.

---

¹⁾ *Breviarium* ... c. XV. MIGNE, P. L. 68, 1018.

²⁾ EVAGRIUS, *Hist. Eccl.* II, 8v. MIGNE, P. G. 86, 2, 2519 vermeldt geen motief van de enquête. — In de *Chronographia ad annum 451* zegt THEOPHANES, dat keizer Leo afzag van het oordeel over Timotheus Aelurus, omdat dit toekwam aan de bisschoppen. — MIGNE, P. G. 108, 281.

Het verloop van de onderhandeling wordt door Facundus en Pelagius eender beschreven. Beiden bewonderen de groote eenstemmigheid der antwoorden, en dat niettegenstaande deze van zoo ver van elkander gelegen plaatsen kwamen (Facundus) alsof ze op één plaats te zamen waren geweest (Pelagius). Beiden schrijven de eenstemmigheid aan een boven-natuurlijke oorzaak toe: het antwoord was zooals men van hen, die de waarheid vereenigt, verwachten kan (Facundus); zij waren geholpen door de genade Gods, die in dergelijke gevallen altijd aanwezig is (Pelagius).

Het reeds vermelde antwoord van de metropoliëten komt neer op twee punten: een algemeen punt: wat in Chalcedon bepaald is, hetzij in geloofszaken hetzij in andere aangelegenheden, is juist bepaald, er mag niets aan worden veranderd, alles is door den Heiligen Geest bevestigd. En een bijzonder punt: wat hen betreft, die in Chalcedon ontvangen en erkend of veroordeeld werden: deze zijn door God Zelf ontvangen of veroordeeld.

Wat de conclusies uit de antwoorden betreft: Facundus wijst op het voorbeeldige gedrag van keizer Leo, hoe hij de priesters vrijliet, zeggend dat zij niet aan hem moesten denken, maar aan God, aan Wien zij rekenschap schuldig waren. Met recht oefende Leo geen dwang uit, want een afgedwongen sententie is een contradictio in terminis. Zeer merkwaardig is de opmerking van Facundus, dat Leo begreep, dat hij een christenkeizer was, die in tegenstelling met de heidensche keizers niet tegelijk imperium en sacerdotium, maar enkel imperium uitoefent, en verder dat de keizer wist, dat de concilies, waarop dwang was uitgeoefend, nooit anders dan dwaling hadden onderschreven.

Pelagius gaat een kant uit, dien Facundus in een ander

hoofdstuk ¹⁾ was ingeslagen : Hij gebruikt de uitspraak van de Encyclia ter verdediging van Ibas en Theodoretus ; het staat vast dat deze woorden tegen de tweede synode van Ephese, waar door Dioscorus het geloof bedorven en de priesters tyranniek vervolgd werden, gericht zijn. Tot die priesters behoort Ibas om zijn brief aan Maris, en natuurlijk ook Theodoretus, omdat hij de Kapittels van den H. Cyrillus had afgekeurd. De priesters gaven in de Encyclia als hun oordeel te kennen, dat Ibas en Theodoretus, zooals in Chalcedon geschied was, vrijgesproken moesten worden. De woorden moeten op Ibas en Theodoretus slaan. Het bewijs daarvoor is hierin gelegen, dat in Chalcedon niemand anders opgenomen is dan deze twee en Eusebius van Dorylaeum. Wel was in Ephese ook Flavianus afgezet, maar deze was al dood ; hij werd opgegraven en eervol bij zijn voorgangers in Constantinopel bijgezet. Een andere veroordeelde, Domnus van Antiochië, die in Ephese door Dioscorus veroordeeld was, omdat hij de Kapittels van Cyrillus verworpen had, werd in Chalcedon niet vrijgesproken, daar hij niet enkel met de veroordeeling van Flavianus had ingestemd, maar wat nog erger is, ook Dioscorus had gevolgd, die Eutyches erkende. Deze Domnus was vóór Chalcedon gestorven en had geen gelegenheid gehad tot inkeer te komen. Uit de uitspraken der prelaten in Chalcedon blijkt evenwel, dat ook Domnus, die uit vrees voor Dioscorus gehandeld had, zonder dat daarover kwestie zou gemaakt zijn, op zijn zetel zou hersteld zijn. Dioscorus was hardnekkig genoemd.

Ter vergelijking van de overeenkomsten en verschillen, volgen hier de teksten van de beide schrijvers :

---

¹⁾ *Pro defensione* II, 5. MIGNE, P. L. 67, 576 : de veroordeeling van den brief van Ibas is in strijd met den raad van zoo groote bisschoppen aan keizer Leo.

Pelagius, ed. Devreesse, 61 :

Quoniam post obitum Marciani principis, dum imperii apicem Leo fuisset adeptus, Alexandrinorum pars, cum qua Dioscorus Eutychen defenderat, estimans minus de causa fidei ad curam successoris ipsius memorati Leonis principis attinere, maxime de coniugis eius Verinae Auguste fauore praesumens, quae latenter Eutychianam haeresim tuebatur, interfecto crudeliter sancto Proterio catholico sacerdote, quem, damnato Dioscoro, praesulem sedis Alexandrina susceperat, Timotheum cognomento Helurum, duces perfidiae suae constituit ; moxque et ipsi <litteras> cum relationibus et, e diverso, catholici sacerdotes ac populi suggestiones plenas doloribus atque gemitibus ad Leonem principem dirigunt. Memorata igitur Verina uxor eiusdem principis dicebat uiolenter extorsisse Marcianum imperatorem episcopis apud Chalcedonam congregatis, ut, uel Dioscorus Alexandrinus quondam episcopus, uel Eutyches pres-

Facundus, Migne, *P. L.* 67, 841 :

Sed cum vel decreto sancti et magni concilii, vel auctoritate ipsius principis Marciani, ab haereticorum collisionibus requiescens Ecclesia, postea Leone in imperium succedente, rursus eorum factionibus pulsaretur ;

biter damnarentur, uel in duabus naturis unus Dominus noster Iesus Christus credi praedicarique doceretur, et propterea debere causas, quae apud Calchedonam finite fuerant, retractari. Sed Leo imperator medium tenuit, nec contristans coniugem petitiones ipsius aspernando, nec tantam ac talem synodum praesumens in retractione deducere, et maximo beatissimo papa Leone, ... fortiter obsistente; et propterea diutius tractans imperator Leo statuit, ut ad unum quemque metropolitanum scripta dirigeret, mittens pariter quae in Calchedona fuerant definita, sed et illa quae de Alexandria pars utraquae retulerat. Fecit etiam Anatolium Constantinopolitanum scribere, et tam suis scriptis memoratus princeps quam predicti episcopi hoc instituit, ut unus quisque metropolitanus pontifex, congregans ad se eos, quos in sua gubernatione habebat episcopos, tractarent de cunctis, et quae uiderentur, sine metu temporalis potentiae, sine gra-

volens eos non sua tantum, sed communi Ecclesiae responsione confundere, hoc et ipse fecit quod imperatorem decuit Christianum,

ut per metropolitanos episcopos litteras generales mitteret, consulens de Timotheo Alexandrino episcopo parricida, vel de Chalcedonensi concilio, ut convenientibus secum coepiscopis suis et clericis sua responsione signarent quid eis videretur. Quibus litteris hoc quoque adjiciendum iudicavit, ut diceret: Respondete sine aliquo timore, et sine gratia alicuius et odio, ante oculos tamen timorem Dei omnipotentis ponentes, scituri quod divinae majestati de causa huiusmodi dabitur rationem.

tia uel odio cuiuslibet, quippe cum nemo esset qui uel minari aut terrere posset, vel rogare aut blandiri pro aliquo, cogitantes tantum Dei timorem, aperte scriberent. Qui, ex omnibus prouinciis, tamquam si in uno loco iterum conuenissent, ita, diversis quidem uerbis, uno tamen eodemque intellectu, per diuinam gratiam, quae in talibus causis semper adesse dignatur, memorato principi et supra scripto episcopo rettulerunt dicentes : „Satis recte vel causam fidei, vel quaecumque apud Chalcedonam gesta sunt, fuisse disposita et neque additamento aliquo egere neque diminutione, sed omnia ab Spiritu sancto ueluti diuino quodam sale condita". Et addiderunt : „Etenim qui in ea secundum tempus damnati sunt, indigni sacerdotalis ordinis iudicati, decreto aut iudicio magni Dei uelut impii condemnati sunt ; qui uero in ea recepti sunt, iniustam et tyrannicam antea sustinentes inscriptionem, confestim decreto Sancti Spiritus iuste suscepti sunt ;

His ergo acceptis, iidem metropolitani cum suis collegis, sicut erant commoniti, de sua quisque provincia responderunt tam concordi atque constanti sententia, quam solet multos unire spiritus veritatis. Nam licet e diversis longeque distantibus locis data, nihil tamen habuerunt omnium responsa diversum, quibus decreuerunt irretractabiliter esse custodienda Chalcedonensis decreta concilii : protestantes .....atque dicentes : „Neque iota vel unum apicem possumus, aut commovere, aut commutare eorum quae apud illam definita sunt". Et iterum : „quoniam, sicut soli nihil minus est ad demonstrandum quia sol est ; sic et magna et sancta et universali synodo Chalcedonensi minus quidem bonorum nihil omnino est, neque additamento aliquo eget neque detractatione, ab Spiritu sancto ueluti diuino quodam sole condita. Etenim qui in

in quibus est temporum nostrorum secundus Abel, beatus Flavianus.

ea secundum tempus damnati sunt, indigni sacerdotalis ordinis iudicati, decreto ac iudicio magni Dei velut impii condemnati sunt. Qui vero in ea suscepti sunt, iniustam et tyrannicam ante sustinentes inscriptionem, confestim decreto sancti Spiritus iuste suscepti sunt : in quibus est et nostrorum temporum secundus Abel, beatus Flavianus.

De uitspraken van den Codex encyclius en den brief van Paus Leo zijn voor Pelagius kostbare gegevens voor zijn stelling, dat aan het concilie van Chalcedon niets mag worden veranderd noch door iets toe te voegen, noch door iets weg te laten. Sterk komt hier de persoon van Pelagius uit als een felle kampioen voor het gezag van Chalcedon. Herhaalde malen heeft hij het concilie als bedreigd door den aanval op de drie Kapittels voorgesteld. In dit laatste boek toont hij aan, hoe het gezag van Chalcedon onafscheidelijk verbonden is met de eer van Theodoretus en Ibas. In dit verband vermeldt hij uitdrukkelijk het motief van de rondvraag van Leo : de keizer durfde zulk een voorname synode geen afbreuk doen en ingaan tegen Paus Leo, die in zijn schrijven voor het concilie zoo krachtig was opgekomen. De woorden „die in Chalcedon op hun zetel hersteld zijn, zijn op ingeving van den H. Geest in eere hersteld” slaan volgens Pelagius op Ibas en Theodoretus. Nogmaals citeert hij de woorden van den in deze zoo duidelijken brief van Paus Leo, dat aan Chalcedon niets mocht worden veranderd, en vermeldt hoe de Paus zoo sprak, omdat reeds toen een aanval op het concilie gedaan werd. Hij herinnert aan de tweede synode van Ephese, waar Ibas en

Theodoretus werden veroordeeld en wijst op de volkomen afwijzende houding, die het concilie van Chalcedon ten opzichte van deze synode aannam, aldus voorhoudend, dat een veroordeeling van Ibas en Theodoretus een nieuwe overwinning van de tweede synode van Ephese beteekent. Om ten slotte in blinde trouw aan het Concilie te verzekeren, dat zelfs in het geval, dat de brief van Ibas, dien hij in het vijfde boek woord voor woord verdedigd heeft, niet in alle opzichten afdoende en bevredigend te verklaren mocht zijn, het gezag van Chalcedon alleen voldoende was om af te zien van een veroordeeling.

Pelagius wijkt hier geen vingerbreed af van de opvattingen, zooals ze bij Facundus en vooral bij Ferrandus over het gezag van Chalcedon zijn te vinden. Wij hebben er op gewezen, dat Pelagius den carthaagschen diaken Ferrandus om raad vroeg, op het oogenblik dat hij zich in den strijd ging mengen. Hoe groot de invloed geweest is van het antwoordschrijven van Ferrandus op Pelagius' houding blijkt uit een vergelijking van den brief van Ferrandus met het betoog van Pelagius.

Men mag niet tornen aan Chalcedon, opdat de eerbied voor het concilie, dat zoo lang in eere was in het Oosten en het Westen, niet plotseling afneme. Niet „plotseling” zegt Ferrandus, de aloude algemeene eerbied voor het concilie acht hij in tegenspraak met den onverhoedschen aanslag van de ketters¹⁾. De algeheele handhaving is noodig, omdat als van een deel de broosheid erkend wordt, het geheel niet meer onwankelbaar is. Noodzakelijk moet voor altijd vaststaan, wat eenmaal is besloten. Uitdrukkelijk wijst ook Pelagius evenals Ferrandus op het geheel willekeurige in de houding van de tegenstanders. Men vergelijke daarvoor de vraag van Ferrandus :

---

¹⁾ MIGNE, *P. L.* 67, 922. Vgl. ook : *quare justorum memoriam repentinis contradictionibus infamamus*, ib. 925.

qua enim fronte cantabimus : quanta audivimus et cognovimus ea, et patres nostri narraverunt nobis, si quoties libet, toties licet eorum decreta rescindere ?¹⁾ met de opmerking van Pelagius : Sed haec omittentes, quae tam nimis dura sunt, ut ad libitum haereticorum qui Theodorum..... reprehendere voluerunt²⁾).

Met Ferrandus is ook Pelagius er vast van overtuigd, dat de brief van Ibas in Chalcedon niet verworpen is. Ferrandus vraagt waarom nú verworpen wordt, wat toen niet verworpen werd ? Ferrandus insisteert op de onmogelijkheid, dat Chalcedon zich in den brief van Ibas zou vergist hebben. Chalcedon is het concilie, dat op andere, zoo voorname punten, beslissing gaf. De opmerking „demus manus haereticis — wij geven voet aan de ketters” als we toegeven, dat Chalcedon op een punt verkeerd deed, herinnert aan Pelagius' herhaalde waarschuwing op te passen voor het verwijt, dat de tegenstanders kunnen maken door er op te wijzen, dat het vereerenswaardige concilie van Chalcedon met zichzelf in tegenspraak gebracht wordt. Want een innerlijke tegenspraak is het, als Chalcedon tegelijkertijd Nestorius veroordeeld en bevestigd heeft. Hoewel de kwestie in casu, de veroordeeling van den brief van Ibas, een zeer voorname kwestie is, omdat dit een van de hoofdbeslissingen van het concilie betreft en dus het gezag van het concilie een ernstig verzet tegen het voorstel van de veroordeeling vordert, zijn er uitlatingen te over in den brief van Ferrandus, die de vaste overtuiging doen kennen, dat zelfs ten opzichte van de geringere kwestie het gezag van het concilie altijd moet gehandhaafd blijven. De africaansche opvatting wordt in het kort uitgesproken in den zin : Totum Concilium Chalcedonense, cum est totum Concilium Chalcedonense, verum est ; nulla

---

¹⁾ MIGNE, *P. L.* 67, 922.

²⁾ ed. DEVREESSE, 3.

pars illius habet ullam reprehensionem ; quidquid ibi dictum, gestum, iudicatum novimus, atque firmatum, Sancti Spiritus operata est ineffabilis et secreta potentia ¹⁾).

Staat daarmede vast, dat er geen zweem van twijfel is aangaande de orthodoxie van den brief van Ibas ? Ook Ferrandus zien we rekening houden met de mogelijkheid, dat op den brief met recht aanmerking kan gemaakt worden ²⁾). Het gevaar om de ketterij van Nestorius te begunstigen is evenwel door de veroordeeling van Nestorius juist uitgesloten.

De gronden waarop de hooge auctoriteit van het concilie van Chalcedon steunt zijn deze, dat het concilie voorgezeten werd door de legaten van den H. Stoel en bekleeders van eerbiedwaardige zetels daar tegenwoordig waren. Het gezag was zoo hoog, dat geen hooger denkbaar was. Doch als er toen geen hooger beroep mogelijk was, dan is het nu zeker uitgesloten een meer competent oordeel te krijgen. Daarbij wordt nog de omstandigheid genoemd, dat Chalcedon, zoo veel dichter bij de gebeurtenissen staande, ook zooveel juister over de zaken kon oordeelen. Op een heel speciaal punt zien we ten slotte nog een merkwaardige overeenstemming tusschen Pelagius en Ferrandus. Het betreft de waarde van uitspraken door slechts enkele leden van het concilie gedaan. Zooals is opgemerkt, was de orthodox-verklaring van den brief van Ibas door slechts enkele, hoewel voorname personen gegeven. En Pelagius én Ferrandus maken hiervan een uitspraak van het concilie in zijn geheel : allen stemden in met de veroordeeling en de vrijspraak. Lijnrecht hier tegenover staat de opinie van de tegenstanders geuit, zooals wij vermeldden, op het tweede concilie van Constantinopel : *Quod in Conciliis non unius vel secundi interlocutionem attendere*

---

¹⁾ MIGNE, *P. L.* 67, 923.

²⁾ Si nefandus error Nestorii latere putatur in hac epistola venerabilis Ibae episcopi, l.c. 924.

oportet, sed haec quae communiter ab omnibus vel amplioribus definiuntur ¹⁾).

De brief van Ferrandus is voor Pelagius een vaste leidraad geweest : hij heeft definitief zijn houding bepaald. De gedachten van Ferrandus zijn lievelingsideeën geworden van Pelagius, die hij in den strijd niet moede werd te herhalen tot op het laatste oogenblik.

Chalcedon's oordeel en houding is ten slotte voor Pelagius de maatstaf bij de oplossing van een laatste moeilijkheid, waarmede hij zich bezig houdt. Pelagius bespreekt de vraag of men aan de eer van Cyrillus verschuldigd is zijn bestrijders te veroordeelen. Zulks geven de tegenstanders van de Kapittels voor. Het beste bewijs, dat de bestrijders van Cyrillus met rust gelaten kunnen worden, vindt Pelagius in de handelwijze van de Vaders van Chalcedon. Chalcedon, dat op zijn beurt naar het voorbeeld van Cyrillus zelf handelde, die, terwille van den vrede in de Kerk, zweeg over de bisschoppen in Ephese, over Acacius van Beroea en Andreas van Samosate, hoe hard dezen ook tegen hem waren uitgevallen, ja zelfs in zijn antwoord aan Theodoretus geen enkele van diens uitspraken veroordeelde. Men is nog niet orthodox als men een Vader prijst, noch ketter als men over een Vader afkeurend spreekt. Hiervan waren de Vaders van Chalcedon overtuigd ; daarom veroordeelden zij den brief van Ibas en de kapittels van Theodoretus niet. Belijdenis van het geloof, niet lofprijzing op Cyrillus, maakt iemand orthodox ; anders waren Eutyches en Dioscorus en Severus katholiek en de Vaders, die hen veroordeelden, schuldig. Onrecht Cyrillus aangedaan maakt iemand niet tot een ketter, anders

---

¹⁾ MANSI IX, 306. Cfr. Hoofdstuk IV, 121.

waren het geheele oostersche Concilie, Isidorus van Pelusium en Gennadius van Constantinopel ketters. Isidorus valt sterk tegen Cyrillus uit. Gennadius overtreft allen in scherpte, zooals uit citaten door Pelagius boven aangehaald blijkt. Maar waar gaat het heen met de katholieke zaak, als zoovele mannen met wie Cyrillus zelf tot zijn dood toe gemeenschap had en die tot op den dag van heden in kerkelijke gemeenschap zijn gebleven, ketters genoemd worden, omdat zij Cyrillus onrechtmatig bejegend hebben. Zulke fouten komen uit hartstocht voort, die algemeen menschelijk is. Dit verloren de Vaders van Chalcedon niet uit het oog. Zij bedachten veel eer, dat men bij de behandeling van geloofszaken geen acht moet slaan op hetgeen uit hartstocht tegen iemand ondernomen wordt. Het motief, dat men opkomt voor de eer van Cyrillus, is een drogreden: want welke christen, leek of religieus, zal het onrecht, één hooge priester aangedaan, zóó wreken, dat daardoor ontelbare priesters smadelijk bejegend worden.

Chalcedon gebruikte in één en dezelfde relatie het getuigenis van Theophilus van Alexandrië en Johannes van Constantinopel: een bewijs, dat de Vaders in geloofszaken niet in aanmerking nemen, wat uit hartstocht geschied is. Hetzelfde deed Paus Leo in zijn brief aan keizer Leo. Niettemin had de Heilige Theophilus dingen tegen Johannes van Constantinopel geschreven en gezegd, die niet om aan te hooren zijn. De Kerk vereert Cyrillus, die aan den opvolger van Chrysostomus zooveel kwaad over hem geschreven heeft. De Kerk verwerpt noch Cyrillus noch Johannes.

Geheel deze gedachtengang wordt teruggevonden bij Facundus. Facundus spreekt hier alleen over den brief van Ibas. Ook hij verwijst naar de handelwijze van de Vaders van Chalcedon, die geen andere was dan die van Cyrillus en het concilie van Ephese. Facundus wijst er bovendien nog op, dat als Chalcedon gelaakt moet worden, ook de handelwijze

van Cyrillus en Ephese moet worden afgekeurd. Zonder het princip, volgens hetwelk men handelde, precies aan te geven, zooals Pelagius dat doet, zegt Facundus niettemin even uitdrukkelijk, dat niet eer of smaad Cyrillus aangedaan invloed heeft uitgeoefend op het oordeel van de Vaders. De brief van Ibas werd aanvaard, omdat hij rechtgeloovig was. Ook Facundus wijst er op, dat Chalcedon het menschelijk hart en de menschelijke hartstochten kende. Ook hij wijst op de harde woorden van Theophilus en Cyrillus over Chrysostomus en zegt, dat beide door de Kerk werden vereerd. De Kerk let in zulke gevallen niet op wat de hartstocht ingeeft. Ook hij wijst ten slotte op een verschil: vergeleken bij de verwijten van Theophilus en Cyrillus aan Chrysostomus waren die van Ibas aan Cyrillus maar gering en van voorbijgaanden aard.

Een vergelijking van de teksten toont aan, dat Pelagius geen enkele gedachte heeft, die niet bij Facundus wordt teruggevonden, maar ook, dat hij bij de uitwerking van die gedachten zelfstandig te werk is gegaan.

Pelagius In Defensione.
ed. Devreesse, 68.

Facundus Pro defensione
VI, 5. Migne, *P. L.* 67, 674.

De houding van Chalcedon ten opzichte van Theodoretus en Ibas.

...quid de ipsis iniuriis sanctae memoriae Cyrilli patribus nostris apud Calchedonam uisum sit, ...ostendam. Aspicientes namque quid ipse sanctus Cyrillus de Orientalibus episcopis, qui eum simul in unum apud Ephesum, quantum in ipsis fuit, pro eisdem capitulis addixerant, vel de Acacio Beriae episcopo, qui

Quocirca... memorata synodus exemplum ipsius beati Cyrilli, vel potius Ephesinae synodi, secuta est: ut sicut illa omnium Orientalium rectissimam de Christo fidem, quamvis de se non recte suscipiantium, prudenti ratione suscepit, ita et ipsa simili ratione susciperet epistolae Ibae congruentissimam de Christo fi-

eum dure, ...obiurgauerat, sed etiam de Andrea Samosateno fecerit, ipsi quoque facere curauerunt, id est <ut> pro pace Ecclesiae omnia silentio traderentur, maxime quia contra ea quae Theodoretus scripserat....., beatum Cyrillum nouerat rescripsisse et in nullo capitulo suo aduersus Theodoreti dicta anathema subiecisse.

Optime siquidem sancti patres nostri apud Chalcedonam congregati nouerant, quia neque ex eo quod quisque aliquem patrum laudauerit confestim orthodoxus iudicatur, neque, si uituperet, statim haereticus estimatur, et propterea, ex his, quae in repraehensione sancti Cyrilli facta sunt, non iudicauerunt vel epistolam Ibae vel Theodoreti capitula condemnanda; quoniam si laus sancti Cyrilli et non professio fidei suae quemlibet catholicum faceret, ergo Eutyches atque Dioscorus, sed et Severus qui eum plurimum laudauerunt, catholici sunt, et rei inueniuntur... sancti patres nostri, qui eos a corpore sacro

dem, quamvis de beato Cyrillo quasdam suspiciones incongruas contineret.

673. Attende porro ipsam synodi sententiam, et inuenies quod in illa epistola,... ea quae ad fidem Christi pertinent... approbavit: orthodoxa enim, non pro honorificentia Cyrilli nec pro cuiuslibet haeretici injuria dicetur, sed pro vera de Christo fide quam continet.

678. ...nec pro hac existimatione (dat Chrysostomus dwaalleer geleerd had) vel Theophilum quisquam vel Cyrillum iudicavit haereticum, quoniam longe alia causa est quae meretur hoc nomen. Quod etiam sancta synodus in epistola... Ibae considerans, neglectis atque posthabitis hominis de homine suspicionibus,

sancte Ecclesiae ut hereticos
absciderunt.

pro vera Christianae fidei con-
fessione quam continet, eam
pronuntiavit orthodoxam.

Het oordeel over de afkeerige houding van Theodoretus en Ibas ten opzichte van Cyrillus.

69. Sed quoniam huiusmodi uitia ex carnali passione ueniunt, — quam nemo in hac uita, cujuslibet modestiae atque cautelae sit,** plerumque subripiunt et nonnulla committunt, sed non iudicantur esse damnanda, — patres nostri apud Calchedonam de humanis moribus iudicantes, dissimulanda potius crediderunt, scientes nempe non solere talia in causa fidei vel regularum attendi, maxime quando ex zelo eius fidei uidentur exorta. ..., cum sanctus Theophilus talia in supra dictum Joannem et scripto et actu congesserit, ut auditui saltim humano intolerabilia iudicentur...

673. Dissimulans ab humanis suspicionibus...

...hominis de homine suspicionem posthabita...

676. Et reuera cui non subriperet ista suspicio (de humanis cordibus loquimur, et humana corda gestamus)...

678. (Over het schrijven van Theophilus): qualis sit miserabilis humana vita cognoscimus,

676. ... talia ac tanta conscripsit, ut etiam nos, quod ea vel memoramus, sola possit necessitas excusare.

Met het citaat uit het smaadschrift van Theophilus breekt het handschrift af ¹⁾).

---

¹⁾ FACUNDUS en PELAGIUS citeeren beiden hetzelfde fragment uit het smaadschrift van Theophilus tegen Johannes Chrysostomus. Van dit geschrift is het grieksche origineel verloren gegaan. Ook van de vertaling van Hieronymus bestaan slechts enkele onbeduidende fragmenten (in Ep.

113). Cfr. BAUR O. S. B. *Joannes Chrysostomus und seine Zeit* I, XII; II, 280; CAVALLERA, S. *Jérôme, Sa vie et son oeuvre*, I, 286³; BAR-DENHEWER, *Geschichte der altkirchlichen Literatur* III, 116. PELAGIUS citeert een andere vertaling dan FACUNDUS. We zijn door PELAGIUS' geschrift niet met een nieuw fragment in kennis gekomen. Evenals FACUNDUS spreekt ook PELAGIUS van den „heilige” Theophilus. Niettemin duidt de uitdrukking „excitatus carnali emulatione” ....„inflammatus” (ed. DEVRESSE, 70) erop, dat PELAGIUS wel oog heeft gehad voor het wangedrag van Theophilus. FACUNDUS is op dit punt verregaand welwillend in zijn uitleg. Alhoewel hij het geschrift van Theophilus een „librum innormem, nimis horribilent” etc. (MIGNE, *P. L.* 67, 678) noemt, zegt hij toch: „nec qualis Theophilus, cuius virtus in multis probata, non ex isto accedenti morbo iudicanda est: sed potius qualis sit miserabilis humana vita cognoscimus” (ib. l.c.).

Aandacht verdienen nog de woorden van PELAGIUS: „forte etiam ipsius mulieris ortatu” (70); bedoeld is het optreden van Eudoxia. Steunende op de bronnen meent BAUR (II, 196) dat Eudoxia in de zaak tegen Chrysostomus meer een misleide dan een misleidster was. PELAGIUS insinueert het tegenovergestelde.

SLOTBESCHOUWING

Na de ontleding van het werk van Pelagius „In Defensione Trium Capitulorum” en de vergelijking van de daarin gegeven argumenten met die van de medestanders en tegenstanders in den strijd, kunnen wij thans antwoord geven op de in onze inleiding gestelde vraag : In hoever moet het tot ons gekomen document nieuw en gewichtig genoemd worden ?

Wat het feitenmateriaal betreft, we boekten enkele nieuwe gegevens : zoo leerden wij de armeensche monniken kennen als voorname tegenstanders van de drie Kapittels en vernamen op welk een heftige wijze de naaste omgeving van den Paus tegen dezen uitviel, toen hij geen gehoor gaf aan haar dringend verzoek om de drie Kapittels niet te veroordeelen. Deze gegevens zijn evenwel gering — gezien de persoon van Pelagius zelfs zéér gering — in aantal, zoodat we in dit opzicht het document niet in bijzondere mate nieuw en gewichtig durven noemen.

Nieuw en gewichtig durven we het document ook niet noemen uit hoofde van het strijdmateriaal, dat aangevoerd wordt. Wij wezen er op dat Pelagius verschillende argumenten zelfstandig uitwerkt, een enkele maal ook nieuwe bewijzen voor oude stellingen aanbrengt, een aanvallende houding aanneemt en zijn betoog schrijft in een eigen hartstochteliijken toon. De argumenten zelf evenwel waarmede hij de drie Kapittels verdedigt, zijn allen ontleend aan de geschriften van zijn medestanders in den strijd : Ferrandus en Facundus. De nieuwe romeinsche verdediger blijkt zoozeer afhankelijk van de oude bekende africaansche strijders, dat wij hem geen noemenswaardige oorspronkelijke verdienste kunnen toeken-

nen. Aan Africa moet de eer gelaten worden, voor den destijds in het Westen algemeen noodzakelijk en rechtmatig geachten strijd tegen de veroordeeling, het materiaal geleverd te hebben.

Nieuw en gewichtig is het document evenwel onder een ander opzicht. In het groot aantal argumenten ter verdediging van de drie Kapittels is door Pelagius een vrij uitgebreide, maar vooral een zeer juiste keuze gedaan. Pelagius heeft de meest gewichtige argumenten bijeengezet in een kort en suggestief betoog, waardoor zijn werk veel meer moest inslaan dan dat van den langdradigen, matten, in eindelooze herhalingen vervallenden Facundus. Uit de moeite die de tegenstanders zich geven en de vreemde wegen die zij inslaan om juist aan deze argumenten te ontkomen, blijkt, dat Pelagius een geducht tegenstander was. In zoover was het werk van Pelagius eens nieuw en gewichtig, in zoover is het dit ook nu voor ons, tot wie het thans gekomen is. Wij krijgen door het werk van Pelagius een kijk op de ingewikkelde debatten van het tweede algemeene concilie van Constantinopel en vernemen die strijdpunten waarom het in de laatste phase van den strijd ging. Duidelijk nemen wij het onbevredigende waar in de argumenten zoowel van voor- als tegenstanders. Onvoldoende is de weerlegging van de dogmatische bezwaren, die de aanvallers tegen de drie Kapittels hadden. Onvoldoende is evenwel ook de weerlegging van de scherpe opmerkingen der verdedigers aangaande den diepsten grond van heel de campagne. De aanvallers slaagden er niet in, duidelijk aan te toonen dat de veroordeeling van de drie Kapittels in Constantinopel geenszins in strijd was met de besluiten van het concilie van Chalcedon, dat vooral in het Westen zooveel vereering genoot. In het bijzonder blijkt uit Pelagius' verdedigingsgeschrift waarom de tegenstanders der veroordeeling zich niet bevredigd konden achten door de oplossing, die het tweede Constitutum voor hun moei-

lijkheden bedoelde te geven. Wij begrijpen nu beter de houding van hen, die zich niet konden neerleggen bij de beslissing van Constantinopel.

In dit opzicht is het geschrift „In Defensione Trium Capitulorum”, nieuw en gewichtig.

NAMENREGISTER ¹⁾

Acacius (v. Beroea)	116, 142.	Coelestinus (Paus)	64.
Acacius (v. Melitene)	53, 61, 84.	Cyrrillus (v. Alexandrië)	22, 31, 38,
Agapitus (Paus)	21.		39, 44, 50, 51, 53, 54, 58, 59, 61,
Agapius	44, 55.		63, 65, 66, 68, 69, 71, 73-77, 79-92,
Ambrosius	67.		94-99, 101-103, 105, 107-109, 113-
Amphilochius	45, 67, 72, 99.		116, 118, 124, 126, 127, 129, 134,
Anatolius	22, 48, 108, 122, 125,		142-144.
	130.	Cyrus	111, 112.
Andreas (v. Samosate)	91, 116,		
	142.	Damascius	113.
Apollinaris	43, 49, 54, 60, 64, 65,	Damasus (Paus)	51, 54.
	88, 91, 96.	Diodorus	60, 61, 66, 67, 81.
Arius	51, 64, 91.	Dionysius (v. Alexandrië)	44.
armeensche monniken	31, 59, 64-66,	Dioscorus	49, 89, 115, 130, 134,
	68, 82, 83, 85, 148.		142.
Athanasius	51, 54, 72, 75.	Domitianus (v. Ancyra)	117, 118.
Augustinus	26, 50, 88, 105, 106.	Domnus (v. Antiochië)	51, 92, 111,
			112, 134.
Bagadius	44, 45, 55.		
Basilides	49.	Epictetus	75.
Basilius	54, 62, 63, 64, 67, 72.	Eudoxia	147.
Benignus	50, 51.	Eulogius	111-113.
Bonifatius	50, 122, 125.	Eunomius	49, 60, 64, 91, 121.
Bononus	49.	Eusebius (v. Caesarea)	44, 45.
		Eusebius (v. Dorylaeum)	134.
Caecilianus	50.	Eustathius (v. Antiochië)	67, 72.
Callistratus	34.	Eustathius (v. Beirouth)	113, 125-
Cerinthus	49.		127.
Charisius	36, 37, 39, 41.	Eutyches	54, 88, 90, 112, 115, 124,
Cledonius	75.		127, 130, 134, 142.

¹⁾ In dit Register zijn niet opgenomen de namen : Facundus, Ibas, Pelagius, Theodoretus, Theodorus v. Mopsueste.

Eutychius	25.	Macedonius	51, 91.
Evagrius	132.	Manes (Mani)	49, 91.
Ferrandus	22, 29, 30, 48, 108, 109, 119, 139-142, 148.	Maras	112, 114.
Flavianus (v. Antiochië)	45, 67, 68, 72.	Marcianus	74, 106, 130.
Flavianus (v. Constantinopel)	50, 112, 113, 134.	Marcion	49, 91.
Gelasius (Paus)	44, 45.	Maris	22, 38, 93, 110, 114, 122- 125, 127, 134.
Gennadius (v. Constantinopel)	116, 117, 143.	Maximus	66, 78, 79, 82, 122, 123, 125.
Gregorii (de beide grieksche Va- ders)	67, 72.	Meletius (v. Antiochië)	72.
Gregorius (v. Nyssa)	44, 45, 62, 75.	Meletius (v. Mopsueste)	60.
Hesychius	31-35, 39-42.	Menas	24.
Hieronymus	146.	Nectarius	44, 45.
Ignatius	67.	Nepos	43, 44, 55.
Innocentius (v. Maronea)	64.	Nestorius	37, 56, 57, 60-65, 72, 73, 77-79, 83, 84, 89-92, 94-97, 100- 103, 105, 108-110, 115, 121, 124, 127, 140, 141.
Isidorus (v. Pelusium)	116, 143.	Origenes	21, 49, 54, 55, 117-119.
Johannes (v. Antiochië)	38, 53, 58, 59, 62, 64-68, 70, 71, 75-79, 83- 85, 91, 101, 103, 110.	Palladius	44.
Johannes Chrysostomus	32, 33, 44, 50, 55, 67, 68, 82, 105, 106, 143, 144, 146, 147.	Paschasinus	121, 125.
Justinianus	21-23, 25, 26, 29, 30, 47, 57, 71-73, 76, 77, 83, 94, 117, 118.	Patrophilus	54.
Laurentius	49.	Paulus (v. Alexandrië)	21.
Leo (Keizer)	129-134, 138, 143.	Paulus (v. Emesa)	107, 108, 114.
Leo (Paus)	44, 45, 54, 74, 75, 77, 89, 130, 132, 138, 143.	Paulus (v. Samosate)	95-97, 101.
Liberatus	64, 65, 117, 119, 132.	Petrus	25.
Lucentius	121, 125.	Photius	113, 125-127.
		Pontianus	22, 47.
		Proclus	38, 53, 54, 58, 59, 61-69, 71, 72, 74-80, 82-85, 103, 110.
		Proterius	130.
		Rabboulas (v. Edessa)	60, 61, 104, 110.
		Rufinus	44.
		Sahak	61.
		Samuel	112.

Sarpatus	25.	Theophilus (v. Alexandrië)	44, 72,
Severus	21, 142.		123, 143, 144, 146, 147.
Siricius (Paus)	44.	Thomas	96.
Sixtus (Paus)	68.	Timotheus Aelurus	130, 132.
Socrates	32.	Titus (v. Bostra)	44.
Sozomenus	32, 33, 43.	Totila	22
Stephanus	111.	Tullianus	25.
Thalassius	122, 124-127.	Tullius	127.
Theodorus Ascidas	22-24, 109, 117,	Uranus (v. Himeria)	112, 113.
	118, 121, 122.		
Theodosius (de Jongere)	53, 56,	Valentinianus	56.
	58-60, 65, 66, 68, 69, 74, 83, 84,	Valentinus	49, 91.
	103, 110.	Verina	130, 132.
Theodosius (de Oudere)	69, 71, 82.	Vigilius (Paus)	22-26, 29, 94, 118.
Theodotus	62, 63, 77-79.		
Theophanes	132.	Zoilus	21.

STELLINGEN

I.

De romeinsche diaken Pelagius steunt bij de verdediging van de drie Kapittels in zijn „In Defensione Trium Capitulorum” geheel op de argumentatie van Facundus van Hermiane en Ferrandus van Carthago, resp. in „Libri duodecim pro defensione trium capitulorum” en „Epistola ad diaconos Pelagium et Anatolium”.

II.

De inhoud van de verloren geraakte „Charta de palatio missa” waarover Pelagius spreekt in „In Defensione Trium Capitulorum” kan aan de hand van dit werk gereconstrueerd worden uit de akten van het tweede algemeene Concilie van Constantinopel.

III.

Het vraagstuk, hoe keizer Justinianus den tegenstander van zijn kerkelijk-politiek streven, Pelagius, als Paus kon aanwijzen, is door het bekend worden van Pelagius' „In Defensione Trium Capitulorum” niet dichter bij de oplossing gekomen.

IV.

De vermoedelijke lezing van het handschrift „argumentationibus depravando” en „ut mitius loquar” verdient de voorkeur boven de conjectuur van Devreesse (ed. p. 31, 1 en 54, 22) „argumentationibus repugnando” en „ut minus loquar”.

V.

Uit „De Baptismo contra Donatistas” kan niet met zekerheid bewezen worden dat Augustinus de zoo-genaamde „reviscentia peccatorum” leerde.

VI.

In zijn werk „Die Altchristliche Grabeskunst“ (Kösel-Pustet, München, 1927) houdt Paul Styger te weinig rekening met de oud-christelijke literatuur.

VII.

De brief van Plinius aan keizer Trajanus (ed. Kukulla, Teubner, 1923 : Ep. 96) bevat geen bewijs voor het historisch bestaan van Christus.

VIII.

Tegen den symbolischen uitleg van de voorstellingen der oud-christelijke kunst, zooals die gewoonlijk gegeven wordt, kunnen zeer gegronde bezwaren gemaakt worden.

IX.

De kloostercentralisatie van Cluny was niet overeenkomstig den regel van Sint Benedictus.

X.

Bij de verklaring van den oorsprong van de Christus = Ichthus' symboliek moet men rekening houden met de oud-christelijke opvatting over de Logos-Epiclese bij de wijding van het doopwater.

XI.

Tegen het bestaan van de disciplina arcani in de oud-christelijke tijd kunnen ernstige bezwaren ingebracht worden.

XII.

De Patrologie verdient op de priesterseminaria als zelfstandig vak gegeven te worden.

10

11

